

GAROÑA: Martxan jarraituko duen Espainiako zentral nuklear zaharrena **etxe ondoan dugu**



ARGIA

2006ko martxoaren 26a | LXIX. urtea | 2.033 zenbakia | 3,50 euro



"Esplika diezadatela zergatik ez den larriagoa tortura heriotza baino"

FRANCISCO

Etxeberria

auztegiko medikua



Maribi Arregi eta Unai Romano
Estatuak aitortu gabeko biktimak

Itziar Zubizarreta, Joxemari Carrere
eta Koldo Ameztoi

Kontalariak: sutondotik eszenara





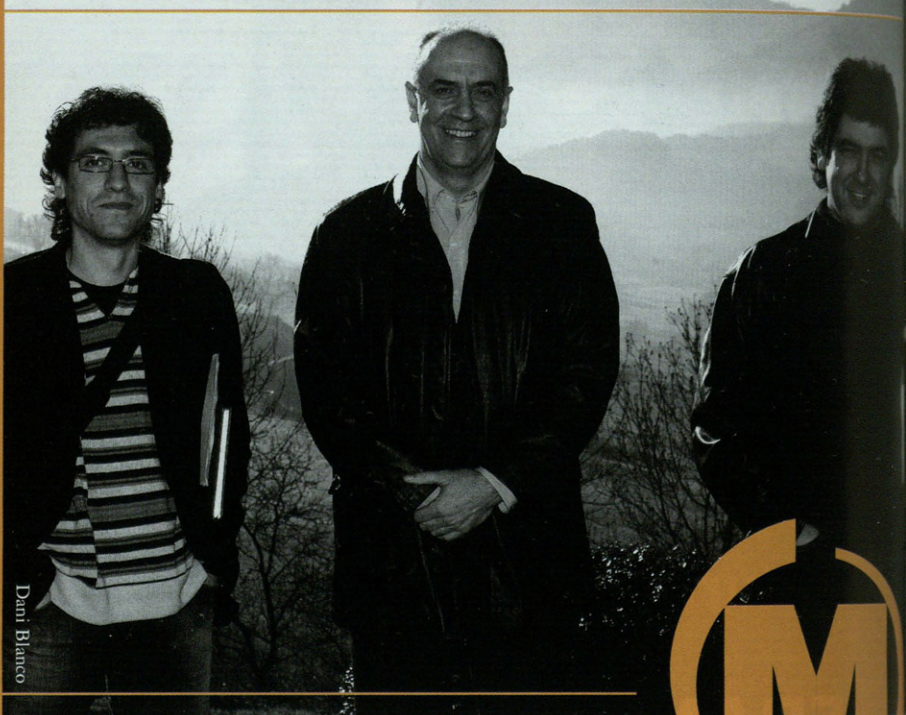
MCC eta identitate kooperatiboaren galera

Mahai-ingurua

Joxean Alustiza,
Fagor Arrasateko
lehendakaria.

Mikel Zabala,
MCCko gestio sozialeko
zuzendaria.

Joseba Azkarraga,
Mondragon
Unibertsitateko Huhezi
fakultateko irakaslea.



- Arrakasta ekonomikoan gora, balore kooperatiboetan behera
- Internazionalizazio prozesua: eredu kooperatibista atzerrian birsortzeko zailtasunak
- Balore kooperatiboen transmisioan hutsegitea onartzen da MCCn
- Noraino heldu behar du eraldaketa sozialerako konpromisoak?

Gaiak

- 18 **Alkohola ere debekatuko al dute?** Unai Brea.



Iritziak

- 21 **Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
 22 **Anuntxi Arana.** Gure menuak.
 23 **Patxi Meabe.** *Contradictio in terminis*.
 25 **Castillo Suarez.** Estilo ariketak.
Joxe Mari Ostolaza. Gurasoak.
 26 **Gotzon Garate.**
 Hiztegiak, hizkuntzaren termometroak!

Erdiko kaiera

- 27 **Kontalarien menturak.**
 Mikel Asurmendi.
 32 **The Uski's: Olatu arteko rock&Rolla.** Jon Gurrutxaga.
 34 **Ezpalak.** Katixa Garate.
 36 **Argitalpenak: Leire Bilbaori elkarrizketa.** Pilar Iparragirre.
 38 **Denbora-pasak.**
 40 **Ihesi: Landarbasotik Urdaburura.**
 Ainhoa Oiartzabal.
 44 **Makina bat kontu.** Jabier Agirre,
 Joxerra Aizpurua eta Jakoba Errekondo.



Joxerra Garzia.



The Uski's taldea.

Termometroa

- 46 **Maribi Arregi eta Unai Romano: Torturatuak, Estatuak aitortu gabeko biktimak.** Mikel Asurmendi.
 50 **Europako energia kontrolatzeko borroka.**
 Daniel Udaltiz.
 54 **Bero-beroan.**
 56 **Net Hurbil. Martxo honetarako Irango erasoa eta krisi sistemikoa?**
 Pello Zubiria.



Maribi Arregi eta Unai Romano.

4 | Garoñako zentral nuklearra



35 urteko eraikina etxe ondoan

Arabako mugetatik 5 kilometrora dago Santa María de Garoña. Sarri ahaztu egiten zaigu gure etxe ondoan dugula martxan jarraituko duen Espainiako zentral nuklearrik zaharrena. Bertan izan gara nola dagoen ikusteko eta bide batez, gerta daitezkeen larrialdi egoeren aurrean dagoen planaren zuloak ezagutu ditugu.

24 | **Luparekin**
 Iñaki Antigüedad

58 | **Azkena**
 Maialen Lujanbio

52 | **Joxerra Garziari elkarrizketa**
 Ander Altuna

11 | Francisco Etxeberria

1981ean hasi zen auzitegiko mediku lanean. Ordutik, zer ez ote du ikusi eta ezagutu: Aranzadi elkartearen antropologia sailean dabil, ehunka atxilotu bisitatu eta hamaika autopsia egin ditu. Egun, 36ko Gerran fusilatutakoen gorpuak ateratzen ari da.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibru Eizaguirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Mikel Garcia, Naiara Irureta.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Lioarte, Aloña Sorraluze. Bezeroen harrera: Olatz Kortza.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Ipar Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.



Eusko Jaurilaritzako Kultura Sailak
 diruz lagundutako aldizkaria



Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
 Departamentua



kutxa

Garoñako zentral nuklearra

Erradiografia zorrotza 35 urteko eraikinari

Arabako mugetatik 5 kilometrora dago Santa Maria de Garoña zentral nuklearra. Zoritakoa (Guadalajara) datorren apirilean ixten dutenean, Espainiako zentralik zaharrena izango da eta martxan jarraitzeko 2009ra arteko baimena badu ere, talde ekologistek ez dute ulertzen zergatik ez duten oraindik itxi. Garoñan, aldiz, 2019ra arteko luzapena eskatu nahi dute. Energia nuklearraren inguruko eztabaida berpiztu den honetan, zentralaren etorkizuna iragartzea zaila da. Horregatik, segurua den jakiteko, erradiografia zorrotza egin diogu.

BERTARATU ARTE, ia ezinezkoa da Santa Maria de Garoña zentral nuklearra ikustea. Valderejoko parke naturalaren ondoan, haitz garaien babespean dago eta lakuak eta paisaia berdeak inguratzen dute. Aparteko lekua da, natura hutsa. Bihurgune bat hartu ostean, ordea, tximini luzea ageri da bat-batean. Alboan, hormigoizko eraikin iluna eta gertu, goi-tentsioko dorreak. Zentrala ez dago isolaturik: baserri bakan batzuek osatutako Mija-

MIKEL GARCIA
Argazkiak: Dani Blanco

raluenga herria bertan dago, muinoan, eta kilometro gutxira, Burgosko probintziako beste hainbat herri. Miranda de Ebrotik iritsiz gero, sarreran "Hiri ez nuklearra" dioen kartela aurkituko dugu. Ipar-ekialderantz, berriz, Araba dugu, bost kilometrora baino ez. Zentralean zerbait gertatuko balitz, Araba bete-betea hartuko luke eta Garoñaren aurka entzundako kritika gogorren ostean, arrisku hori handia den jakin nahi izan dugu.

Izan ere, martxan jarri zutenetik 35 urte egingo ditu Garroñak maiatzean eta Espainiako zentralik zaharrena izango da. Lehenengo belaunaldiko zentrala da, Vandellos I.a (Katalunia) deiturikoarekin eta Zoritakoarekin (Guadalajara) batera. Vandellos I.a 1989an itxi zuten, istripu batengatik. Zoritakoa, zaharkitua dagoela-eta, apirilean itxiko dute. Garroñak, aldiz, 2009ra arte martxan jarraitzeko baimena dauka, baina PSOEk lehenengo belaunaldiko zentralak itxeko konpromisoa hartu zuen hauteskunde kanpainan. Erakunde sozial, politiko eta ekologistek ere itxeko eskatu dute behin eta berriz. Eta hala ere, Garroñak 2019. urtera arte martxan jarraitzeko luzapena eskatzeko asmoa du uztailen eta Espainiako Gobernuan dagoen PSOEk orain erabakia ez du argi. Prozesu horren nondik norakoak aztertu aurretik, zentralaren egoera ezagutzea komeni da.

Kanpoko jendearekiko, zentralaren segurtasun neurriak zorrotzak dira. Hesiz eta kamerez inguratuta dago eta eremu horretatik at egon arren, gertutik ezin zaio zentralari argazkirik atera. Gerta ez dadin, Guardia Zibilak ingurua kontrolatzen du. "Atentatu terroristen aurkako neurriak dira", azaldu digu Antonio Cornadó Nuclenorreko Kanpo Harremanetarako arduradunak. Nuclenor Iberdrola eta Endesarena da eta zentrala kudeatzeaz arduratzen da: "Guk sarerako ekoizten dugu eta Endesa eta Iberdrolak energia hori banatzen dute -azaldu digu Cornadó-. Gertutasunagatik, ekoizpenaren zati bat Euskal Herrira joango dela pentsatzea da logikoa".

Hesia igarota, energia nuklearrari buruzko erakusketa duen Informazio Zentroraino baino ezin gara sartu. Barrurago, tximinia, errektore nuklearra gordetzen duen hormigoizko eraikin itzela, bulegoak, mediku zerbitzua, turbinen eraikina, erradioaktibitate gutxiko hondakinen biltegia eta mantentze-lanetarako eraikina daude, besteak beste. Egun normal batean, zentrallean 500 pertsona inguruk egiten dute lan eta horietatik 318 Nuclenorreko langileak dira.

Arazo teknikoak

Zentralen funtzionamendua bi eratakoa izan daiteke: presiopeko ura erabiltzen duena eta ura irakiten erabiltzen duena. Garroñaren teknologia bigarren motakoa da: erreaktorean, uranioaren fisioak ura irakiten jartzen du, lurruna sortzen da, hodietatik lurruna turbinetarako iristen da eta turbinek energia sortzen dute. Ondoren, lurruna Ebro ibaiko urak kondentsatzen du -zentrala ibai ertzean kokatua baitago- eta zikloa berriz hasten da. Munduan mota horretako 100 errektore inguru daudela kontatu digu Cornadó, baina lurrunaren eraginez korrosio maila handia dutela frogatua dago. Hidrogenozko injekzioei esker korrosio maila jaisteaz lortu dutela eta hodiak pitzatu aurretik aldatzearekin arazoa konpontzen dela erantzun digu.

Korrosioaren eraginez teknikoki zentralak dituen arazo nagusiak bi dira. Batetik, sartze

barrak deiturikoetan pitzadurak ikusi zituzten 1981ean. Barra horiek oso garrantzitsuak dira, fisio nuklearraren erreakzioa automatikoki gelditzen duten kontrol barrak bertatik igarotzen baitira. Hau da, istripu nuklearrak gelditzeko funtsezkoak dira. Pitzadurak agertu ziren tokiak inguratuz zigilu mekanikoak ipintzea izan da Garroñak aukatutako konponbidea. Zentralaren aurkako plataformek azpimarratu dute 97 barretatik 66k zartadurak dituztela, baina zigilua 57 barratan jarri da, gainontzekoetan "arazoa ez delako zigilua ipintzeko bezain garrantzitsua", esan du Cornadó. Gainera, uranioa aldatzeko eta bide batez mantentze-lanetarako zentralak bi urtean behin egin ohi dituen geldialdietan barrak ikuskatzeko aprobeztatzen dute, baina ez denak, "aztertu gabe denbora gehiago daramatenak edo arazoa sortzeko aukera dutenak" bakarrik. Azken finean, pitzadura horiek beste hainbat zentraletan ere gertatu direla eta konponbideak antzekoak izan direla nabarmendu du Cornadó, baina Alberto Frías Eguzkiren baitako Arabarik Gabeko Garroña talde ekologistako bozeramailearentzat, zigiluak aldamioak eusteko jartzen dituzten bridak bezalakoak dira eta ez da inondik inora konponbide serioa.

Beste korrosio arazo nagusia *barrilete* izenez ezagutzen duten elementuan aurkitu zuten, 1996an. Nukleoko elementuak eustez eta erregaia hozteaz arduratzen den elementuari pitzadurak agertu zitzaizkionean, aldatu beharrean barra batzuen bidez eustea erabaki zuten. Konponbide hori ere ez da nahikoa Garroñaren aurkako plataformen ustez, korrosioa gelditzeko balio ez duenez *barriletea* hautsi egin daitekeela baitiote. Cornadóren hitzetan, Espainiako Segurtasun Nuklearrerako Kontseiluak ontzat eman ditu konponbideak. Kontseiluak, ordea, sartze barren pitzadurak urteekin leku berrietan agertu eta handitu egin direla eta zigilu mekanikoa duten barretan arazo berriak sortu direla adierazi izan du bere txostenetan. Gainera, Alberto Fríasek ziurtatu du Kontseiluak behin-behineko konponbidetat baino ez dituela hartu.

Zentralak duen euste sistema ere -material erradioaktiboak errektoretik ihes egiten badu eraikinetik ateratzea galarazi behar duen sistema- zailantzan ipini izan da, Txernobilgo ezbeharrean huts egin zuen sistema berdina baita: Mark 1 sistema. Cornadóren esanetan, arazorik ematen ez duen sistema dela frogatuta dago jada. AEBetako hainbat zentral nuklearretan, ordea, sistema hori debekatuta dago. Beste era bateko euste sistema ipintzeko, eraikin berria egin beharko litzateke eta Segurtasun Nuklearrerako Kontseiluak nahiago izan du Garroñari Mark 1ean aldaketa batzuk egin ditzala eskatzea.

Zaharra ala beterranoa?

Garroña zentral zaharra dela eta hurrengo belaunaldietako zentralekin alderatuz teknologia oso zaharkitua dela dio Fríasek. Esaterako, zentralak

Etxea bost kilometrora

GAROÑAREKIKO DISTANTZI ZUZENAK

Gasteiz	44 km
Bilbo	58 km
Donostia	118 km
Iruñea	131 km

* Txernobilgo istripuan, 90 kilometrorako arteko zonaldeak ebakatu zituzten.



Gaubea udaletxe bakarra duten 26 herri osatzen dute eta 1.200 biztanle ditu. Herrixka txikiz eta nekazal lurrez betetako Arabako leku hau Garoñako zentral nuklearretik 5-7 kilometrorako dago. Beraz, Burgosko Gobernu Zibilararen ardurapean dagoen

Larrialdi Nuklearrerako Planean, 10 kilometroko eremurako prestatu dituzten ekintzak dagozkie. 10 kilometro horietan 1.700 pertsona bizi dira eta beraientzat konfinamendua eta ebakuazioa aurreikusi ditu planak. 30 kilometroko eremuan, berriz, 50.000

lagun baino gehiago bizi dira eta bertan eta elikagaiei dagozkien neurriak hartzea baino ez da aurreikusi. 30 kilometro baino gehiagorako, ez da neurririk ezarri. Baina AEBetan esaterako, ebakuazioa 30 kilometroko eremuan aurreikusi dute eta erradikologiko kontrola 80 kilometrorako artekoa da. Txernobilgo istripu famatuan, 90 kilometrorako arteko zonaldeak ebakatu behar zituzten eta eremu horretan 1.500.000 pertsona bizi dira Euskal Herrian.

Gaubean, zehazki, irratia dute udaldegietan. Zentralean zerbait gertatuz gero, irratitik ohartarazteko konpromisoa du Garoñak —orain arte inoiz ez du abisurik eman— eta irratia ondoan zinegotzi edo teknikari batek egon behar du. Gu arratsaldeko 17:00etan hurbildu ginenean, ordea, han ez zegoen inor. Larrialdi abisua jasotzean, gainontzeko herrietara hots egingo litzateke eta bozgorailuetatik biztanleria konfinatzera deituko lukete. Gainera, herri bakoitzeko udalbatza aretoetan gordeta

466 MWko potentzia du, Espainiako gainontzekoak 1.000 MW inguruan dabilzan bitartean. Potentzia horrekin, Garoñak Espainiako energiaren %2 eta ekoizpen nuklearraren %7 sortzen du; “EAEk kontsumitzen duen herena, Arabak kontsumitzen duen bikoitza, Nafarroak kontsumitzen duena eta Espainiako zentral eoliko guztiek sortzen duten laurdena”, dio Cornadók adibide moduan. Bere ustez, 35 urterekin, zentrala beterranoa da, ez zaharra. “Zaharra izango litzateke mantentze-lanik egon izan ez balitz, baina jaio zenean genuen zentrala eta egungoa oso desberdinak dira, teknologia berriei esker osagaiak aldatzen, hobetzen eta modernizatzen joan garelako. Zentrala gero eta fidagarriagoa da eta funtzionamendua gero eta hobea, eta beraz, gero eta seguruagoa”. 2005ean teknologia berrietan 14,7 milioi euro inbertitu zituen Garoñak. Erreaktorearen ontzia —zentralen muina—, ordea, ezin da aldatu, baina egoera onean dagoela dio Cornadók. Friasen iritziz, lehenengo belaunaldiko zentrala azken belaunaldiko bihurtzea ezinezkoa da: “Erreaktorearen ontzia eta ingurua ezin da aldatu eta funtsezkoena hori da; *Seiscientosa* hartu eta karrozeria soilik aldatuz BMW bat lortzen saiatzea bezala da”.

Zaharra edo ez, zentralak iraungitze data batekin jaio ziren, baina horretan ere ez dira ados jartzen. Friasek dio 25 urteko bizitza izateko diseinatu zirela; Cornadók berriz, 40 urteko bizitza izateko sortu zirela. Are gehiago, 40 urtetik haratago martxan jarraitzea defendatu du

zentraleko kideak. Kontatu digunez, hasierako kalkuluak oso kontserbadoreak ziren eta ikusi da erreaktorearen ontzia segurtasun baldintza onetan mantenduz gero ez duela zentzurik zentralaren bizitza 40 urtera mugatzeak. AEBetan dagokeneko 60 urte bete arte martxan jarraitzeko baimena duen zentralik badagoela gaineratu du. Friasentzat astakeria da hori eta argi du Garoñako materialen higaduran eta gainbeheran zentralaren antzinatasunak eta teknologia zaharkituak zerikusi zuzena dutela. “Zoritaren patologia Garoñaren berdin-berdina da eta Zorita arazo berdinengatik itxiko dute. Zentral haren gainbehera handiagoa da, sarrera bizpahiru urte lehenago konektatu zelako, baina Garoña bide beretik doa”. Gainera, berak dio orain aitortu nahi ez badute ere denbora luzez bi zentral egiten zituztenean batak bestearekin esperimentatzen zuela eta Zoritak eta

Garoñak hala egin zutela. “Batean zerbaitek huts egiten bazuen, beste egokitzeko aprobetxatzen zuten eta Garoñako pitzaduren, sartzetaren eta abarren egitura-arazok Zoritako berdinak dira”. Horretarako ere erantzuna du Cornadók. Dioenez, Zorita ez dute itxiko arazo teknikoengatik edo segurtasun faltagatik. “Gobernuak 2004an erabaki zuen 2006an ixtea, baina zergatik? Ziurra ez delako? Orduan zergatik utzi dute beste bi urtez martxan?”.

Hain zuzen ere, segurtasuna bermatzeko funtsezkoa dirudi zentral nuklearretan, istripu erradioaktibo batek izan ditzakeen ondorio larriengatik. Zentralak martxan jarraitzea

Gasteizen dagoen
afixa.





Ezkerretik eskuinera, Gaubea (mendi horren atzean zentrala dago); Rosa Mari Etxebarrieta eta Iarrialdi nuklearrerako irratia.

dauden iodozko pilulak biztanleen artean banatuko lirake. Egin dituzten simulakroak, ordea, agintarien artean egin dituzte, ez biztanleekin. Horregatik, "teoria hor dago, baina ez dakigu praktikan nola aterako litzatekeen", aitortu digu Rosa Mari Etxebarrieta Gaubeako oposizioko zinegotziak. Ebakuzio planak ere ez dirudi oso txukuna: haizearen arabera Burgoserantz edo Gasteizerantz alde egin beharko lukete, eta errepideak oso txarrak direla kritikatu du Etxebarrietak. Guk, gure simulakro propioa egin dugu. Argazkilariak azeleragailua ondo

zapaldu duen arren, bihurgunez betetako Pobeseko bidetik –azkarrena, Etxebarrieta- ren arabera– 35 minututan iritsi gara Gasteizera eta Alberto Frías Garoñarik Gabeko Arabako bozeramailearen esanetan, hodei erradioaktiboak Gasteizera iristeko 30 minutu inguru beharko litzuke.

Hala ere, Gaubeako jendeak zentralaz ez duela hitz egiten eta beste ardura batzuk dituela ziurtatu digu zinegotziak. Udaleko, Aldundiko eta Jaurilaritzako alderdi guztiek ere zentrala ixtearen aldeko adierazpena onartu dute, baina ez da ezer egin. Etxeba-

rrietak kontatu digunez, Gaubeako diru iturri nagusia zentralak ematen diena da eta diru hori galtzeko beldurra dago herritarrengan nahiz udalean. "Garoña pikutara badoa, ez dago dirurik eta dirurik ez badator, ez dira gauzak egingo", dio. Herriek jasan dituzten berrikuntza eta hobekuntza asko zentralak emandako diruak ordainduak dira. Gainera, Garoñak inguruko errepideak konpondu ditu. Diruak isilarazita agian, herrian inork ez duela zentrala aipatzen errepikatu digu zinegotziak eta arraroa badirudi ere, kanpoan jendea kontzientziatuagoa dagoela uste du.

"errusiar erruletan jokatzear" dela dio Garoñarik Gabeko Araba taldeko bozeramaileak eta egun bakoitzeko, aukera hori handituz doala uste du, sistema geroz eta pitzatuago dagoelako. Cornadóren arabera, aitzitik, istripua gertatzeko portzentajea oso txikia da eta gainontzeko enpresekin konparatuz, arrisku portzentaje txikiena dutenak industria aeronautikoa eta nuklearra direla gogoratu du. Arriskua minimizatzeke, urtean froga asko eta prestakuntza programa ugari egiten direla dio. Bere hitzetan, barne simulakroak ere egiten dituzte eta prebentzio lanari garrantzia ematen diote, zaharkituak geratuko diren osagaiak lehenago aldatuz. Fríasek dio osagaiak konpontzeko Garoñan egiten den inbertsioa ikaragarria dela "eta beraz, horrek esan nahi du oso gaizki dagoela". Bestalde, edozein zentralen antzera, Garoñak geldialdi automatikoaren aukera du. Zerbait behar bezala ez dabilenean, zentralak gelditu egin beharko luke. Behin baino gehiagotan geratu izan da automatikoki Garoña, baina Cornadóren ustez ez da gauza txarra: "Gelditze maila egokia du; zerbait gertatuz gero ez geratzea izango litzateke txarra".

Hutsegiteak

Prebentzio sistemak erabili arren, ustekabeke bat baino gehiago jazo dira bertan. Cornadók lurrikaren intentsitatea neurtzeko erabili ohi den eskalaren antzekoa erakutsi digu. Nuklearraren eskala "istripu" eta "gorabehera" mailaketan banatua dago eta gorabeheren baitan, arrisku gutxieneke mailak "anomalía" izena hartzen du. Hortik beherako hutsek segurtasunerako arriskurik ez dutela dio eskalak. Garoñak bere bizitza osoan izan dituen okerrik arrisku-

Segurtasuna

"Zoritaren patologia Garoñaren berdinberdina da eta Zorita arazo berdinengatik itxiko dute. Zentral haren gainbehera handiagoa da, baina Garoña bide beretik doa".

ALBERTO FRÍAS

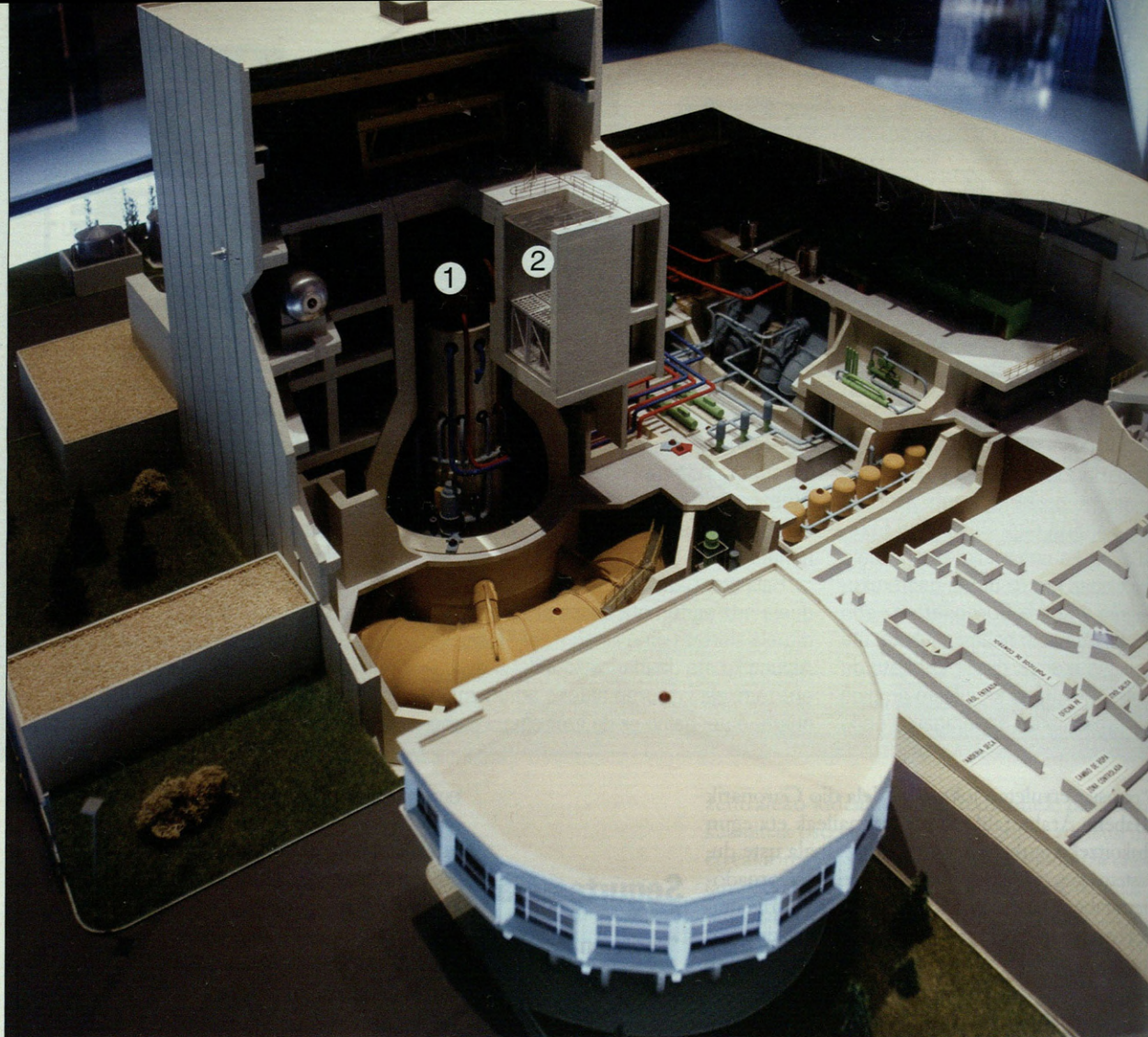
"Gobernuak 2004an erabaki zuen Zorita 2006an ixtea, baina zergatik? Ziurra ez zelako? Orduan zergatik utzi dute beste bi urtez martxan?"

ANTONIO CORNADÓ

tsuenak hiru "anomalía" izan direla ziurtatu digu Cornadók. Bata ura galdu zuen hodi baten haustura izan zen eta beste bi anomalía juxtu 2005ean jazo dira. Martxoan, tximiniara doan airearekin lan egiten duten haize aparatuko balbuletako bat gaizki zebilela konturatu ziren. "Aldatu eta kito, ez zen arriskurik egon". Ekologistak Martxan taldeko Francisco Castejónnek gogoratu duenez, ordea, Harrisburgeko (AEB) istripu erradioaktiboaren –Txernobilgoaren atzetik, munduko larriena– antzeko zerbait gertatuz gero, haize balbulak funtsezkoak dira erradioaktibitateari eusteko.

Iazko bigarren anomalía: zentralako tenperatura markatzen duten sentsoreek 3 graduko akatsa zuten. "Itxuraz segurtasunerako ez du garrantzirik", gaineratu du Cornadók. Baina zentralak tenperatura eta presio zehatzetan egiten dutela lan gogoratu du Fríasek eta horregatik, koadro elektrikoak tenperatura gaizki markatzea ez zaio inondik inora hutsala irudit. Horiez gain, ugariak dira Garoñari buruz ofizialki Segurtasun Nuklearrerako Kontseiluak kaleratu dituen hutsegiteak (ikus hurrengo orrialdean dagoen *Sekretismoa* izenburuko atala).

Hutsegiterik ez dagoenean ere, ez kaltegarritzat jotzen diren partikula edo isotopo erradioaktiboak aireratzen ditu tximiniak. Fríasek kontatu digunez, ordea, 1970etik hona kaltegarritzat hartzen den partikula kopurua murriztu egin da –lehen 100 milikurioko kopurua osasunerako kaltegarria zela uste zen; egun, kopuru hori milikurio 1eko da– "eta beraz, 35 urte hauetan igorri dituzten kopuruak kaltegarriak direla ikusi da". Bestalde, ura hozteko zentralak ibaiarekin sistema irekia duenez, isuriek



Garoiako zentrala barrutik irudikatzen duen maketa. Agertzen diren eraikinetara debekatuta dago sarrera. Besteak beste erreaktorea (1) eta erradioaktibitate altuko hondakinen igerilekua (2) ikus ditzakegu. Uranioa igerilekuaren hondoan kokatzen da.

Ebro kutsatu dutela dio Fríasek: “Ebroko lokatzetan aurkitutako isotopo erradioaktiboei buruz galdetu genienean, Txernobilgo hodei erradioaktiboaren eragina zela erantzun ziguten!”. Egun, Garoiak ezingo luke Ebroren alboan egon, zentralak ibaien iturburuan kokatzea debekatua baitago. Dena den, Cornadóren arabera, ibaiko ura, landareak, arrainak, animaliak, airea, elikadura eta oro har ingurumena aztertuz 60.000 analisi baino gehiago egin dituzte eta zentralak inguruan duen inpaktua “antzemanezina” dela ondorioztatu dute.

Eta gizakioi dagokigunez? “Egunerokoan beste hainbat iturritatik jasotzen dugun erradiazio maila kontuan hartuz, zentralak sortzen duena irrigarria da”, dio Cornadó. Garoña sortu zenetik bertan 4.000 lagun inguruk lan egin dutela, zerbitzu medikuak denei segimendua egin diela eta eraginik ez dela frogatu esan digu. Halaber, zentrala lan egiten duten 60.000 estatubatuarri egindako azterketa, Eusko Jaurlaritzak Araban egindakoa eta

Sekretismoa

Segurtasun Nuklearreko Kontseiluak jakinarazitako hutsegiteetako batzuk: 68.000 litro eta bi urtera 14.000 litro ur erradioaktiboren ihesa Ebrora; zentralaren pitzaduren handitzea eta hodi baten apurketaren ondorioz lurrera igaro zen kutsatutako uraren ihesa. Halaber, Garoñarik Gabeko Arabako kideek nabarmendu dute duela urte batzuk lurrin kutsatua erregulatzen duten balbulek huts egin zutela, oker larria dela azpimarratuz, eta programatu gabeko geldialdi asko egon ohi direla diote. Hala ere, zentral nuklearren inguruan sekretismo handia dagoela uste dute. Haien esanetan, Kontseiluak ezkatututa zuen txosten baten arabera Garoiako suteen kontrako sistemak akatsak ditu eta beraz, istripua egotekotan ezin da zentrala modu seguruan geldituko denik ziurtatu. Gainera, eskuratu ahal izan duten Kontseiluaren barne txosten batek dio zentral nuklearren batek matxura edo istripua jasanez gero, “heritarrei informazio faltsua edo anbiguo” eman behar zaiela.

Espainiako Gobernuak burututako ikerketa aipatu ditu. Horietan, “ezin izan da ondorioztatu zentral nuklearrean lan egiteak horrekin lotutako gaixotasunak sortzen dituenik”. Guk 2000. urtean Alcalá de Henaresko Unibertsita-

teak kaleratutako ikerketa aipatu diogu. Zentraletatik zenbat eta hurbilago bizi, minbizia izateko aukera orduan eta handiagoa dela ondorioztatu zuen azterketak, baina gaixoen ohiturak, aurrekariak eta oinarritzko datuak kontuan hartu gabe egindako ikerketa “oso txarra” dela erantzun digu Cornadók. Fríasek berriz, beste bat aipatu digu: Madrilgo Carlos III.a Osasun Institutuak egindakoa. Horren arabera, Garoña eta Zoritatik 30 kilometroko distantzian dauden herrietan minbiziak jota hil direnen indizea nabarmena da. Talde ekologistak aspalditik dabilta zentral inguruetan ikerketa epidemiologikoak egiteko eskatzen. Erantzunik jasotzen ez zutenaz, Garoñarik Gabeko Arabak Osakidetzako datuak alderatu zituen eta EAEn minbiziak jota hildako jende kopuru altuena dutenak Garoñatik gertuen dauden hiru zonaldeak direla ikusi zuten. Azterketak bestelako datuak ez zituela kontuan hartu eta zehaztasuna falta zaiola onartu du bozeramaileak, baina segidan istorio zirraragarria kontatu digu: Miranda de Ebroko ospitalean lan egiten zuen medikuak azaldu zien harrituta zegoela jendea larrialdietara ohiko arrazoiengatik joan beharrean minbiziarekin joaten zelako. “Hori esan eta bi hilabetera medikua lekuz aldatu zuten”.

Hondakinak, bertan

Kutsadurari lotuta larrialdia sortzen duen beste gai bat hondakin erradioaktiboena da, batez ere behin behineko konponbidea dutelako —urteetan eta mendeetan leku seguruetan gordetzea da egun dagoen aukera bakarra, horiekin zer egin erabaki arte—. Erradioaktibitate baxuko hondakinak bidioletan gordetzen dira eta noizean behin, horiez arduratzen den Enresa enpresak kamioietan Kabrilgo (Kordoba) zentrora eramaten ditu, gainontzeko zentralen hondakinekin batera. Erradioaktibitate altukoak, berriz, erreaktorearen buru ondoan dagoen igerilekuan gordetzen dira, urak hoztu egiten dituelako, erradioaktibitatea gutxituz. Leku faltagatik, ordea, hondakinak lehorrean gordetzen hasi den zentralik badago.

NUCLEONOR



Teknologia

“Jaio zenean genuen zentrala eta egungoa oso desberdinak dira, teknologia berriei esker osagaiak aldatzen, hobetzen eta modernizatzen joan garelako”.

ANTONIO CORNADÓ

“Erreaktorearen ontzia eta ingurua ezin da aldatu eta funtsezkoena hori da; Seiscientosa hartu eta karrozeria soilik aldatuz BMW bat lortzen saiatzea bezala da”.

ALBERTO FRÍAS

Cornadók dio 35 urte hauetan erradioaktibitate altuko 1.400 bidoi hondakin sortu dituztela eta igerilekuak 2.600 osagai gordetzeko ahalmena duela, “2019. urtera arte”. Fríasen esanetan, 1997an igerilekuaren %87 beteta zutela dioten txostenak kaleratu izan ditu Kontseiluak. “1999an jada ez zitzairen erradioaktibitate altuko hondakin gehiago sartzen; beraz, lekua egiteko asko estutu behar izan dituzte”. Dena den, etorkizunerako, Espainiako zentral guztietako erradioaktibitate altuko hondakinak herri bakarrean biltzea da Enresaren asmoa. Udal horrek urtero 12 milioi euro jasoko lituzke, baina ez dirudi oraingoz hondakinak bere lurretan hartzeko prest dagoen herririk agertu denik.

Luzapenaren erabakitzaileak

Egoera horretan, Garoñak 2019. urtera arte martxan jarraitzeko baimena eskatuko du uztailen. Azken hitza Espainiako Industria Ministerioak izango du, baina lehenago, Segurtasun Nuklearrerako Kontseiluak zentralak aurkeztuko dion txostena aztertu beharko du. Txostena idazten 2002. urtean hasi ziren eta Kontseiluak kontuan hartuko dituen hiru ezaugarri nagusiak ditu ardatz: antzinatasuna, segurtasuna eta erradiologi inpaktua. Horrekin batera, Kontseiluak aldizkako ikuskapenak egin ohi ditu eta bere erabakia funtsezkoa da,



UZTARTZA

Aterpetxea • Jatetxea

Herriko plaza 7 - 20150 Aduna
Tlnoa: 943 693481



**Menua 9€-tan.
Asteburuetan karta.**

Nuklearren eztabaida berpiztua

Batez ere energiaren gero eta kontsumo altuagoak eta petrolioaren garestitzeak eraginda, krisi energetikoa askoren ahotan dago jada. Lobby handiak eta multinazional ugari egoeraz baliatu dira, energia nuklearraren aldeko eztabaida berpizteko. Energia nuklearrik gabe, egungo kontsumoari eustea ezinezkoa dela diote, baina talde ekologistek bidea energia alternatiboak eta energia aurrezteak direla erantzun dute. Kiotoko protokoloa betetzeko zentral termikoek baino CO₂ gutxiago sortzen dutela eta herrialdeei energetikoki independenteagoak izateko aukera ematen diela ere nuklearren aldeko arrazoi nagusizat erabili dituzte. Kiotoko protokoloak, ordea, klima aldaketari aurre egiteko energia nuklearra erabiltzea guztiz debekatu du. Halaber, zentral nuklearrek ordezkatuko lituzketen zentral termikoek berotegi-efektuarengan duten eragina %10ekoa baino ez da. Independentzia energetikoari dagokionez, uranioa ere beste herrialdeetatik inportatu beharko luke Europak

eta gainera erregai hori gero eta urriagoa —eta garestiagoa— da. Bestalde, Massachusettseko (AEB) Institutu Teknologikoak 2003an kaleratu zuen ikerketaren arabera, zentral nuklearrak sortutako energia elektrikoa ez da errentagarria eta urtarileko azken Eurobarometroak dio europarren %12k baino ez duela uste Europako Batasunaren mendekotasun energetikoa nuklearrek konponduko luketela.

Hala ere, nazioartean dauden joerak anitzak dira. Egun, 443 erreaktore daude munduan. European, esaterako, hainbatek ez du zentralik (Austria, Italia), pixkanaka ixtearen aldekoak daude (Alemania), beraien zentralak mantentzen dituztenak (Britainia Handia, Holanda, Belgika) eta berriak eraikitzearen aldekoak (Frantzia, Finlandia). Asian, energia nuklearra indartsu berpiztu da eta AEBetan, zentral nuklear gehiago egitea ahalbidetzen duen lege energetikoa onartu berri dute.

zentrala martxan jarraitzeko gai ez dela badio, zuzenean itxi egin beharko litzatekeelako. Cornadók Kontseilua 400 teknikari independentez osatua dagoela dioten arren, Fríasek ez du uste hain independenteak direnik. Orokorrean, Kontseiluko kideak energia nuklearraren eta zentralen alde daudela dio. Energia Nuklearraren Batzordea Frankismo garaian jaio zen, Espainian energia nuklearra ezartzeko asmoz. Trantsizioan izena aldatu bazuen ere, kideak berdinak direla dio. “Azken finean, zentral nuklearrei buruzko esperientzia duten teknikariak, logikoki, zentral nuklearretan lan egiten dutenak eta foro nuklearrarekin lotuta daudenak dira. Mundu itxia da”. Cornadók berak aipatu digunez, zentrolean Kontseiluko bi kide dituzte.

Azken erabakia, dena den, Gobernuaren esku dago. 1971n sortutako zentralari hasiera batean 25 urteko bizitza eman zitzaion, baina PSOEk lau urteko luzapena eskaini zion 1995ean eta ondoren PPK beste 10 urteko bizitza baimendu zuen. Hala ere, talde ekologistak 2009a aurretik itxi egin behar dela uste du eta beste 10 urteko luzapena ez du planteatu ere egin. “2019ra arte eskatuz, gutxienez 2009ra arte jarraitu ahal izateko asmoa dutela uste dut —dio Fríasek—, beste 10 urte aurreikustea astakeria baita”. Hala ere, energia nuklearraren aldeko eztabaida puri-purian dago —ikus orrialde honetako koadroa— eta PSOEk jada ez du hain argi hauteskunde kanpainan hartutako konpromisoa: zentralak pixkanaka desegitea. “PSOEK bere kanpainetan energia nuklearra ez sustatzeaz hitz egin du beti, eta ez desegiteaz; beste hainbat arrazoiaren artean, gaur egun ezinezkoa delako”, esan digute Industria Ministeriotik. “Luzapena eskatzen digutenean —gaineratu dute— gaia aztertuko dugu, oraingoz ez dugu ezer erabaki, baina oso zentral

ZENTRAL NUKLEARRAK MUNDUAN

	Martxan	Eraikitzen	Itxiak		Martxan	Eraikitzen	Itxiak
Alemania	18	-	18	Japonia	54	3	3
Argentina	2	1	-	Lituania	1	-	1
Armenia	1	-	1	Mexiko	2	-	-
Belgika	7	-	1	Pakistan	2	-	-
Brasil	2	-	-	Britainia Handia	23	-	22
Kanada	17	-	8	Txekiar Errepublika	6	-	-
Txina	9	2	-	Koreako Errepublika	20	-	-
Eslovakia	6	-	1	Errumania	1	1	-
Eslovenia	1	-	-	Errusia	31	4	4
Espainia	9	-	1	Hegoafrika	2	-	-
AEB	104	-	23	Suedia	11	-	2
Finlandia	4	1	-	Suitza	5	-	-
Frantzia	59	-	11	Taiwan	6	2	-
Holanda	1	-	1	Ukraina	15	2	4
Hungaria	4	-	-				
India	14	9	-				
Iran	-	1	-				

Iturria: Espainiako Foro Nuklearra. 2005eko apirila

zaharra dela kontuan hartuko dugu”. Fríaseztzat, Zorita itxi egingo badute, ez da normala “ahizpa bizkia” zabalik uztea, baina badaki historikoki enpresa elektrikoaren presioa handia dela: “Erabaki honen atzean irabazi ikaragarriak dituen negozioa eta Iberdrola eta Endesa daude; bestela, dudarik gabe, Garoña itxita egongo zen”. Ixtekotan, Vandelloseko zentrala da Espainiak duen aurrekari bakarra: deuseztatzeke sei urte eta 94,6 milioi euroko inbertsioa behar izan dira. Orain, hilerri nuklearra da hura, urtetan sortu zituen erradioaktibitate altuko hondakinak han jarraitzen baitute. Hondakinei behin betiko konponbidea aurkitu arte, eta Garoña itxiz gero, bere etorkizuna berdina izango litzateke.

Bitartean, Espainiako Gobernuak ez du zentral honi buruzko iritzirik eman nahi eta energia nuklearraren bilakaerari buruzko Mahaia osatu berri du. Era guztietako erakunde eta elkarteak biltzen dituen Mahai horren lehenengo ondorioak maiatzerako espero dira. Oraingoan, zentralen inguruan ikerketa epidemiologikoak egitearen beharra adostu dute, baina datarik jarri gabe. ■

Francisco Etxeberria

«Gizakia gaiztoa da berez»



Ikusi duenari begietan
antzematen zaio, hunkitua
denari begiratuan.

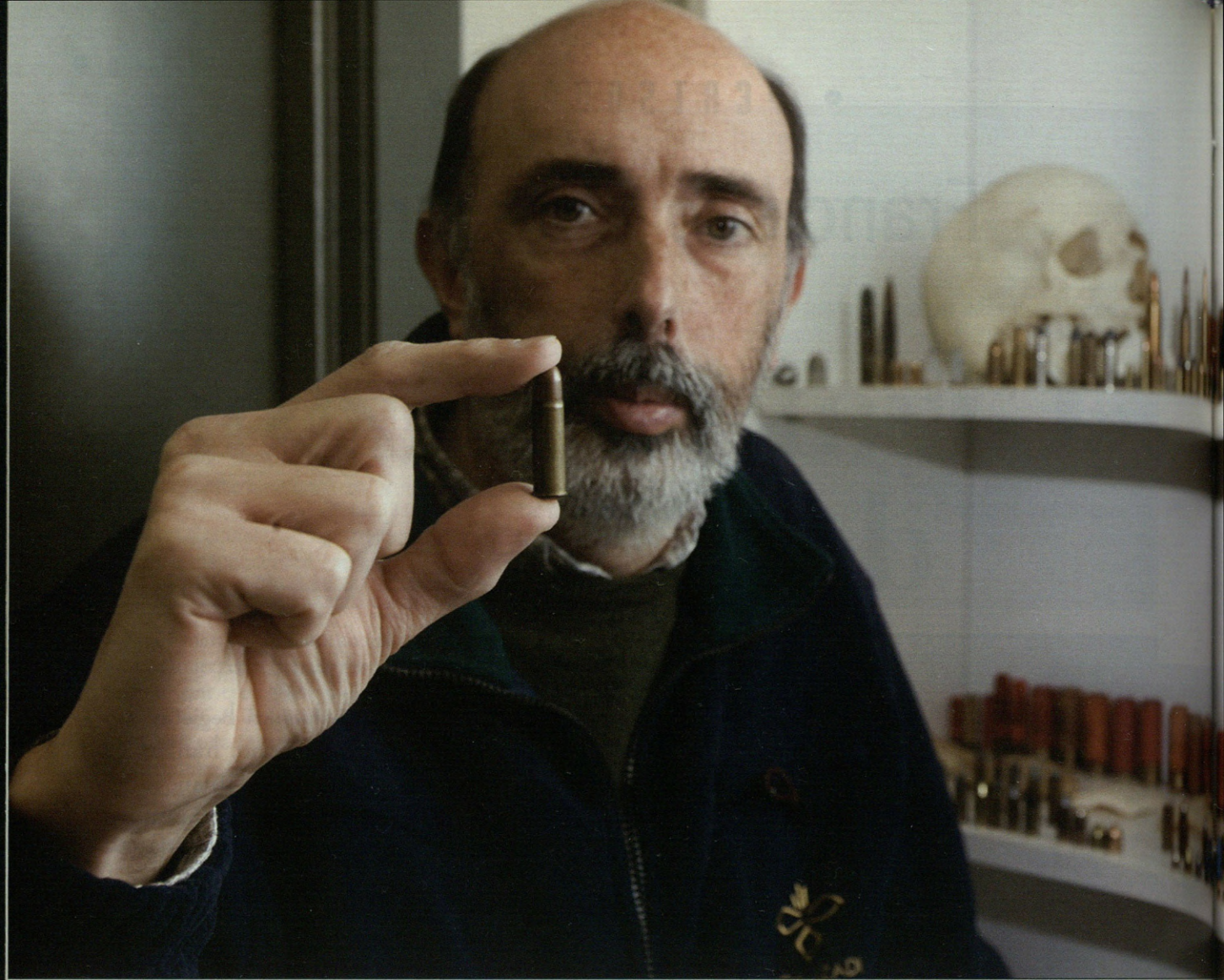
Dakienari hitzetan
antzematen zaio, egiatan
ari denari hitz eginean.
Begien mintzoak ez du
gezurrik esaten.

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Dani Blanco

Noiz entzun zenuen lehen aldiz
Franco hitza?

Ez dakit, guri ez zitzaigun ezer-
txo ere kontatzen. Nik uste jarre-
ra orokorra zela Euskal Herrian.
Gerra ez zen gerra bakarrik izan,
zoritxarrez gero diktadura bat
ekarri zuen, eta ez hiru urteko
diktadura, berrogeikoa. Gure
gurasoen belaunaldia haurtzaro-
tik heriotzara arte harrapatua gel-
ditu zen. Beraz, haiek, gu babeste
aldera, ez ziguten hitzik egiten.
Eta nik gehiago jakin dut artxibo-
etan bila ibilita, etxean kontatuta-
kotik baino. Artxiboetan nire
familiar buruzko paperak ere
aurkitu izan ditut. Eta pentsa,
paper horiekin nire osaba zaha-
rragoei zer bait galdetu izan die-
danetan, haien erreakzioa: “Nola
enteratu haiz hi horretaz?”



Eta hi nola enteratu haiz Intxaurrondon torturatu egiten dela?

Nahiz eta Intxaurrondo asko aipatu, garai hartan, tortura gehienak Antiguako auzoko Guardia Zibilaren Komandantzia zen hartan gertatzen ziren. Maiz izan nintzen han, nahiz eta trabak jartzen zizkidaten. Adibidez epailearen aginduz nentorrela zioen papera aurkeztu, eta: “Nola dakit nik paper hau benetako edo gezurrezkoa ote den?” botatzen zuten. “Baina, epaitegian eman berri didate, horra hor epailearen izenpedura” nik, “bai, baina izan daiteke faltsua” berak. Eta orduan komisariara idazkari judizialarekin joaten hasi ginen. Beste batzuetan joan, eta atxilotutako denak erakusten zizkidaten bi izan ezik. “Eta falta diren bi horiek?”, “ez, horiek jada ez daude hemen, lekuz aldatu dira”. Eta ziur egon nintekeen, epaiketa egin eta kartzelara pasatutakoan okerren egongo ziren biak erakutsi nahi izan ez zizkidaten bi horiek izango zirela. Ez baitzeuden erakusteko moduan. Hain zuzen hori izan zen arrazoietakoa bat Lasa eta Zaba-

“Gogorragoa da bizirik sufritzen ari den bat ikustea hildako bat ikustea baino. Sufritu bizi garenok egiten dugu. Eta hori sekulako desgrazia da”

la hiltzeko. Lasa eta Zabala libre utz zitzaketen, baina eragin zizkieten zaurien gordintasunak ez zuen ahalbidetzen nonbait uztea.

Tira, trabak traba, sartzen nintzen komisarian, eta handik gehienetan ateratzen nuen inpresio tristea zen tratu txarrak gertatzen ari zirela. Badakit adibidez nolakoa zen Guardia Zibilak bainera egiteko zuen dispositiboa. Ate baten markoan kako batzuk zeuden, han ardatz bat jartzen zuten, eta hor lotzen zituzten atxilotuak, manta batean bildu eta bainera

egiten zieten. Edo berdin elektrodoekin. Gaur, orain hiru hilabete, eta orain urtebete hortik pasa diren pertsonak kutxa nolakoa den berdin esplikatzen dizute. Beraz, egia hutsa da, gertatu egiten ziren, eta gertatzen dira. Eta horren erantzule dira, bai egiten dutenak, eta bai egiten uzten dutenak. Tartean, autoritate politikoak.

Baina ministroek diote hori dena gezurra dela. Nik Barrionuevo ere entzun nuen Ser irrastian. Iñaki Gabilondo lehengusua dut, eta elkarriketa batean, hauteskundeak bazetoze-

Nortasun agiria

Francisco Etxeberria 1957ko otsailaren 14an jaio zen Beasainen. Fraideen La Salle institutuan ikasi zuen aurrena, eta medikuntzan titulatu zen gero Valladoliden. 1981ean hasi zen auzitegiko mediku bezala lanean Donostian, eta aldi berean unibertsitateko irakasle sartu zen. Geroztik, hamaika lan badu egina; ehunka atxilotu bisitatu, autopsiak, Lasa eta Zabalaoren gorpuzkinak ateratzen han zen, Aranzadi elkartearen antropologia sailean dihardu, eta orain Espainiako Gerra Zibilean fusilatutakoen gorpuak ere ateratzen ari da. Ezkondua da, eta hamalau urteko alaba du. Donostian bizi da.

la eta, "Zuk niri ziurta diezadakezu Guardia Zibilaren kuarteletan ez dela inor torturatuko?", galdetu zion. Eta Barrionuevok baietz. "Nik ziurta diezazuket ni ministro naizen artean ez dudala horrelakorik onartuko." Politikoa-ren esaldia, jakina. Baina ministroa hemen dago, eta kuarteltxoan han. Esan ohi den bezala erlijioa gauza bat dela, beste bat eliza, eta beste bat apaiza. Ministroarekin berdina gertatzen da. Ministroak zer jakingo du honi buruz? Ez daki ezer! Elkarriketa baterako gutxien interesatzen zaizkidan pertsonak dira ministroak, postuko komandantea elkarriketatuta beharko litzateke, alegia, inoiz elkarriketatuta ezingo dena.

Zuk, izango zenuen aukera torturatzailleekin hitz egiteko. Zuri galdetu behar, nolako pertsonak dira?

Gutziz normalak. Burugabekeria bat da pentsatzea psikopatak direla, edo eroak.

Baina eroarena egiten duen jende asko dago, eta ez torturatzailleetan bakarrik, epaileetan ere bai. Alferrik saiaturako zara, ez dute torturarik ikusten.

Amnesty Internationalek oso ongi esplikatuta ohi du hori. Torturari dagokionez, mundua bi taldetan bereizten da: sinestu ezin dutenak, eta sinestu nahi ez dutenak. Epaileetan ere hala da. Niri gertatu izan zait, atxilotu bat ikusi, epaile batengana joan, "nik uste dut hau gertatzen ari zaiola, joango al gara bihar berriz?" galdetu, eta epaileak ezetz: "Ez, ez dago zertan joanik". Eta ez baldin badago

Auzitegi militarren artxiboa

"Salamancakoa ez da artxibo nagusia. Hango paperak gerrako gertaera handiei buruzkoak dira, baina errepresioaren artxiboa epaitegi militarretan dago. Hor sartzeko atea zabaldu digute, eta ohartu gara ia dena dagoela. Militarrek epaitzen zituzten herritar guztiei espediente judizial bat zabaltzen zieten, eta espediente horretan daude alkateak bidalitako karta, apaizaren iritzia, pertsona bati hartutako deklarazioa, atxilotu zutenaren gidabaimena... dena. Errepresio frankista zer izan zen ulertzeko oso informazio baliagarria da, eta gu oraindik erdi isilean gabiltza, baina artxibo guztia berrikusi eta gero, ozen esango dugu: 'Hemen 90.000 lagunen informazioa dago eta hau ezin da ez galdu, ez erre, ez ezer'. Hurrengo egunerako eskaera egingo dugu paper guztiak eskuratu ahal izateko, eta hori notizia izango da. Orain ofizialki eskatzen badugu norbait etorriko da eta sutara botako ditu paper denak".

Francisco Etxeberria

zertan joanik, nik ezin dut joan. Epaileen babes osorik gabe ez da hain erraza gure lana egitea.

Nola lortu da batzuetan torturatzaillea kondenatua izatea?

Guk poliziaren akatsak bakarrik frogatu ahal izan ditugu, hanka sartu dutenetan bakarrik egiaztatu ahal izan da tortura. Eta orduan kondenatuak izan dira. Baina poliziak oso ongi daki hau guztia nola egin, oso metodologia zehatza dute guk tortura kasu bat bera ere ez deskubritu ahal izateko. Gainera epaileak eskua sartzen hasi diren neurrian, pixkanaka, beraiek ere tentu handiagoarekin jokatzen hasi dira. Esate baterako, torturatzeko metodologia aldatu egin da garai batetik. Diktadura frankistaren garaian eta demokraziaren hastapenetan, norbait atxilotzean, itaunketak polizia ezberdinek egiten zizkioten, polizia bakoitza akusazio batez arduratzen zen. Eta txandan-txandan joaten ziren atxilotuarengana bakoitza bere galdera eta bere metodoekin. Joxe Arregi hil zenean, esaten da, Madrilen zebiltzan polizia guztiak erori zitzaizkiola gainera, eta txikitu egin zuten. Baina, urteak pasa ahala teknika hori aldatu egin da, eta orain itaunketa daramatenak beti dira berdinak, galde gaia bat izan edo bestea izan. Ez dut esango finagoa denik, baina ez da hain kirena.

Auzitegiko medikuak inpartziala eta neutrala izan behar al du?

Epaileengatik esan ohi dute epaile batek inpartziala bai baina neutrala ez duela izan behar. Auzitegiko medikuon artean esan ohi dugu, auzitegiko medikuak inpartziala eta neutrala behar duela.

Eta nondik nora pentsatzen du gazte batek, garai hartan, egoera politikoa zegoen bezala egonda, "nik auzitegiko mediku izan behar diat"?

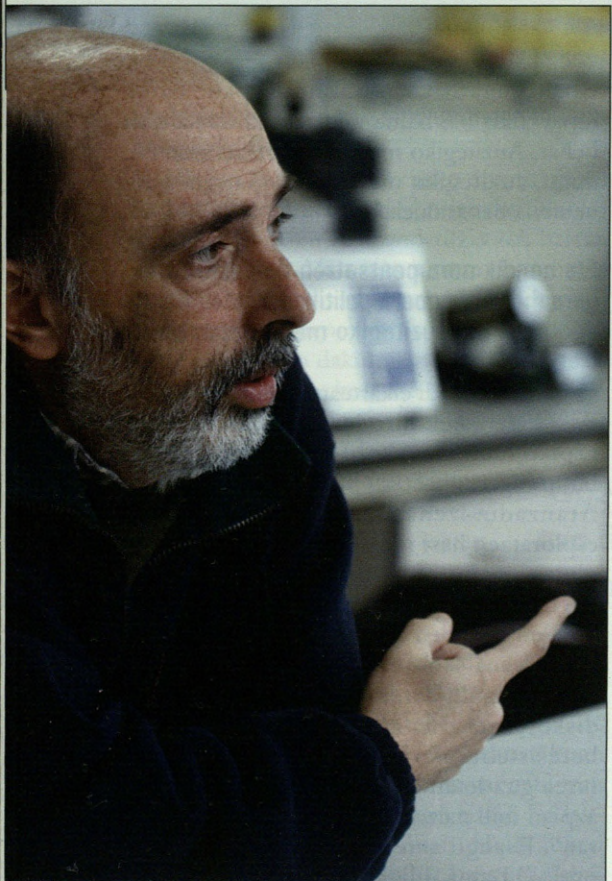
Ordiziako mendi elkartearen nentzela Aranzadiko kide batek hitzaldi bat eman zuen lur azpiko munduaz, kobazuloez-eta. Ni ama birjina agertu balitzait bezala gelditu nintzen. Aranzadin izena eman eta kobazuloetan esploratzen hasi nintzen, ehunka koba ikusi nituen, eta horrek naturarekin eta pertsonekin harremanetan jarri ninduen. Beraz, Valladoliden nengoen artean nire bizitza eta nire ikaskideena oso zen desberdina; ni asteburu oro kobazulo batera joaten nintzen, haiek diskotekara. Eta astelehen oro, bakoitzak bere asteburuko ibilia kontatzen zuenean, nirea guztietan atipikoena izaten zen, "lur azpian ibili naiz bostehun metroko sakonerran". Esango zuten: "Hau ez dago burutik ondo!" Baina ibilera horrek asko markatu



Ceuta eta Melillako hesiak

"Amnesty Internationalekin misio batera joanik, Ceuta eta Melillako hesietan izan nintzen. Hangoa izugarria da. Afrikako mundua Europako atea jotzen ikusten da. Eta guk itxiko diegu atea, baina alferrik, hesia elektrifika dezakegu, edo datozen bezala tiroz hil, baina horiek etortzen segituko dute. Jende guztiz normala da, ikasia, ez dira delinkuenteak, baizik eta beren familian Europara etortzeko hautatu zituztenak. Anaien artean denak ados jarri eta bat hautatzen dute, harentzat dirua jarri, eta hura saiatzen da.

Biologiako legeetan ere antzeko zerbait gertatzen da mugitzen saiatzen diren beste espezieko animalia batzuetan. Saiatzen denak badaki bidean hil daitekeela, baina apustu bat da. Eta nik uste dut etorkizuneko gizartea horrek marraztuko duela, besteak beste. Ez da politikoen ahotatik ateratzen den bezalako gizartea izango. Batetik bizitza esperantzak gora egingo du, bestetik sortze tasarekin batera biztanleriak behera, eta azken faktorea inmigrazioa izango da. Hiru horiek nola egongo diren josita, halako gizartea izango dugu".



ninduen, eta medikuntzaren barruan ere oso bide atipikoa hartu nuen. Medikuen kolegiara joan nintzenean auzitegiko medikuntzara bideratu nahi nuela esanez, Iñaki Barriolak, hemen bide horretatik zebilen bakarrik, harrituta, "auztegiko mediku? Ezta pentsatu ere!" eragin zidan atzera. 1981a baitzen, eta berak ere mesfidantza handia zuen Justizia Administrazioarekiko. Hura goitik hasi eta beheraino aparatu frankista zen. Justizia Administrazioa da beti mantsoen aldatzen den administrazio organoa. Indar armatuetan ere, hogeita bost urtean aldaketa handia eman da, Justizia Administrazioan ez hainbeste.

Eta sartu zinenean, nolako koba aurkitu zenuen?

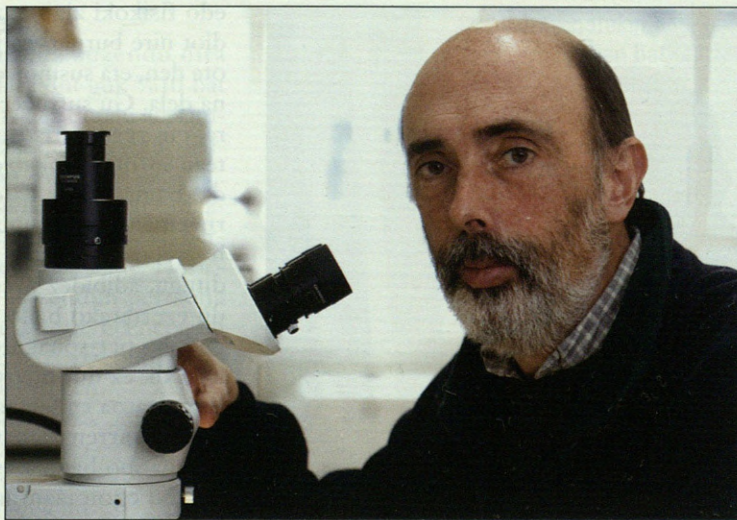
Niri iruditzen zitzaidan oso egitura latza hunkitzen ari nintzela, harrobira joan eta harrobira bere indar osoz ikusten duzunean bezala. Baina harrobitik harri batzuk ateratzen dira eta haiek eskultura eder bat egin zenezake. Eta eskultura ez bada, kale baterako adokinak. Pentsatzen nuen aukera eder baten aurrean nengoela. Milaka kasu gertatzen ziren, eta garbi zegoen azpiegitura hobearikin egin beharreko lana zela, beste edozein herrialderekin alderatuz hemen oso atzera geundelako. Baina nik aukera handi bat bilatu nuen han, minutu bakoitzeko istorio berri bat azaltzen zitzaidan, aurrekoa baino are interesgarriagoa.

Gogorak ere izango ziren, heriotzak, autopsiak, torturak... Etxera bidean, ikusitako itzalak ahaztea lortzen al zenuen?

Nik nahiko memoria bisual ona dut, eta batzuetan etortzen zaizkit argazkiak gogora. Orain, ETAk bonba bat leherrarazita hil zuen guardia zibil baten irudia datorkit. Auzitegira sarri etortzen zen, drogaren aurkako brigadan zebilelako, eta oroitzen naiz hark nola esaten zuen: "Batek jada ez daki zeinentzat ari den lanean", alegia, ez zekiela bereztat, bere familiarentzat, Guardia Zibilentzat, herriarentzat, edo Mendebaldeko ongizatearentzat, norentzat ari zen lanean. Eta bonba bat lehertu zela-eta gorpua altxatzera joan nintzenean, hura ikusi, eta sekulako kolpea hartu nuen, ezagutzen nuen, bera zen. Orduan buelta asko eman nizkion berak esaten zuen esaldi horri: "Batek ez daki zeinentzat egiten duen lan". Pentsa, hau ere gerta dakizuke.

Badira tragikoagoak ere, esaterako tratatu txarrak jasaten dituen eta sinesten ez dioten emakumearena. Bere egia ez da aski agerian gelditzen, eta orduan beste ordain bat jasotzen du, esanez, berak asmatu duela hori dena. Funtsean, gogorragoa da bizirik sufri-

tzen ari den bat ikustea hildako bat ikustea baino. Nik liburu bat idatzi ahal izango banu egun batean, "hildakoez ez dute sufritzen" jarriko nioke titulua. Sufritu bizi garenok egiten dugu. Eta hori sekulako desgrazia da. Askotan planteatu ohi diet kriminologi instituturaren etortzen diren zuzenbideko irakasleei, esplikatu diezadela zergatik ez den larriagoa tortura heriotza baino. Eta zer esanik ez funtzionario batek, bere lanbidearen barruko praktika bezala, eta instituzioaren babesarekin, torturatzen baldin badu. Hori niretzat norbait hiltzea bezain larria da.



Tratu txarrak ezin sinestarazi, torturak ezin frogatu, zure hitzak zenbateko pisua du epaian?

Kasuan-kasuan aldatzen da. Pertsona bat agertzen bada hilik, eta auzitegiko medikuak esaten badu heriotza naturala izan dela, eginbideak automatikoki artxibatu egingo dira. Baina auzitegiko medikuak bestelako heriotza izan dela esaten badu, epailea derrigortua dago ikerketarekin segitzera. Eta auzitegiko medikuak, horrez gain, zehaztu behar du homizidio bat den, suizidioa den, edo istripuzko heriotza den. Epaile baten inestigazioa oso baita ezberdina, bat edo beste izan. Beraz, bada garrantzitsua gure hitza. Baina hori bai, iritzi bat ematen dugunean argumentu tekniko eta zientifikoetan oinarritu behar dugu, eta konbentzitu egin diogunarekin, edo bestela aitortu ez gaudela ziur. Zenbait epailek teknikorik onena batzuetan zalantza egiten duena dela esaten dute. Inoiz dudarik ez duen tekniko, nahiz eta munduko jeinurik handiena izan, bera da nahiko dudakoa.

Sententziak zer begirekin irakurtzen dituzu?

Justizia administrazioetik gutxien interesatzen zaizkidanak dira. Pentsa zenbateko garrantzia duten sententziek, pertsona baten bizitza baldintzatu dezakete, baina niri hori ez zait baten interesatzen, ni instrukzioak apasionatzen nau, inestigazioak, ulertzen saiatzeak nola den posible mutiko batek bere andregai ito-tzea. Ito duela ziurra da, hilotza dagoeneko lurpean dago, baina zuk pertsona horrekin hitz egitea izugarri interesgarria da. Etengabe ari zara giza gatazkei buruz eztabaidan. Eta hori ez duzu kalkulu matematiko baten bidez ebazten. Gero, horren ondotik epaile batek

Unibertsitatea

"Medikuntza fakultatearen antolaketa eredugarria dela uste dut. Ezin da pentsatu zu medikuntzan ongi formatu zaitezkeenik ez bazaude ospitalearen ondoan. Beste fakultateek ere berdin egin behar lukete, beren sailaren eguneroko lan martxari lotuago egon. Eta hori unibertsitatearen umiltasunetik abiatuta egin behar da, batzuetan prepotentzia jokatzeko baita, nola unibertsitatean gauden eta doktoreak garen badi-rudi gu garelako azkarrenak, ez da egia. Gure kalamatrika akademikoetatik atera, eta gehiago lotu behar dira unibertsitatea eta gizartea".

sententzia bat eman behar diola auziari? Kondenatzeko duela? Barkatzen diola? Niri sententziak ez dit ezer esaten. Gainera, gehienetan ez naiz ados egoten. Sententzia bat beti izango da idatzi pobreria eta osatu gabe bat, nahiz norabide bat ematen duen kasuari buruz.

Zer ulertzen diozu andregai ito duen mutikoari?

Fraideetan belarron-

doko asko ikusi dut nik ematen, eta ohar-tzen naiz belarrondoko bat bera ere ez zuketela eman behar. Joka ibiltzea frakaso bat da, baina txikitatik jaso dugun kulturen baitan dator, eta horren ondorio dira tratatu txarrak. Eztabaida bat kolpeka bukatzea onetsi egiten dugu. Maiz pentsatu izan dut hezkuntzan gatazkak konpontzea lantzen duten irakasgaiak sartu beharko litzaketela. Niri hortzak nola garbitu erakutsi didate, erakutsi higieena nola zaindu, baina inor ez zait etorri bizitzan sortzen diren gatazkak nola konpondu behar ditudan azaltzera. Eta gizakiak, beste animaliek ez bezala, oso erraz konplikatzen du bere existentzia. Eta bere existentzia konplikatzean besteekin tirabirak edukitzea gertatzen zaio. Baina ez digute erakutsi elkarri muturra txikitu gabe gatazkak konpontzen.

Ez duzu oso oroitzapen ona fraide eskola hartaz...

Oroitzen dudana gauzarik tristeena fraideek haurrak nola jotzen zituzten da. Nire etxean ez dut inoiz inor jotzen ikusi, eta klaseetan, izututa egoten nintzen prestakuntza pedagogiko gutxi-ko fraide batek arazoak nola konpontzen zituen ikustean. Dena zen belarrondokoa. Eta kastiguaren beldurrez ikasten genuen, ez hura oso interesgarria zelako. Hori katolizismoaren ezaugarria da, beti beldurrez edukitzea bestea. Bi bide daude bizitza honetan gauzak egiteko: bat da bide erraza, eta bestea zaila. Bada bide zailetik egingo duzu.

Ikasiko zenuten Rousseauk zioena ere, gizakia basatia baina ona dela berez.

Nik ez dut sinesten. Gu, hain zuzen ere, kulturak erakutsitako zenbait alderdigatik gara garen neurrian onak. Gu gaiztoak gara berez. Gure existentzia eta gure inguru guztia korapilatze-ko gai gara, egoistak gara,



Igor Angulo

"Nire iritzia komunikabideetan irakurritakoan soilik oinarritzen da, baina uste dut suizidioa onartzen dela. Aldiz, ez dira onartzen ikerketa judizialaren zenbait puntu, horien artean, momentuan gorpua artatu zutenek egindako okerrak. Medikuntzan bere gaixotasunaz aski ez dakielako kexatzen da jendea, eta justizia administrazioaren arazoa ere bada hori, zenbait misterioekin jokatzea. Funtzionarioa ez baita ulertzera iristen biktimaren inguruan ze sentimendu humano dagoen".

lagunari hesteak aterako genizkioke. Kulturak eragiten digu atzera. Kristautasunak puntu bakarrean ematen dit konfiantza, hurkoarengan pentsatu behar horretan. Gainontzeko guztia ez dut ulertzen, baina bestearengana pentsatzea oinarritzko balore bat da. Eta horrek frenatzen nau ni bidean harrapatzen dudana edozeinen gainera jauzi egitetik.

Beste batzuek diote kartzela dela piztia otzantzen duena, zigor gogorra behar dela.

Zigorra ere kultura katolikoaren baitan dago. Etengabe ari gara ondokoa zigortzen, agurra ukatuz, beragatik gaizki hitz eginez,

edo fisikoki zigortuz. Batzuetan galdetzen diot nire buruari ea jarrera hori unibertsala ote den, eta susmoa dut kultura katolikoarena dela. Gu sufritzera etorriak gara mundura, eta zerura iristean askatuko gara, bitartean sufritzea tokatzen zaigu. Hori lelokeria da. Baina hortik datorkigu kriminalari egurra eman behar zaiola pentsatzeko joera, eta horretarako nahiko antzinako bitartekoak ditugu, adibidez presondegia. Kartzelak ez du ezertarako balio. Ez bada prestakuntza gutxiko pertsonak delinkuenteak bilakatzeko. Nik ez dut bitarteko horretan sinesten. Eta arraroa egiten zait, gu, askatasun gabe tzea dakarren zigorrarentzat, beste medio alternatibo batzuk asmatzeko gauza ez izatea. Ni egon izan naiz pentsatzen, gauean kartzelara joan beharra izan arren, ezingo al lukete eguna baserri bat konpontzen pasa? Agian gizarteak lan behartu bezala ikusiko luke, eta horixe luke txarra. Baina pertsona hori kartzela barruan deus ere egin gabe edukitzea askoz kezkarriagoa da. Hori pertsonari otu dakioken asmakizunik sinpleena da: zulo handi bat egin, han sartu pertsonak, bost urteren buruan tapa zabaldu, eta merezi duena atera. Nik uste iritsiko dela eguna beste bide alternatibo batzuk asmatzeko gai izango garena.

Zuek ere ari zarete zulotik jendea ateratzen, baina gorpu, gerran fusilatua. Zergatik pasa da hainbeste denbora ateratzen hasterako?

Trantsizio demokratikoa armadak eta eskuiak gidatu zuten. Eta zenbait alorretan "hau ez dugu hunkitu ere egingo" esan zen. Adibidez, diktadura frankistaren eta Espainiako Gerra Zibilaren berrikuspenean, tartean hildakoak eta desagertuak zirela. Eta hori onartu egin zuten gainontzeko alderdi politiko guztiek, horregatik dago denengan erruduntasun konplexu bat, bai gudan ere, nigan, nire familiarengan, auzokoengan... orduan ez zelako ezer egin.

Zer esanahi du gorpuak lurpetik ateratzeak?

Nik Irakeko kasua jartzen dut. Estatu batuarrei ez zaie inporta gerran hiltzea, baldin eta herriagatik hiltzen badira, baina hilotza ez berreskuratzeak min ematen die. Ez sinestekoa da Bigarren Mundu Gerratik amerikarrek zer ahalegin egin duten beren herriatik kanpo hiltzen diren soldadu guztien hilotzak berreskuratzeko. Horri sekulako garrantzia ematen diote. Beraz, nik, gorpuak lurpetik ateratzean zabaldu nahi dudana mezua honakoa da: gerran ez dira soldaduak bakarrik hiltzen, jende arruntena ere hiltzen da. Eta gerrak biztanleria osoari eragiten dio. Hemen ez da gelditu gerrak hunkitu gabeko familiarik.

Zenbat aterako dira lurpetik?

Oraingoz laurehun familia zuzendu dira guregana, eta nik kalkulatu dut guk %10 bat aterako ditugula. Gehienak ez ditugu aurkituko, haietako asko iritsi ezin den lekuetan daudelako, bide baten azpian, autopista azpian... Baina %10 hori belaunaldi oso baten ordezkari izango da. Laborategi honetan orain bertan 50 eskeleto baino gehiago daude. Horietako bakoitza izen eta abizendun pertsona bat da, eta familia bat du atzean. Gainera, hil zituztenen artean, gehiengoarekin errepublikarra edo ezkerrekoa zen, baina ez zen inplikazio politiko handikoa. Politikan sartua zebilena ordurako alde egina zen, hauek salbatuko zirela uste eta herrian gelditutakoak dira. Baina frankistak iritsi zirenean aukeraketa egin zuten: "Hemen zein akabatuko dugu? Hau, hori eta hura". Apaizak bazuen hitza: "Ez, hau ez, hau salbatu egingo dugu. Baina hura akabatu", "Zergatik?", "taberna bat baduelako errepublikarrak batzen direna". Hala izan zen. Eta gu, orain, ez gara eskeletoak berreskuratzen ari, beraien duintasuna berreskuratzen ari gara. Nahiz eta hildakoak duintasuna ez duen sekula galdu.

"Niri sententziak ez dit ezer esaten.

Gainera, gehienetan ez naiz ados

egoten. Sententzia beti izango da

idatzi pobre eta osatu gabe bat,

nahiz norabide bat ematen duen

kausari buruz"

Izen batekin hasi gara, Francorekin, bukatzeko beste izen bat entzunaraziko dizut: Don Cesario Ugarte. Nor zen?

Beasaingo medikua. Nire aita hamar urte nituela hil zen, etxean, eta akordatzen naiz, nola artatu zuen Don Cesario Ugartek. Gero, ni ere sendatu ninduen. Hamahiru urterekin meningitisak jota bainengoen. Eta handia da, Don Cesario Ugarte, niri, etxeko ohean, bizkar rezurreko ziztada bat emateko gai izan zen. Gaur egun ere ez da hori hola eta hola egiten, eta ohartzen naiz Don Cesario dena *in situ* kon-

pontzeko gai zen mediku horietarik zela. Horrekin bizitza salbatu zidan, urgentziaz ospitale batera eraman ahal izan baininduten, eta han hila-betean sendatu nintzen. Baina kuriosoena da Don Cesario Ugarte fusilatu baten semea zela. Bere aita Beasainen fusilatu zuten frankistek, inongo arrazoirik gabe, jendea kalean zebilela "zu hona, zu hara!" bereizi, eta gau batean alde bateko

hogeia fusilatu zituztelako. Hogeia lagunetako bat Don Cesario Ugarteren aita zen, eta historiari dio, Don Cesario Ugartek, bere aita hil eta bizpahiru egunera, zauritutako soldadu batzuk artatu behar izan zituela. Eta artatu zituen. Bere aita hil zuten soldaduak ziren. ■

THE USKI'S
"Itxosun zarati"

ETXE
"Zatoz nirekin"

MARTXOAREN 24an ostirala 19:30ean

ROCK KONTZERTUA

HARRAPA ZANK

SARRERA 2 EURO

BILBO ROCK ARETOAN

OSTE EUROKO BONOIA LAU EKITALDIETARAKO

BONOIA EROSTEA GAZTE TXULO ALDIZKARIAREN HIRU HILEKO HARPIDETZA DOAN

SARRERA SALMENTA
BBKren orotariko kutxazainetan

SARRERA ETA BONOIA SALMENTA
Zabalguneko Gazte Informazio Bulegoan
Bilborocken emanaldi egunetan

Bilbao

ARGIA



Alkohola ere debekatuko al dute?

Tabakoa osasun publikoko arazo larria da, eta badaukagu, Hego Euskal Herrian behintzat, haren aurkako legea. Espainiako agintariak aditzera eman dute antzeko zerbait gerta daitekeela alkoholarekin, baina harekiko duten kezka nagusia gazteei dagokie gehienbat. Beste horrenbeste esan daiteke Hego Euskal Herriko erakundeez.

UNAI BREA

Argazkiak: Alberto Elozegi

ESPAINIAKO TABAKOAREN LEGEAK urtaro oso bat bete du dagoeneko, eta aspaldi baretu da lehenengo egunetako zalaparta. Hurrengo pasarteak alkohola eduki dezake protagonista. "Alkoholaren aurkako arau bat behar dugu, tabakoaren kontra egin denaren antzekoa", esan zuen Elena Salgado Madrilgo Osasun ministroak urtarrila hasieran, erretzeko debekuek sortutako hika-mika puri-purian zegoela. Handik egun gutxira, baina, Salgadok nabarmendu egin zuen araudi berria ezin zitekeela

izan tabakoarekikoa bezain erabatekoa, eta helburua "alkohol kontsumoak sortzen dituen arazo zehatzei aurre egitea" izan behar zela. Ministroaren iritziz, lan eta auto-istripuak eta nerabeek gehiegi edatea dira arazo horietan larrienak. Ministerioko iturriek, berriz, ez digute gehiegi argitu auziaz, eta hitz bakarra errepikatu digute behin eta berrito: kontsentua. Talantea, nonbait.

Osasunari egiten dioten kaltea ondo ezaguna izanagatik ere, tabakoa eta alkohola legezko

drogak dira, eta hori ez ezik, erro sakonak dauzkate gure artean. Alkoholak batik bat, lehenagotik ezagutzen dugulako besterik ez bada ere. "Erromatarrek goldea ekarri ziguten, baina baita mahatsondoa ere", diosku Etorkintza Fundazioko Pedro Espallargasek.

Etorkintza drogomenpekotasunean lan egiten duen erakundea da, Bizkaian gehienbat. Aspaldi daukate ikastetxeetarako programa bat, drogak erabiltzeak ekar ditzakeen arriskuak murrizte aldera. "Ez dugu esaten drogak hartu behar ez direnik, eta ez dugu legezko eta legez kanpoko drogen arteko bereizketarik egiten", azaldu digu Espallargasek. Gazteen ari da lanean Etorkintza batez ere, eta gazteen eta alkoholaren arteko harremana da Espainiako Osasun ministroa gehien kezkatzen omen duena, baina Espallargasek azpimarratu nahi du "txikitatik aita eta ama direla edaten irakasten digutenak". Alkohola eta ospakizuna sinonimo bihurtuak dira gurean, eta zenbait alditan ia derrigorrezkoa da edatea. Etorkintzakoaren ustez, "kontua da gazteak gehiago nabarmentzen direla, euren edateko eragatik".

Oraindik ere, okerrago begiratzen diogu kalean mozkor doanari, erretzen ari denari baino, baina oro har, Atlantikoaren beste aldeetik etorri zaizkigun tabakoaren kontrako hai-zeek ez diote alkoholari eragin momentuz. "Tabako-paketeetan, oraingo esaldiak ez ezik, birika gaixoen irudiak jartzea proposatu izan da", dio Espallargasek, "baina norbaitek irudika dezake zirrosiak jotako gibel baten argazkia edo 'alkoholak sexu-harremanak eragozten ditu' bezalako esaldi bat Errioxa ardo botila on batean itsatsita?". Etorkintzak ikastetxeetarako dauzkan programen zutabeetako bat, hain zuten, droga batzuek gizartean duten onarpenaren zergatiak azaltzea da.

Arazoa gazteekin baino ez?

Gizartearen onarpenarekin ala gabe, alkohola, tabakoa bezala, osasun publikoko arazotzat

Elliot Nessen garaiak

Gaur egun, droga gehienak legez kanpokoak dira, edo bestela medikuaren aginduz baizik ezin dira hartu. Alkoholak, tabakak, kafeinak eta besteren batek baino ez diote debekuari ihes egin, baina ez da beti hala izan. Alkoholaren kasuan, oso eza-guna dugu AEBetan 20ko hamarkada osoan zehar iraun zuen Lege Lehorra. Hori da behintzat Europan eman ohi zaion izena, berezkoa *Volstead Act* da eta.

Volstead Act 1920ko hasieran sartu zen indarrean, alko-holdun edariak egin eta saltzen zituztenentzat isunak eta espetxea aginduz. Sagardoa eta mezatarako ardoa salbuetsi zituzten, eta medikuntzan alkohola erabiltzeko baimena ere eman zen. Baina horretarako, medikuek zerrenda berezi batean eman behar zuten izena; ia 100.000 sendagilek eskatu zuten zerrenda horretan sartzea, Antonio Escohotado filosofo espainiarrak *Historia elemental de las drogas* (Drogaren oinarriko historia) liburuan dioenez.

Lege Lehorra ezarri eta hamabi urte geroago –Escohotadoren hitzetan beti–, "debekuak milioi erdi gaizkile gehiago sortua zuen, eta ia 30.000 lagun hilak zeuden alkohol metiliko eta bestelako destilazio pozoitsuak edatearren; beste 100.000 inguruk paralisia, itsumena eta bestelako kalte konponezinak zeuzkaten". Azkenik, 1933an bertan behera utzi zuten *Volstead Act*, AEBetako gobernua heroina legez kanpo utzi eta gutxira. Ordura arte pattarraren kontura aberastutako gaizkile taldeek zorigaiztoko hauts zurian aurkitu zuten jorrazteko bide berri bat.

daukate erakunde publikoek Hego Euskal Herrian, baina hemen ere gazteei ematen zaie arreta gehien. Nafarroako Gobernuak Osasun Sailak, esaterako, 29 urtetik beharakoei dagozkien datuak baino ez dizkigu igorri, kontsumoaz egin dizkiogun galderei erantzunez. Ondorioa argia da; gazte gehienek alkohola edaten dute, batez ere asteburuetan. Hain zuten, lautik hiruk aitortu dute alkohola edan dutela kalera irten diren azkeneko aste-buruan. Hala ere, ikerketen arabera nafar gazte gehienek ez dute larregi edaten, edo hala esaten diete inkesta-egileei behintzat.



www.elkar.com

Nahi duzunaz solastuko gara.

Gura dozunaz egingo dogu berba.

Nahi dezunaz hitz egingo degu.

Nahi duzunaz mintzatuko gira.

Euskal Herriko txoko guztietara iristen da **elkar megadenda**. 14 denda eta 150.000 erreferentzia baino gehiagorekin, eskaintza zabalena aurkituko duzu liburu, musika, edo jolasetan. **Kultura** guzti-guztia zure esku.

elkar
elkar egiten dugulako

BAIONA • BERGARA • BILBO • DONOSTIA • GASTEIZ • IRUN • IRUÑEA • TOLOSA



Alkoholaren eraginak

Historia existitzen denetik dugu alkoholaren berri: aurkitu den idatzizko agiririk zaharrenetako batean garagardoa aipatzen da. Alkohol hitzak berak ere jatorri zaharra dauka, antza: antzinako arabiarrek *alkuhl* esaten omen zioten gehiegi edatearen ondorioz norberaren arimaz jabetzen den espirituari. Neurrian ala neurri gabe, memoria dugunetik erabili dugu alkohola –besteak beste– geure kontzientzian aldaketak eragiteko. Erdi Arotik hona, gainera, medikuntzarako ere erabili izan dugu alkohola. Egia esan, drogak eta sendagaiak bereizten dituen muga nahiko berria da, ia-ia gure garaietakoa. Grekerazko *pharmakon* hitzak, esaterako, berdin adierazten ditu bata zein bestea.

Uste ohi da alkoholak alaitu egiten gaituela eta hala da hasiera batean, baina ez da estimulagarria, guztiz aurkakoa baizik. Alegia, alkoholak nerbio-sistema zentrala moteltzen du. Dosi txikietan, alkoholak aldatzea hobetzen digu eta lasaitasuna sortzen du; aldi berean, bihotz-frekuentzia handitzen da eta gerneru gehiago ekoizten da, besteak beste. Dosi ertainek mintzamenari, entzumenari, ikusmenari eta orekari eragiten diote. Mugimendu-koordinazioa ere galtzen da, beraz hobe da ez gidatzea edo tresna arriskutsuak ez erabiltzea. Dosi handiagoetan, aurreko sintomak areagotzeaz batera, gogoa eta adimena aldatu egiten dira.

Eaten jarraituz gero, mugitzeko gaitasunaren kontrola gal daiteke, eta mozkorrak laguntza beharko du ibiltzeko, adimen arazo franko edukitzeaz gain. Hortik aurrera, alkohol kontzentrazioa handitzeak intoxikazio larria ekar dezake, koma eta heriotza barne. Gure gorputzak orduko 10 eta 15 mililitro alkohol besterik ezin ditzake metabolizatu. Adituek hilgarritzat daukate hortik gorako kopuruak. Urtetan zehar gehiegi edateak kalte egiten die urdailari, bihotzari eta gibelari. Nerbio-sistemari dagokionez, memoria galtzea, ikas-teko zailtasunak... eragiten ditu.

Alkoholaren inguruko programa gehienak gazteei bideratzen zaizkie, bai eskoletan bai familien bitartez.

EAEko Drogomenpekotasun Zuzendaritzak adierazi digunez, alkohola da adin tarte guztietan gehien hartzen den droga. Ia guztiok hartu dugu inoiz, eta hamarretik lauk ohitura du edatea. Asteburuetan gehiago edaten da, eta hala da adin guztietan, baina joera hori askoz agerikoagoa da 34 urtetik beherakoen gain. Helarazi dizkiguten datuen arabera, 15 eta 19 urte bitartekoek ez dute ia ezer edaten aste barruan, eta asteburuan, berriz, lautik hiruk egiten du; erdiak baino gehiagok, gehiegi. Aste barruan, bestalde, edaten dutenen portzentajea handiagoa da adinean gora egin ahala, baina portzentaje txikiez ari gara asteburukoe-kin konparatuta. 2004an, Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako biztanleen %89k aldarrikatu zuen lan egunetan ez duela ia ezer edaten. %70k, ezertxo ere ez.

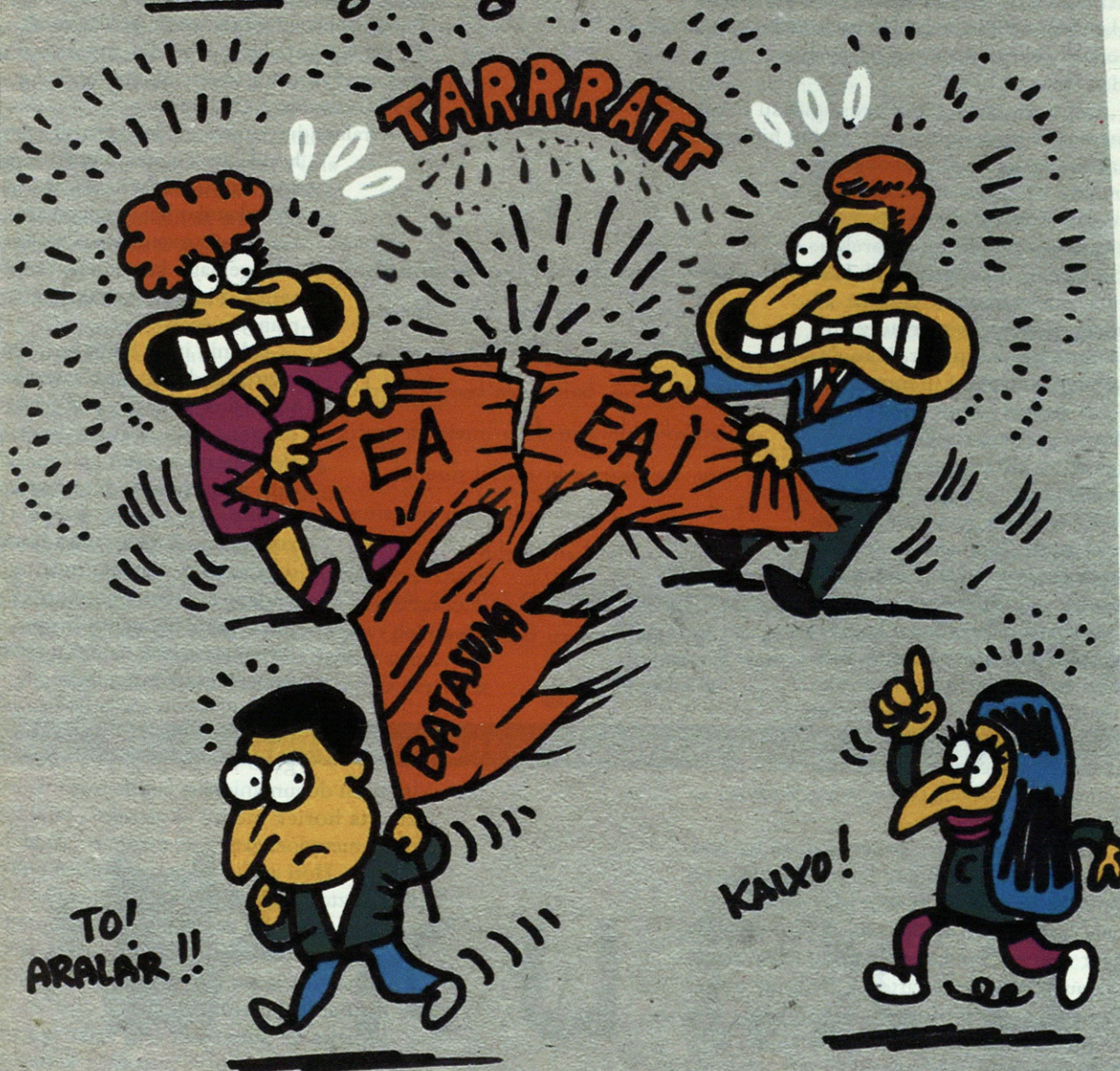
Albo-kalteak ere baditu

EAEko Osasun Sailaren arabera, 2003an erkindegoan izandako heriotzen %5 alkoholari egotz dakizkioke (portzentajea %10eraino handitzen da 30 eta 69 urte bitartekoengan). 2004ko txostenean diotenez, "alkohola izan da digestio-gaixotasunengatik heriotzen %20ren zergati nagusia, bai eta era guztietako istripuengatik heriotzen %30ena ere". Hori da alkoholaren beste ezaugarrietako bat: eragiten dituen osasun-kalte guztiak ez dira zuzenekoak. Auto-istripu askoren erantzule nagusia da, eta askoren ustez emakumeen aurkako tratatu txar asko eta askorena ere bai, horri buruzko datu gehiegirik ez dagoen arren. "Tabakoak bezala, alkoholak gastu handia eragiten du osasungintzan, baina zailagoa da kalkulatzeko", dio Pedro Espallargasek. Nolanahi, eragin zuzenei dagozkien datuak ez dira makalak. Etorkintzako kidearen esanetan, milioi laurden pertsonak dauka alkoholismo arazoak EAEn. "Zergatik ez dago haren kontrako kanpaina bat tabakoaren kontra dagoen bezala? Ez dakit".

"Gure lehenasuna adingabeak alkoholarengandik babestea da", dio Nerea Garaizar EAEko Drogomenpekotasun Zuzendaritzako teknikariak. Hala, alkoholaren inguruko programa gehienak gazteei bideratzen zaizkie, bai eskoletan bai familien bitartez. Hainbat udal-etan –Berangon eta Irunen esaterako– asteburuetan kalean edateagatik sortzen ziren arazoak konpontzeko egitarauak abiatu dira. Zein da benetako arazoa, alkohola bera edo azken boladan guztion ahotan dugun zorioneko botilatza-rra? Bigarren bada, nekez ikusiko dugu zirrosiak jotako gibelik Errioxako ardo onen botiletan. Tetra-brikekoetan bai, beharbada. ■

EZ UDALBILTZA, EZ UDALBIDE GEHIAGO : **UDALPILDA ©**

"PILDA": gehiegi erabili den oihal puska



Anuntxi Arana

IDAZLEA

Gure menuak

Iparraldeko barne zolako ostatu batera bazoazte bazkaltzera, honelakoxe menua eskainiko dizuete, ez kario: sarreran hestebetea edo txerrikoa eta pate; platera nagusian ahate urinekoa –Amikuzeko ekoizleek deitzen duten moduan eta Hegoaldeko gastronomoek, frantsesez, *confit* itzultzen dutena–. Ahoa garbitzeko, ardi gasna; eta ahoa gozatzeko, euskal pastiza. Berdin antzekoak bazkari militanteak, salbu urinekoaren lekuan saiheskia izaten dela. Haragirako joera horiei "Barnekaldeko txitxikeriak" deitzen die lagun baxenabartar batek. Han bakarrik balira!

Gipuzkoako jatetxe prestigiotsu batek menu hau prestatu zuen euskaldun bipilenak sariztatzeko: kabrarrokazko budina, txangurro krepeak, legatza onddoekin labean eta azpizun errea pikillo piperrarekin. Eta hona, euskal prentsatik hartuta, piperradaren osagaiak: 12 xerra urdaiazpiko, arrautza, bi tomate eta lau piper. Hau da, xerra bakoitzeko 1/6 tomate eta 1/3 piper: begetalen dosi homeopatikoa, eta hori piperraren izena daraman espezialitate batean!

Gora ari da txitxikeria, garesti zein merke, biologiko zein kimiko. Egia da aspalditik gorai patua izan dela hemen "saiheskikote"aren kultu kulturala, baina azken urte hauetan abiadura handia hartu du, inguruko erresumetan bezala funtsean; nahiz eta dietetikari guztiek predikatzen diguten proteina animal gehiegi jaten dugula eta osasunarentzat ere ez dela batere ona.

Oraindik animoso jarraitzen diren batzuek ideiak ematen dizkigute jatetxeetan begetal gehiago erdiesteko, bi sarrerako platera eskatzea, adibidez. Bai, baina kasik ezinezkoa da gaur egunean landarez egindako lehen platerak aurkitzea menu-kartetan. Badirudi profesionalen gogoan otoruntz baten duintasuna animalien kantitatearen korrelatiboa dela. Non dira behialako barazkiak eta lekariak, hain errotuak gure sukaldaritzaren tradizioan. Lekariak batez ere, zerealekin batera



GAIZKA IROZ

janda premiazoak baitira proteina onak lortzeko animaliarik gabeko elikaduran.

Okel zalekeria orekatzeko arraina aholkatu digute, eta brau jo dugu horretara, hainbestearaino non, gaur egunean munduan jaten den bakailao kantitatea 1960ko halako hiru baita (*Le Monde* 2006-II-26); duela ehun urte bi metroko aleak ekartzen ziren merkatuetara, orain metro erdiko umeak, eta harrapatzen diren espezie gehienak mehatxatuak dira. Alferrik galtzeko asko: otarraintxoan %70 berriz botatzen dira itsasora, gehienak hiltzera; eta legatz txikiegiak berdin, tonaka joaten dira atzera uretara, beren hilobira zuzen haien %97 (*Libération* 2005-IV-9).

Arrainen hazkuntza ez da alternatiba ona, hondakinak egiten ditu erruz eta izugarri kutsagarria da. Horrek ordezkatzeko balu oraingo arrantzaleek ekartzen dutena, ez litza-teke gehiago kostaldeko ekosistema bideragarriarik izango planeta osoan.

Jadanik itsas Baltikoan, kilometro koadro andana "eutrofizatuak" dira, haietan ez da gehiago oxigenorik, ez izaki bizirik. Fenomeno horren galarazteko diru asko xahutu dute ondorio eskasak lortzeko, eta neurri zorrotzagoak pentsatzen hasiak dira zientzialariak, hala nola haragi ekoizpenaren murriztea, haztegietatik urera botatzen diren gorozkiak baitira, besteak beste, kutsaduraren sorburua.

Suntsiketen eta sarraskien gainean finkatua da gure elikadura gero eta gehiago, ez bakarrik irensten dugun animalia kantitateagatik, baizik eta horiek merke ekoizteko erabiltzen diren metodoengatik ere, torturari aski hurbil direnak. Hori aski ez balitz, animalien proteina ekoizteko zortzi-hamar aldiz energia eta ur gehiago xahutzen da zein eta landare proteinen kopuru bera ateratzeko. Preseski, txerri haztegiak direla eta, Britainian ez da gehiago ur natural edangarriarik.

Motibazio filosofiko eta etikoez gain, begetal jateko arrazoiak gero eta azkarragoak dira. Arin arin eusko sukaldaria, itzuliozu gure indabari zor zaion loria! ■

Suntsiketen eta sarraskien gainean finkatua

da gure elikadura gero eta gehiago,
ez bakarrik irensten dugun animalia
kantitateagatik, baizik eta horiek merke
ekoizteko erabiltzen diren metodoengatik
ere, torturari aski hurbil direnak.

Hori aski ez balitz, animalien proteina
ekoizteko zortzi-hamar aldiz energia eta
ur gehiago xahutzen da zein eta landare
proteinen kopuru bera ateratzeko

Patxi Mealse

DONOSTIAKO JUSTIZIA ETA BAKEA-KO KIDEA

Contradictio in terminis

GALDERA KONTRAESANDUNAK. Nork esan du latinak ez duela bizitzako kontraesanak adierazteko balio?

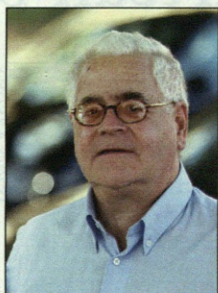
Jose Bergaminek esan zuen behin batean *contradictio in terminis* bakarra guardia zibilaren txapelokerra dela, barrutik biribila eta kanpotik paralelepipedoa delako. Bi gauza desberdin aldi berean.

Esan al daiteke enpresa batean 20.000 langile soberan daudela, irabaziak aurreko urtekoak baino %60 handiagoak izan direnean? Banku batek bilioi bateko mozkinak izan ondoren –pezeta zaharretan, jakina–, nola esan dezake behar baino 300 langile edo gehiago dituela? Posible al da petrolio enpresa handiek %80tik gorako etekin igoerak izan ondoren, plantillak modu drastikoan murriztea? Nola daiteke irabazi "errekorrak" izan eta, horrexegatik, langileak langabezian uztea? *Contradictio in terminis*.

KONTRAESANAREN MUINA. Esan behar da etekin ekonomikoa eta aurrerapena ez direla gauza bera. Ez behintzat beti pertsona berentzat. Horixe da gaur egungo ekonomia sistemaren kontraesan latza.

Gure ekonomia merkatu librearen ideian oinarritzen da, halako merkaturik inoiz existitu ez bada ere. Ideia hori aitzakia hutsa da, zurigarri soil bat norberekotasun ankerrena estaltzeko. Ahalik eta gehien irabaztea da kontua, noren edo zeren bizkarretik begiratu gabe, eta Administrazio publikoak ez dezala esku hartu, interesatzen denean salbu.

Hori dela eta, botere ekonomiko guztia pertsona



DANI BLANCO

gutxi batzuetan kontzentratzen ari da. Egune-ro ikusten ditugu horren adibideak, prentsan eta gainerako hedabideetan.

ONDORIOAK. Hala ulertzen da deslokalizazioa –eskulan merkeagoa bilatzea, kapitalarentzat onuragarriagoa den beste leku batean–. Orain deslokalizazioari "birlokalizazioa" deitzen zaio.

Gizarte premiak bere horretan geratzen ari dira. Euskal Herrian egoera hain txarra ez bada ere, estatu mailan gizarte gastua BPGa-rekin alderatuta, Europar Batasuneko batez bestekoa baino zazpi puntu beherago dago. Ez dute nahi Gobernuak ekonomia pribatuan esku hartzerik, batez ere, laneko behin-behineko-tasuna, prekarietatea eta lanpostua-ren segurtasun falta arautzea bilatzen badute.

Antzeko zerbait esan daiteke laneko istripuei buruz –azkenean, ez dira inoren errua izaten– eta beste hainbat ondorioez.

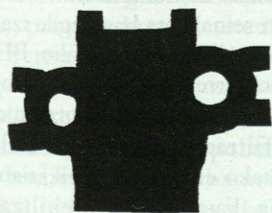
Aurrerapena egongo bada, atzerapena egon behar nonbait.

Batzuentzat irabaziak eta lana izango badira, beste batzuk lanik gabe egon behar. Herrialde batzuk aberastu ahal izateko, beste batzuk pobretu egin behar...

Bizi garen gizarte honetan, Bergaminek aipatutako txapelokerrarena baino askoz kontraesan gehiago daude. Eta hori politikaren alorrean sartu gabe, non "egiaren eta gezurraren" arteko kontraesanak, "hitzen eta egintzen" artekoak eta abar, eguneroko ogia baitira. ■

Jose Bergaminek esan zuen
behin batean *contradictio in terminis*
bakarra guardia zibilaren txapelokerra
dela, barrutik biribila eta kanpotik
paralelepipedoa delako.
Bi gauza desberdin aldi berean

Argitalpen honen edizioan lankide:



kutxa

Ilñaki Antiguada

EHUKO IRAKASLEA ETA EHKO LEGE BILTZARKIDE OHIA

Zuhaitzen artean basoaren bila

Balizko errotak ez du alea ehotzen ezta balizko sukaldeak mahaia eratzen ere. Gurea bezalako prozesu politiko baten hasiera luzea izateaz gain ezkutukoa ere izatea normala da, neurri handi batean behinik behin. Eta, beraz, herritar xumeak unean uneko argibide iturri zuzenik ez izatea ere normala izan daiteke, neurri batean. Kontua da, honelakoetan politikarien esanak baino ez ditugula erreferente, haienganako dugun konfiantzaren edo mesfidantzaren arabera erreferente beti ere, baina horrek ez du inolaz ere prozesuan interes handia duten herritarren jakinmina asetzen. Beraz, batzuetan inpresioak baino ez zaizkigu geratzen, ikusiak, entzunak eta irakurriak, nahasian, emandako inpresioak. Eta hauen gainean sustatzen dugu geure gogoeta politikoa, oker ari ote garen jakitera ere iritsi gabe.

Azken asteotan sukaldeko sutegi ondoan omen diren batzuen esanak irakurri ditut. Batasunako bozerra-maileak honelaxe zioen: "prozesua perspektibarekin neurtu behar da", zuhaitzek ez diezagutela basoa ezkutatu, esatea legez. Eta ni horren alde nago. GBBko lehendakari jekideak honelaxe: "Euskal Herriaren ezagutza eta erabakitze gaitasuna. Hortik behera egiten den guztia iruzurra izango da". Eta ni, baietz, horretan naizela ere, jakina. Eta politika-



INIGO AZKONA

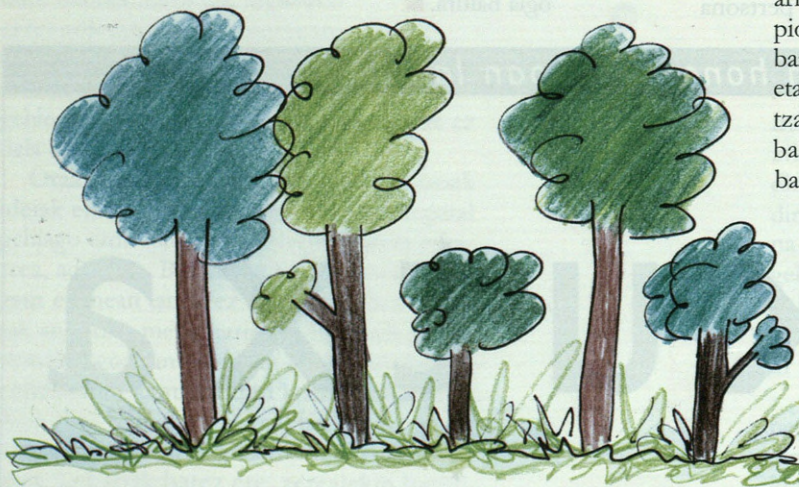
Zelan ulertu sozialista omen direnen
baikortasuna horra ez daramaten
gertaeren abiapuntu eurek izanda?

Basoa ez dezatela zuhaitzek ezkutatu,
bai, konforme, baina zuhaitzek egiten
dute basoa, ez beste ezerk

ri askoren ahoan da gaurkoa une oso egokia dela, 2006 oso inportantea dela prozesurako, datozen urteetako hauteskundeen atariko delako. Hango eta hemengo sozialisten ahoan ere. Esaera zaharrak dioten modura "Hala bada hala biz, eta hala ez bada ora pro nobis". Baina zelan ulertu perspektibatik azken boladan izandako gertaera adierazgarriak, horietariko batzuetan erantzule nagusia EAJ bera izanda? Zelan ulertu sozialista omen direnen baikortasuna horra ez daramaten gertaeren abiapuntu eurek izanda? Basoa ez dezatela zuhaitzek ezkutatu, bai, konforme, baina zuhaitzek egiten dute basoa, ez beste ezerk.

Alde batetik, gobernu zentralaren bultzada politikoaz hartutako erabaki judizialak daude: BECeko ekitaldiaren debekua, 18/98 eta honen moduko makro-epaiketak, ezker abertzalearen buruen aurkako espetxe-rainoko jazarpena, eta, batez ere, espetxe-politika bera eta politika honen era askotako ondorio latzak. Beste batetik, eskubide zibil eta politikoen kontuan indarra etengabe ahotik doakion Eusko Jaurlaritzaren bultzada politikoaz hartutako erabaki politzialak daude, Ertzaintzaren sarri askotako oldartzea dakartenak, aginduak agindu, besteen hilkutxek aztoratu egingo balituzte bezala. Eta bestetik, gertaeren munduan ere, erakunde armatuaren aho biko, edo hiruko jarduna, propio dituzten irizpideen arabera. Perspektibaz ikusten saiatuta ere, zeintzuk dira zuhaitzak eta non da basoa? Balizko sukaldean konfiantzazkoak ditudanak jakingo balute gaitz erdi, baina kanpotik behintzat nahikoa lan badut basoa eta zuhaitzak desberdintzen!

Itxaropen seinale eta baso egile izan daitezkeenak izan badira. Esaterako, BECeko debekuaren aurrean edota 18/98ren inguruan izandako erantzun askotarikoak, filtrazioz filtrazio ezagutu den alderdi batzuetako emakumeen elkarlan politika, Europako Legebiltzarkide batzuek hemengo gatazka gertutik segitzeko osatu duten taldea, Oinarrizko Akordio Demokra-





Sozialistak ez dira bakarrak ezker
abertzalea mahaira indarge heltzeko
ahaleginetan. Jekkide buru batzuk ere
jo eta ke ari dira horretan, joko zikin
eta guzti, ustelkeriaren salaketa barne,
prozesu luze honetatik atera litekeen
baso berria Gernikako arbola ihartua

klonatzuz gauzatu nahian



tikorako etengabeko jarduna, Udalbiltzaren inguruan izan daitezkeenak... Horietan guztietan biodibertsitate politikoa da oinarria, eta gure panorama politiko zatikatuan funtsezko elementua da hori, baso komuna gauzatze bidean. Zelan uztartu seinale positibo hauek lehengo negatiboekin? Zeinek pisu gehiago prozesuaren norabidean? Ba hori, perspektibaz ulertu beharko!

Dena dela, gaurko panorama politikoan mingarrien gertatzen zaidana, are gehiago azken gertaerak bero egonda, espetxe-politikaren aurkako erantzun plural eza da. Dispersio inguruko jarrera da, nire ustez, prozesu politikoak duen egoeraren termometro egokia, indar abertzaleek prozesuan egindako apustuaren adierazlea, behinik behin. Erantzun horretan etengabeko ekimen eraginkor pluralik ez izatea lotsagarria iruditzen zait, Eusko Jaurlaritzatik hasi eta sindikatu nagusi batzuetara lotsagarri. Inpresioak inpresio diot, beti ere.

Mahai politikoarena ere askoren ahoan da, autodeterminazio eskubideari ez eta beto eskubideari bai dioten sozialisten ahoan ere. Zuhaitz larregi basora sartu aurretik. Baina sozialistak ez dira bakarrak ezker abertzalea mahaira indarge heltzeko ahaleginetan. Jekkide buru batzuk ere jo eta ke ari dira horretan, joko zikina eta guzti, ustelkeriaren salaketa barne, prozesu luze honetatik atera litekeen baso berria Gernikako arbola ihartua klonatzuz gauzatu nahian. Gauzak horrela, martxoaren bigarren asteko garta-denborek datozen hiru hilabeteko eguraldi politikoaren adierazle izan badira perspektiba asko beharko da aurrerantzean basoa ikusteko. Bitartean, biodibertsitatean oinarri duten ekimenak eta erantzunak dira niretzat baso bakarra, zuhaitzetatik harantzago. ■

TXANDAN

Castillo Suarez

Estilo ariketak



Inoiz ez didate eskatu zer den garrantzitsua eta zer ezinbestekoa bereiztea. Nik ere inoiz ez diot inori ariketa hori egin dezan eskatu. Nolanahi ere, azkenaldian galtzen ditugun gauzei buruz idazteko gogoak daukat, eta ez hainbeste eskuragarri eduki ditzakedanei buruz. Eta iruditzen zait galtzen ditugun gauzak garrantzitsuak izan daitezkeela, baina inoiz ere ez ezinbestekoak.

Galtzearen artea ez dela zaila ikasten idatzi zuen Elisabeth Bishop-ek, badirela galdu nahian diruditen gauzak, eta honek ez dakarrela hondamendirik, kontua dela gero eta gehiago eta azkarrago galtzea. "Zu zeu galtzean ere -keinu burlatia, hainbeste maite dudana-/ez nuen gezurrik esan behar izan./Bistan da: galtzearen artea ez da zaila ikasten/nahiz eta horrek (esazu!) hondamendiaren itxura izan".

Bishop-ek jaio eta berehala galdu zuen aita, eta ama ere gaztetan galdu zuen. Bere bizitza bidaiatzen pasatu zuen alde batetik bestera. Brasilen barrena bidaiatzen, esate baterako, urte askotan ibili zen. Bertan idatzi zuen *Artea* poema, galtzearen arteari buruzkoa. Gehien maite zuen herrialdean idatzi zituen gauzarik ederrenak. ■

HIRUKO TXIKIAN

Joxe Mari Ostolaza

Gurasoak



Betirako joaten ari zaizkigun garai hauetan, goizero egunkari zabalduenari soa botatzea ia ezinbestekoa dugu. Nekez iraganen da astea ezagunen baten eskala ikusi gabe. Eta okerrena, gehienetan ezustekorik ez dela.

Atzokoak, Aurrera Taberna-Restaurante Juanitarena zekarren. Eta oraingoan, etxekoa zen berriemailea, *Berria* alegia. Ez dira gutxi Juanitari zor dizkiogun otorduak Martuteneko kartzelan ginela. Artean, ez zuten Aurrerakoek berea Har eta Jan *self service* hartan bilakatua, kartakoaz gain banderillak ziren bertako sukaldeari berezitasuna ematen ziotenak. Mostradorean, Jose Luis senarra hara-hona bizi ibiltzen zen gelditu gabe. Donostiar etxeonekoak zituzten bezero, kolore anitzeko antifrakistak, eta tartean asteko bonbatxo eta buzoak utzita igandetan traje eta korbata jatzten genituenak. Bertan, beren bulegoetan baino aiseago lokalizatzen genituen abokatuak, Juanitari esan eta kontsultarako zokoren bat aurkituko ziguna. Bertan egosi zen lehen Amnistia Gestora, Gabonetan Buen Pastorren eginiko baraualdi baten ondorioz. Eta geroztik ere, ez ziren gutxi eta txikiak izan Juanitak mugimenduari egin zerbitzuak. Urte andana bera ikusi gabe iraganda ere, gogoan ditut bizi-bizi Juanitaren garai hartako ibilerak. Emakume ederra, bizia, etxekoa, lotsa handikoa. Bakean bego. ■

Hiztegiak, hizkuntzaren termometroak!

Samuel Johnsonen hitzez oroitzen naiz. "Hiztegiak eta erlojuak berdintsu dira. Erlojurik txarrena erlojurik ez edukitzea baino hobe da eta onena ez dabil beti ongi".

Azkenaldi honetan hiru hiztegi heldu zaizkit eskutara. Bat Pello Salaburu eta Maite Lakar-ena, *Baztango mintzoa: Gramatika eta Hiztegia*, bigarrena *Orotarikoa* eta hirugarrena Ibon Sarasolaren *Zehazki*.

Baztango mintzoak badu niretzat doinu goxo berezia, urte askoan Sunbilla, Lamiarrita, Arizkun eta batez ere Amairuko baserrietan egonaldi luzeak egin baititut.

Izenak dioen bezala, liburuak Baztango gramatika dakar, fonetika ahaztu gabe eta eskualde hartako hiztegia.

Baztango euskara barruan sartu nahi duenak badu liburu honetan bide erraza eta atsegina, Arizkunen jaio eta hango euskalkia horren ongi dakien Pello Salaburu eta Maite Lakar bere laguntzaileari esker.

Ez dut ahorik aski *Orotariko Euskal Hiztegia* goratzeko. Euskaldunok harro egon gaitezke Ibon Sarasola eta bere taldeari esker. Hamasei ale mardul. Euskaraz eguzkiz eguzki ari garenontzat altxor paregabea.

Hiztegi honen mugak. Berak aipatzen dituenak. Idatzitako testuak dakartza. Nik baserrietan bildutako chunka eta chunka hitz eta esapide ez dituzu hor aurkituko.

Beste muga. Hor autoritatetzat jotzen dituen batzuk nik ez nituzke maila horretara jasoko. Eta ez naiz ari bizi diren idazleez, hildakoez baizik.

Baina muga hauek ulertzeakoak dira. Guztira *Orotariko* hiztegia guztiz txalogarria da. Beste hizkuntzetakoak ere inbidiaz gera litezke horrelako hiztegia ikusita.

Zehazki hiztegiaren atzeko azalean irakurri daitekeena zuzen dagoela iruditzen zait: "zuk behar duzun hiztegia". Zuloa betetzera dator.

Hiztegi honen oinarria *Orotarikoa* baita, erabat sinesten diot Sarasolari, esaten duenean euskarazko adibideak gazteleraz ematea dela gehien kostatu zaiona. Ni ere hiztegi bat egiten ari naiz eta baserrietan bildutako esapideen ordezkoak gazteleraz emateko batzuetan larritxo ibiltzen naiz.



Lehenago ere ikusita daukat Sarasola bide zuzenetik doala, ingelesa euskararentzat, gaztelera baino hizkuntza egokiagoa izan daitekeela esatean.

Orain Hegoaldean batez ere, etengabe entzuten ditugu "neska elgoibartarra", "euskaldun frantsesa", "haize nafarra" eta horrelakoak. Gaztelaniaren eraginez. Gure gurasoek eta oraingo baserritarrek ez zuten sekula horrelakorik esango. Beti "elgoibartar neska", "frantses euskalduna", "Nafar haizea"... esango zuten.

Nik New Yorken entzun izan diot espainol bati "*This girl french is very pretty*". Euskara eta ingelesa—edo alemana—puntu honetan askoz elkartuagoak doaz, gaztelera eta euskara baino.

Beste pisuzko puntu bat. Sarasolak berak behin baino gehiagotan esan du: aldi bakoitzak bere ahuluneak eta eritasunak dituela. Egia. Garai batean garbizalekerian erori zen bat baino gehiago. Orain bestaldera: mordoilokeria eta huts nabarmenak suma litezke zenbaitzuen idazkietan. Halere, egiaren ohoretan esan behar da, askoz hobe delako mordoilokeria garbizalekeria baino. Hizkuntzak elkar ulertzeko dira eta euskara mordoiloa ulertu egiten da, batez ere espainolez jakinez gero.

*Zehazki*ren beste alderdi aipagarria. Ekartzen dituen esapideak. Asko eta ongi aukeratuak. Adibidez, "*contra corriente*" beste hiztegiaren baten irakurri izan dut: "korrontez kontra". Nik baserrietan *Zehazki* dakarrena entzuten dut: "Haize(aren) kontra" joan, ibili.

Alderdiok oso mesedegarri egiten dute *Zehazki*. Horregatik, arrakasta izango du.

Hiztegiak hizkuntzaren termometroak direla esan dut. Oraindik ez dugu aleman—euskara, italiera—euskara, latin—euskara... hiztegiarik. Euskara gaur ere haur oihaletan dago.

Euskara eta irakaskintza gizaldi eta gizaldietan bananduta ibili dira. Joan zen gizaldian hasi ginen geure hizkuntza arlo guztietara zabaltzen. Hiztegiak ahalegin honen lekuko dira. ■

Sarasolak berak behin baino gehiagotan esan du: aldi bakoitzak bere ahuluneak eta eritasunak dituela. Egia. Garai batean garbizalekerian erori zen bat baino gehiago. Orain bestaldera: mordoilokeria eta huts nabarmenak suma litezke zenbaitzuen idazkietan. Halere, egiaren ohoretan esan behar da, askoz hobe delako mordoilokeria garbizalekeria baino

Musika
The Uski's, olatu
arteko rock&rolla

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Itesi*
❑ *Makina bat kontu*

Ekologia
Metal beharrak ezin
izango dira Lurreko
metalekin ase

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Kontalarien menturak

"Ene, zer ondo! Hurrei horrelako gauzak kontatzen dizkiezu? Zein ondo, ezta?" (Joxemari Carrere).

"Jendeak agurtzen zaitu karrikan, baina askok ez daki zergatik, zein lanetan ari zaren..."

(Koldo Ameztoi). "Definitu gabeko generoa da ipuin kontalaritza" (Itziar Zubizarreta). Hauxe adierazi digute kontalari hauek ipuin kontalarien ospeaz eta ipuinaren egoeraz galdeturik. Tira, den-dena ez da ilun eta triste beren munduan. Aitzitik, irriz urratuak aritu gara eurekin. Umorea bere baitan daramate, baina ez dute kexua ezkututzen. Kontalarien kontuez solastatu gara Itziar Zubizarreta ordiziar-donostiar, Joxemari Carrere errenteriar eta Koldo Ameztoi hazpandarrarekin. Hala bazan edo ez bazan, sar dadila kalabazan eta atera dadila ARGIA.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco



Joxemari Carrere

Koldo Ameztoi

Itziar
Zubizarreta



Ipuinaren mitoa: sutondotik eszenara

"**IPIUNA NIRE BARREN-BARRENEAN** dagoen zerbait da, noizean behin, bere formak eta irudi bitxiak kanporatzen dituen. Batzuetan umorearen forma hartzen du, eta bestetan beldurarena edota samurtasunarena. Kontalariok hitzen bidez biziarazten dugun zerbait da ipuina", diosku Itziar Zubizarretak. "Nirea sinpleagoa da, errenteriarrok donostiarrok baino sinpleagoak gara" dio Joxemari Carrerek. "Jakina gu donostiarrok elegantegoak gara", Itziarrek. "Orain, seriooki: Ipuina formatu batean emandako adierazpena da. Batzuek pintura edo musikaren bidez adierazten dute eta guk ipuinaren bidez. Hortik aurrerako azalpena konplikatuagoa da. Alegia, bakoitzak berau nola sentitzen duen eta beste". Koldo Amezttoi hazpandarra horrela mintzo zaigu: "Niretzat ipuina nahas-mahas izan daiteke, kontalariok olerkigintza, irudiak eta zinema daramatzagu buruan eta istorioak kontatzeko moldea asmatzen dugu, kontalariok nahas-mahas, saltsa gisako bat apailatzen dugu".

Horra nola jalgitzen den ipuina beren baitatik edota nola loditzen den saltsa beren barnean...

I. Zubizarreta. Nik ipuina kanpotik jasotzen badut ere, nire-nirea egiten dut, ipuinari azken puntua ematen diot. Bestela ipuina deskribatu egingo nuke, ipuina nire baitatik bizi eta helarazi behar dut. Alegia, hau zer den edo han zer gertatu den konta nezake, baina hori ez da ipuina kontatzea.

K. Amezttoi. Garai batean, astean behin kontatzen nuen ipuin bat irratian, eta ipuina azaletik kontatzen nuela ohartu nintzen laster, ipuinak mamia eta arima falta zituela. Ikus-kizunetan berriz, ipuina geureganatzen dugu, gure ikuspegia eta erritmoa barneratu eta gure arima ematen diogu. Ipuina landu ahala berpiztu behar baitugu, testuan dauden irudiei bizia ematea... hori da kontatzea.

J. M. Carrere. Bai horixe! Gurea ondo kopiatzearen edo imitatzearen artea da (*Irriak*).

Ipuina sutondotik aldendu omen zen, kontatua izatetik idatzia izatera pasa omen zen...

J. M. Carrere. Bai eta ez. Mintzatzen jarraitzen dugu, ez gara idatzizko kultura soil batera pasa. Idazten ikasi dugu baina ahozko kultura bizia dugu. Jakina, garai batean ahoz egiten zen gauza asko orain paperera pasatzen da. Antzina ahozkotasanaren garrantzia baztertu zen, alfabetizazioari garrantzia gehiegi eman zitzaion, hau da, alfabetizatua kulturaduntzat jo zen, alfabetizatu gabea berriz ezikasitatzat. Idazten ez jakitea ezjakina izatea da nonbait, eta istorio horiek idatzi dituztenak pertsona kultoak ziren nonbait. Uste hori gailendu da, ahozkotasuna ez da galdu, prestigioa galdu da beharbada eta gu prestigioa berreskuratu nahian ari gara.

I. Zubizarreta: Ahozko eremuak aldatu egin dira. Ipuinak tradizionalki erabili duen etxe bazterreko eremua, sutondoa, hori zeharo aldatu da, hobera edo okerrera egin duen ez dakit esaten, baina aldatu egin dela bai. Lehenagoko tradizioa guregana idatziz etorri zen, gure garaikook kultur haustura izugarria eduki dugu euskararekiko eta euskal tradizioarekiko.

J. M. Carrere. Hizkuntza aipatuta, elebidunok Euskal Herrian bi mundu bizi izan ditugu, alfabetizatua eta alfabetizatu gabekoa. Bigarren hau euskal mundua da, euskal kultura belarritik heldu zaigu eta erdal mundua batez ere idatzizkotik.

K. Ameztoui. Nire kasuan bietara ere jaso ditut ipuina nola gure historia.

Ipuinak kontatu ahala aldatzen doazela diote. Ekitaldi berean eraldatzen da amñi bat eta ekitaldiz ekitaldi are gehiago aldatuz doa... Diotenez, kontatzeak beste izari bat ematen dio ipuinari, istorioa eraldatu ahala ideiak pilatzen eta berritzen doaz. Ahozko diskurtsoek nahiz idatzitakoek antza handia badute ere ezberdinak dira. Ipuina idazteak zailtasunak dakartza, bereziki berau entzuleari helarazteko bada. Ipuinaren kontakizuna arte bilakatzen da.

I. Zubizarreta: Nik ez dut ipuina inoiz idazten.

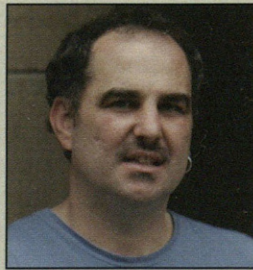
J. M. Carrere. Nik ez dut pazientziarik.

K. Ameztoui. Nik batzuk idazten ditut beste batzuk ez... Gogoan daramatzat gehienak.

Sutondoko edo supazter usaina gorde dute kontalariek baina...

J. M. Carrere. Nire su-txokoa butanoaren ondokoa izan da (*Kar, kar...*). Garai batean izango zen halako zerbait, supazterrekoa ez da guztiz mitoa, ezagutu duen jendea izan badago, baina mitoa bihurtzeko nahia izaten da.

K. Ameztoui. Jendearen buruan badago holako zerbait: txokoa, supazterra, sutondoa. Ondo dago bai txoko bero bat jendearekin harreman



Ospea

Ospea eta ospela elkarren ondoan doaz gurean. Badago gauza bitxi bat, inork ez dakiela gurekin zer egin... Kontalaria interesgarria da, baina ez gaituzte ezagutzen, ez gaituzte entzun edo ikusi, edo oso gutxitan. Antzerki mundukoek edo idazleek ere ez gaituzte entzuten arrazoi sinple batengatik, helduentzako emanaldi gutxi antolatzen delako. Hori bai, sinpatikoak gara.

JOXE MARI CARRERE



Kritika

Saioan parte hartu duen jendearen aldetik badago erantzun zuzena, baina kritikarik ez; ez antzerki edo literatur obra bat kritikatzeko den bezala behintzat. Gu ez gara inor. Inor gutxi.

INTIAR ZUBIZARRETA

goxoa izateko. Zenbait txokotan antolatzaileek sua pizten digute, "publikoa sutondoa ezarriko dugu eta ni bestaldean..." esaten diet nik, guk publikoa su eta bero atxiki behar baitugu (*Kar, kar...*).

Egun, ipuin kontalaria eszenatoki batean aritzen da. Aldaketa horrek hala edo nola eragin izan du ipuinaren kontaketa. Eszenatokiaren estetika badu bere munta. Ezaugarri hauek hobestea edota ezestea ere komeni da zenbaitetan.

I. Zubizarreta. Nik distantzia oso motzean kontatzen dut ipuina, eskoletako geletan adibidez edo liburutegietan. Espazio txikietan nik umeak ukitu egiten ditut. Mikrofonorik gabe betiere; bestelako emanaldiak ez ditut egiten.

J. M. Carrere. Nik uste espazioak duela garrantzia gutxiena. Garrantzia duena haxe da: kontaketa nola hartzen den, zein garrantzia ematen zaion... Itziarrek hurbilekoa azpimarratu du, ondo, Koldo eszenatokia gehiago lantzen duela dakit, ondo. Baina hori antolatzaileen kontua izan behar luke. Hau da, ipuina kontatzeko txoko hau edo beste nahi dugun galdetu beharko ligukete. Kontalariari leku egokia zein den galdetu behar zaio, kontalariak esan dezan. Ipuin kontaketeak dantzaldi edo antzerki baten mailako garrantzia hartu beharko lukete antolatzaileentzat. Antzerkia egiteari adina garrantzia eman behar zaio ipuinaren kontaketa berau antolatzean, eta batzuetan "honekin nahikoa duzue" entzuten dugu. Kontzeptu estetikoak leku batetik bestera aldatzen da, baita ipuina ere. Beraz, kontalariak ikuskizunaren arabera muntatuko du espazioa.

Koldok eszenatokia gehiago lantzen duela erran du Joxe Marik. Ikastetxeko gela eta liburutegietatik haratago joanez zenbaitetan: antzokira nola telebistako platora.

K. Ameztoui: Teknikoki gauza politak egiten dira ere platoetan, hurbiltasuna lortzen da kameraren bitartez. Teknika berriak daude eta ausartu beharra dago hauekin ere. Parisen egindako agerraldiren batean bizi izan dut egoera hori, kamera ondo eramana zen, nire burua pantailan ikusten nuen aldi berean... Baina guk kontatzean teknika ahazten dugu, guk irudimena lantzen eta helarazten saiatu behar dugu, jendeak hori sentitu behar du. Efektuak ere bai, baina trabarik egin gabe.

Antzerkiaren jokoak ipuinaren adierazkotasunean garrantzia bizia dauka, ipuinlariak eta antzezleak bat egiten dute kontalaritzan.

I. Zubizarreta Bitarteko bera erabiltzen dugu aktoreek nahiz ipuin kontalariek. Instrumentu bera dugu, gu baikara instrumentu edo tresna. Gero, formatuak ez dira berdinak antzerkian eta ipuin kontalaritzan...



J. M. Carrere. Kontalariok horrelako eztabaidak izaten ditugu. Irakasleren batek eztabaida hori antzua dela esan dit inoiz. Orduak eta egunak pasa ditzakegu gauza bakoitza definitu ahal izateko. Antzerkia eta kontaketa zehaztuta ere, bakoitzak bere definizioa dauka. Finean, eszenatoki gainean burutzen dugun adierazmoldea da kontalaritza. Italian ez dizute eztabaida gauzatzen utziko ipuinaren tradizioa dela-eta. Artearen komedia dela tarteko, bi generoak, antzerkia eta kontalaritza oso hurbil daude. Dario Fo aktoreak egiten duena asko hurbiltzen da kontaketa. Erdi Aroan kokatutako istorioa bada, demagun, jendearengana iristeko moldea berreskuratzen du Fok. Ikusleak edo entzuleak badaki aurrean kontalaria edo aktorea duen.

K. Ameztoi. Bai. Antzerkilari izateak laguntzen gaitu ipuingintzan, apainduraren, irudiak sortzen. Baina berezi behar dira, norbait antzerkilaria izan daiteke baina kontalaria izateko gaitasunik ez. Gurea beste mundu bat da, kontalariak hitzen bitartez mundu bat sortu behar du.

I. Zubizarreta. Keinu eta mugimenduen bitartez, ez dagoena irudikatzen dugu.

Kontatzeko espazio eta leku ezberdinak daude. Eta horietan badago ipuin kontalariren jarduna baldintzatzen duena...

J. M. Carrere. Pentsa! Ni tabernan aritzen naiz eta gauza asko ikusten dut: bat-batean aitzur galantarekin sartzen dena, zu ipuina kontatzen ahalegintzen zaren bitartean hizketan dagoena. Halaber, azken hauek isiltzen saiatzen den bitartean trabatzen zaituena edo zure euskara zuzentzen hasten den eroa ere badago.

K. Ameztoi. Ni saiatzen naiz horrelako egoeretan ez kausitzen (*Irriak*). Publikoaren artean bada-



Ez osperik ez kritikarik

Ez dago horrelakorik, Joxemariaren lagun horrek toreatzaile gisa hartzen bagaitu ere. *Bravo* esan ordez, eskerrik asko esaten digu jendeak orain. Errekonozimendu gisa-ko zerbait da. Ongi da.

KOLDO AMEZTOI

go denetarik, niri ametsetan gertatzen zaizkit larritasun egoerak: hau ahantzi dudala, beste hori falta zaidala, ez dakit nor mintzo dela...

Eta, bidez bide eta ekinaren ekinez, ipuina moldatu behar hori ere badago.

I. Zubizarreta. Bai, bai, bai... Bukaera adibidez. Nik ez badut unea gustukoa, bada luzatzen edo moztzen dut. Liburutegietan aritzen naizenean nire arerioa espazio txikia da... gainera, dudak genioarekin –“Nik ere badut!” dio Joxemari–. Haurrek mingain puntan duten guztia kanporatzen dute, eta denetarik dago: antolatutako taldeak, eskola bateko haurrak... Beti badaude pare bat bere kontuak eta txalapartak ateratzen dituztenak. Hasieran ezin nuen nire ezina agertu, hori izan da nire arerio nagusia. Nire desafioa distantzia hartzen ikastea izan da, umeak nireganatzea, partaide bihurtzea eta gustura bukatzea.

K. Ameztoi. Isiltasuna lortzea izugarria da, lan handia, ume txikiak isiltzeko gakoa isiltasuna erdieste da, isilik egotea, tente eta tinko, eta berriz hasi...

I. Zubizarreta. Ni lehenago sartzen naiz eszenara, espazioaren jabe egin, eta orduan, haiek sartzen diren heinean, bakoitzarekin, isilik hizketan hasten naiz: "zu eseri hor eta zu beste leku horretan..." Ni hor naizela adieraziz, modu hori errito bihurtzen da, errito landua... Ondoren ipuina hasten naiz kontatzen, haiek kontatzen ari naizela ia konturatu gabe.

J. M. Carrere. Kontua komunikazioa lantzea da eta horretarako egoera egokia bilatu behar da, ezberdina da antzoki batean egon, terraza batean, taberna edo liburutegi batean. Garrantzitsua da adieraztea zu hor zaudela, isilik edo keinuz "nire txanda iritsi da" adieraziz.

Kontalarien lan gutxietsia

Gaztelaniazko "*Vivir del cuento*" esaldiaren konnotazioa aipatu diegu hiru kontalarioi: "Ni marxista naizen aldetik, tinko diot: gu ez gara horrelakoak, ez gara inoren kontura bizitzearen aldekoak", diosku Carrerek. Ameztok hauxe berriz: "Nik ez dut ulertzen espresioa". Zubizarretak, berriz: "Hara, bestea, nik ere ez..." (*Irriak*). Segidan baina, serioago jardun dute egungo kontalarien lan egoeraz:

Joxemari Carrere. Lana nola dagoen baino, niretzat kontua da berau nola antolatuta dagoen. Azpiegitarik ez dago. Liburutegiak baliatzen dira gure lanerako, eta ez dakit zergatik kontatu behar diren ipuinak liburutegietan eta ez Kultur etxeetan edo antzoki batean. Tira, badakit zergatik den: literaturarekin lotzen delako. Baina zergatik ez da antzerkia liburutegietan jokatzeko, bertan antzerki liburuak badaude?

Ipuina lotuegia da haur munduari, dirua hortik ateratzen da-eta. Liburutegi gehiegitan antolatzen da. Zabor bilketa dagoen bezala, bada kontaketa zerbitzua. Gu kontalariok oso sinpatikoak gara haurrekin, gurasoak kafe orduan hurrengandik libratzen ditugulako. Horregatik egiten duguna gutxiesten ote den nago, eta guk geuk horren kontra egin behar dugu, ezin dugu edozein baldintzatan lanean aritu. Merkataritza guneen adibidea aipatuko dut. Beti dago dioena: "zer ondo ipuin kontalaria hemen". Bada, Merkataritza guneetan aritzen garenean gure buruaren aurka ari gara, baldintza duinak edo gutxienekoak betetzen ez dituzten esparruan aritzea onartzen baitugu. Jakina, ezin dugu pentsatu ere beti baldintza onenean edo nahiko gureekin tokian arituko garenik, baina guk garrantzirik ematen ez badiogu ez dio beste inork emango. Gure lanaren gainean gogoeta egin behar dugu. Jendeak "ipuina haurrentzat kontatzea? Erraza da hori" pentsatzen du. Bada, ez. Helduentzat errazagoa da haurrentzat kontatzea baino. Beste mundu bat irudikatu behar dugu haurrentzat. Gure burua zaindu behar dugu, beraz. Gure kriterioak ezarri behar ditugu gure lanean. Eta liburutegiko teknikariek gurea musika edo antzerki saioa balitz bezala hartu behar dute, garrantzia emanez eta egiten dugunaren ezagutza gutxieneko bat izanez.

Koldo Ameztok. Euskal Herrian azpiegitura gutxi dago euskaraz, baita frantsesez ere. Frantziako Estatuan barrena eta munduan gainera ibiltzen naiz eta molde gehiago daude; kanpoan asteburuan aritzen naiz gehienbat. Frantzia aldean liburutegietatik landa onartuagoa dago hemen baino: gizarte eremu askotan eta berezko eszenatokietan, ikastetxetan hala nola presondegietan ere sarri aritzen gara. Frantzian usatuagoak gaude kontalaria eta musikaria elkarren ondoan ikusten, arte modu ezberdinak uztartzen dira, Euskal Herrian ez dugu esparru hori muntatua. Euskal Herrian ipuina euskarari eta liburutegiari sobera lotua da. Ez da ikusten taula gainean agerraldi eta arte gisan horren onartua. Frantsesez aritzen naiz gehiago orain, garai batean ez bezala. Iparraldean ere bai, etsigarria da baina egoeraren isla da. Garai batean ipuinak euskaraz nituen gogoan eta frantsesez kontatzen nituen, gerora konturatu naiz, behar nituela bereizi, baita beste gisa batez idatzi ere. Alabaina, bi hizkuntzen arteko aberastasuna lortu dut, batetik bestera ekartze hori polita da. Elkar aberasten dute eta gero ipuinak bere bidea hartzen du. Euskal Herriko kultura ezagutu gabe, ipuin batzuk ezin dira kontatu frantsesera itzultze soilarekin eta alderantziz. Hegoaldean ere aritzen naiz, baina ez askotan.

Itziar Zubizarreta. Ipuin kontalaritzan lantzen ari den azken burutazioa irakurketa kanpaina antolatzea da eta horren barne ipuin kontaketa, ipuina kontatzeagatik haur asko eta asko —honela artikulatzen da ideia— irakurketara hurbiltzen omen dira. Eta hori faltsua da. Demagun egia dela, bada, gu erabiltzen gaituzte haur txikiak entretenitzeko. Zoritzarrez horiek ez dute irakurketa zereginarekin loturarik, gurea sari modukoa da haurrentzat. Kontalaria kontratatzen dute eta primeran dago haurrentzat, gurea ondo pasatzearekin lotzen da. Liburutegietara hurbiltzen diren hurrek bospasei urte dituzte, zazpi gehienez. Adibidez, Ray Buenok ipuin kontaketa zoragarria eskaini du azken urte honetan, *Beldurraren aretoa* ekitaldiaren inguruan. Ray kontalari oso ona da, baina jende gutxi hurbildu da. Horrenbeste kanpaina eginda ere, zure buruari galdetzen diozu: "Ba al du funtsik egiten dugun horrek. Itxura baino ez ote?".

Kontalaria betiere, bakardadean bada ere...

K. Ameztok. Kontalariak badu ere askatasuna —publiko txintxoak bada, Joxe Marik erran bezala (*irriak*)—. Ohitzen gara, ofizioa da gurea. Magia ikuskizuna da, askatasuna helarazten duena. Ipuinak dauzkagu, baina publikoa nola-koa den asmatu behar dugu aldian-aldian. Gertakari bat tarteko ipuina moztu behar bada, moztu, eta erritmoa azkartu behar bada, azkartu. Bakarrik izanagatik askatasun horrek indartzen gaitu.

J. M. Carrere. Lagun batek esaten dit toreroak baino adore handiagoa dugula. Antzerkian aritua naiz eta ipuina kontatzeko unean

inpresio handiena jendearen gertutasuna da, antzerkian urrunago duzu jendea. Fokoak tarteko, telebistan bezala-edo, distantzian zaude. Ipuina kontatzean ez dago laugarren pareta, ez du balio zure baitarako bakarrik kontatzeak, publikoari kontatu behar diozu, antzerkian zure baitan egon zaitezke une batez edo bestez, publikoa ignoratuz, kontalaritzan ez. Agertokira atera eta jende guztia zuri begira egote horrek inpresionatzen nau oraindik ere.

I. Zubizarreta. Eta beharrik badela hori, zirrara alegia. Kontalaria izatea askatasunaren ordaina da. ■



MUSIKA

The Uski's talde bizkaitarrak *Itxosun zarati* izeneko lehen lana argitaratu du Oihuka zigiluaren eskutik. Ibarrangelu eta Elantxobeko boskoteak 60ko hamarkadako ahots harmoniak eta erritmoak jaso ditu hamaika kantaz osatutako estreinako diskoan.

JON GURRUTXAGA

Argazkiak: Dani Blanco

Olatu arteko rock&rolla

IBARRANGELUTIK hiru eta Elantxobetik bi, Bizkaiko kostaldetik datoz denak. Diskoa eskuetan hartu eta azala ikusi ahala asma dai-teke gazteoi kresala dariela zirrikitu guztietatik. Rock&rolla eta olatuak dituzte gustuko eta beraien herriko euskalkian abesten dute. Anartz Laka (gitarra, baxua eta koroak), Oier Laka (gitarra, baxua eta koroak), Iñigo Egi-guren (ahotsa), Jon Zameza (gitarra, baxua eta koroak) eta Iñaki Astoreka (bateria) dira taldea osatzen dutenak. The Uski's estreina-ko banda da guztientzat beraien musika ibil-bidean.

60ko hamarkadako rock&rolla

Egiten duten musika estiloa definitzerakoan ez dute beren burua surf musikaren baitan ikusten: "Surf musikan hasiera batean ez zen abesten, oso instrumentala zen, ez dugu esango haren kutsurik ez dugunik, gustatzen zaigu surf musika, baina gurea beste gauza bat da, ahotsekin jolastea asko gustatzen zaigu, adibidez", diosku Oierrek. Ez dago dudarik, ahotsen harmonia kanta guztien ezaugarri nagusietakoa da. Etxetik, tradizioz, jaso dute abesteko grina bizkaitarrek. Talde-ko kide gehienak senitartekoak dira, bi anaia, lehengusu bat eta urrutiko beste ahaide bat badira taldean. "Familiako bazkarietan abes-teko ohitura izan dugu beti, Hego Amerika-ko kanta asko abestu ohi ditugu, ea koro gehien nork egiten dituen...", diosku Jon Zamezak. Gurasoen diskoetan dituzte eragi-

nik nabarmenenak, The Animals, The Rolling Stones, The Beatles eta Creedence Clearwater Revival bezalako taldeen izenak aipatzen dituzte horien artean.

Hiru urteko ibilbidea

Duela hiru urte sortu zen The Uski's. Dis-koa grabatu baino lehenago maketa bat argi-taratu zuten eta 300 bat ale saldu zituzten. Hainbat kontzertu eskaini ondoren, irabazi-tako diruarekin eta kamiseta eta maketen sal-mentaz lortutakoarekin Lamiña Produksioak estudiora jo zuten. Gaur egungo merkatua-ren egoeraz eta diskoetxeen jarreraz ohartuta diskoa beraiek ordaintzea erabaki zuten. Eta gero gerokoak. Diskoa grabatu eta pare bat ate jo ostean Oihuka diskoetxea izan zen tal-deaz interesatu eta *Itxosun zarati* karrikara-tzeaz arduratu dena.

2005eko hasieran sartu ziren estudioan eta hogeita lau egun eman zituzten bertan, Natxo Liberty teknikari eta ekoizle zutela. "Estudioan sartu ginenean, hasiera batean shocka izan zen guretzat, ordura arte gitarra soinu oso garbiak erabiltzen genituen eta Natxok gogortu egin zituen, baina aldaketa onerako izan da eta soinuarekin oso pozik gaude", diosku Jonek. Iñigo abeslariak, berriz, diskoa behin eta berriro entzun eta gero zenbait aldaketa ere egingo zituela onartzen du. Lagunen artean, adibidez, bate-ria "flojo xamar" gelditu denaren kritika jaso dute, baina azken emaitza taldeak nahi zue-

narekin bat dator: "Hirurogeiko hamarkadako kaxaren soinua nahi genuen eta ez sekulako danbatekoa entzutea, hori zen lortu nahi genuen soinua eta gustura gelditu gara". Asebeteta gelditu dira Natxo Liberty ekoizlearen lanarekin. Estudioan sartu aurretik, The Beatles eta The Beach Boys taldeen disko-grafia osoak goitik behera aztertu zituzten eta ondoren taldearekin entsegu lokalean elkartu eta lanean hasi ziren. Disko bat grabatzea bezalaxe, berria zen bizkaitarren-tzat ekoizlearen lana eta betebeharrak.

The Uski'seko partaideek beraien musika "sinplea" dela onartzen dute, baina horixe da beraiei gustatzen zaiena: "erraz entzuteko musika eta ahots melodia onak". Izan ere, denak bat datoz kanta on bat egiteko ez direla makina bat akorde behar. Anartz Lakak The Animals taldeak jotzen zuen *Inside looking out* abestia dakar gogora: "Denbora guztian Solen dago eta izugarria da". Hori esan eta guztiak kantatzen hasi dira Burdon eta konpainiaren kanta ezaguna.



Neskak, parranda eta olatuak

Talde askotan gertatu izan den bezala, broma artean sortu zen bandaren izena. "Uzkia" hitzetik eratorritako hitz asmatua da Uski, eta beraz, euskarazko hitzaren esanahiarekin zerikusirik ez duena. Fonetikoki erakartzen zituen hitzak, horrexegatik "z" hizkia "s" gatik aldatu eta ukitu anglosaxoia ematearren "The" famatua gehitu zioten bizkaitarrek. Horra hor izenaren nondik norakoa. Betidanik entzun izan duten musikaren mundura era batera edo bestera hurbildu dituenak ere bai. *We are The Uski's* kantua, kasurako, ingelesez abestu dute. Orokorrean The Uski'sek inguruko gazetaz berba egiten du

bere kantetan: "Hirietan bizi direnak egunero autoak, semaforoak, etxe handiak... ikusten ditu; guk, berriz, hondartza, olatuak, mendia eta eguzkia ikusten ditugu, beraz, horretaz hitz egiten dugu", adierazi digu Iñigo Egiguren abeslariak. Kantak eguneroko arazo eta arduetatik ihes egiteko sortzen dituzte eta, beraz, ongi pasatzeko hitzak idazten dituzte Elantxobe eta Ibarrangeluko mutilek.

Itxosun zarati lanean bederatzi kanta eta bi bonus track bildu dituzte: "Bederatzi kantuz osatutako lana Oihukako Ritxi Aizpururi erakutsi genionean disko bat izateko motza iruditzen zitzaiola komentatu zigun, beraz, estudioa itzuli eta beste bi abesti grabatu genituen", diosku Jon Zamezak. Egin beharreko lana ez zen hain erraza. Bateria berriro muntatu eta lehen lortutako soinu berdina lortzea ezinezkoa zen. Hala, kanta akustiko bat grabatzea otu zitzaion, *Gitarri eskuen* hain zuzen ere. Kanta honetan, gainera, Argi Zamezak abesten du Iñigo Egigurenekin batera. Bestetik, "Bizitzeko behar dodana" kantaren remix bat ere egin zuten, kasu honetan Natxo Libertyren eskutik. ■

laster zuekin bilbon

antzerkia · dantza # musika & baleta = opera @ jazz % txotxongiloak + jantziak
argiztapena - zinea + teoria & bideoak & cd-ak | liburuak < eszenografia

san frantzisko kalea (15aren parean)



Arte Eszenikoen liburudenda

www.libreriayorick.com

Ezpalak

KATIXA GARATE

Bi Harriz Lau Xori jaialdia Biarritzen

KULTURA eta arte diziplinen topaketa du xede Biarritz Culturek Euskal Kultur Erakundearen laguntzaz antolatzen duen Bi Harriz Lau Xori jaialdiak. Aurtengoan martxoaren 23tik 25era izango da. Martxoaren 23 eta 24an *Super seme* txotxongilo ikuskizuna eskainiko dute haurrentzat. Ostirala, martxoaren 24a, kontzertuen txanda izango da. Mayra Andrade Cabo Verdeko abeslaria eta Karidadeko Benta taldea arituko dira zuzenean Gare du Midin. Bukatzeko, martxoaren 25ean Juan Kruz Ige-rabideren olerkietan oinarritutako *Hosto gorri, hosto berde* ikuskizuna eskainiko dute Colisée aretoan. Jean-Louis Hargous musikaria, Miren Aranburu abeslaria, Maite Pebay dantzaria eta Bruno Agerre margolaria izango dira taula gainean.



Nagore Aranburu eta Teresa Calo *Zeru horiek* filman.

Zinema eta giza eskubideak

MARTXOAREN 24TIK 31RA giza eskubi-deen urraketa gogoeta, sentsibilizazioa eta eztabaida bultzatzeko asmoz, hainbat film erakutsiko dituzte Donostian, Zinea eta Giza Eskubideen IV. Topaketen barruan. Besteak beste, Aitzpea

Victor Ericeren hitzok jaso zituen Berriak: «Zinema ez da jadanik gaur egun hizkuntza autonomoa. Autonomo izate-tik, ikus-entzunezkoen gehigarri izatera pasatu da. Ikus-entzunezkoen parte da, horretara behartuta, telebistarekin eta publizitatearekin batera. Beste aro batean gaude, eta gaur egun zinemagintzaren historiaren erdia telebistako programatzaileek diktatzen dute».

Ismael Manterolak honakoa idatzi zuen Garari: «Arte publikoari buruz hitz egiten denean eskultura etortzen zaie burura agintari eta politikoei, baina arte publiko mota asko daude, nahiz eta kalean objektuak jartzea politikoen denbora pasa gogo-koena izan (...) Hiria pentsatu behar da eta artea ez da hiriarren

apaingarri hutsa. Arkitektura, eskultura, pintura, ikus-entzunezkoak, guztien arteko kolaborazioak edo beste hausnarketa teorikoa arte publikoa izan daiteke, eta lorontzi funtzioa izango lukeen eskultura baino inbertsio hobea gainera».

Fernando Bernuések Garari: «Ez dago ez sentsibilitaterik ez inteligentziarik. Ez dago proiekturik arte eszenikoekin zer egin nahi dugun jakiteko. (...) Euskarazko antzerkiari buruz hobe ez hitz egitea. Itxura hutsa da. Bi urtez etenaldia egin beharko genuke; euskarazko bertsioak egiteari utzi, honek ez duela funtzionatzen kontura daitezten. Ekimen pribatuak gauzatxoak egiten jarraitzen duen bitartean, ez dira konturatu-ko. Bidean bakarrik goazela sentitzen dugun».



Chicarela proiektua mamitu du Flitter taldeko Javi Zurbano gitarra joleak. Gitarra gogorak eta doinu latinoak uztartu ditu Gorrek plazaratutako diskoan. Zurbanoarenak dira diskoak, baxuak, ahotsak eta bateriak. Zuzenekoetan ordea, hiru musikari izango ditugu lagun.

Arteko Donostiako arte galeriak hamar urte bete ditu eta Iparragirre kalera lekualdatu da. Dora Salazar eta Jose Luis Zumetaren lanek estreinatuko dituzte horma berriak.

Laura Mintegi (Lizarra, 1955) idazleak *Ecce homo* eleberria plazaratu du Txalaparta argitaletxearekin. Joxek elkarrekin bizitzeko proposamena luzatu dio Begori, baina beranduegi heldu da, horixe du abiapuntu nobelak.

Le Petit Théâtre de Pain konpainiak *Embedded* obra estreinatu berri du. Pentsaren manipulazioaz dihardu Tim Robbins aktore estatubatuarrek idatzitako lanak.

Yolanda Arrieta k euskarazko antzerki egile onenaren Max saria jaso du *Groau* haurrentzako antzezlanarekin. Bestalde, Vaiven konpainia donostiarrak errebelazio saria erdietsi du *Nasdrovia*, *Txekhov!* antzezlanarekin.





Antzerki eguna

Antzerkiaren Nazioarteko Eguna da datorren martxoaren 27a eta hartara, antzerki emanaldi ugari izango da. Egun horretantxe jasoko dute Théâtre des Chimères eta Pok taldeek Donostia Antzerki Saria. *Kaukasiar Kreazko Borobila* antzezlan dela-eta. Ondo legoke antzerkiaren alorreko langileek errebindikatzeko duten eskola ofiziala edota babes handiagoa jasoko duten albisteak egun horretan ematea ere. Baina zoritxarrez, horren ordez antzerkia jasoko dugu trukean ziurrenik. Hitz politak, ezohiko emanaldiak, ezohiko ikusleak. Ikuskizuna ez da amaitu.

Goenagaren *Zeru horiek* eta Byambasuren Davaaren *The Cave of the Yellow Dog* film luzeak eta Asier Altunaren *Sarean* eta Édouard Salierrren *Flesh* laburrak proiektatuko dituzte Antzoki Zaharrean. Bestalde, martxoaren 27, 28 eta 29an IX. Zine eta Lankidetzak zikloa izango da Donostiako Príncipe zinema aretoetan, Mugarik Gabe GKEaren eskutik. Kubari buruzko filmak eskainiko dituzte, Humberto Sollasen *Barrio Cuba* eta Juan Carlos Cremataren *Viva Cuba* tartean.

Marraskia eta irria lotuta Izuran

HAMAZAZPIGARREN URTEZ, marrazkiek eta irriak bat egingo dute Izurako Haize Berri kultur etxean. Marrazkirri egitasmoak "abiadura eta lehia nagusi diren gure jendarteetan, egoera eroso batetik pobretasun handienera erraz pasa daiteke. Eta hutsa, zer da beraz?" galdera luzatu zuen eta artista ugari eman diote erantzuna marrazki bidez, esaterako, Marko Armpach, Asisko Urmenet a, Mattin, Jon Manzisidor, Adur Larrea eta Xabi Popépé marrazkilariek. Martxoaren 25ean irekiko dute erakusketa eta egun horretan ikuskizuna eta irria ez dira faltako. Dani Fanok Xabiroi komiki aldizkaria aurkeztuko du, hainbat bertsolari eta marrazkilarik saio berezia eskainiko dute, musika ere izango da...

Bilbao Live '06. Last Tour

International kontzertu promotoreak nazioarteko musika jaialdia egingo du udan Bilbon. Uztailaren 13tik 15era, Kobetamendin egingo dira kontzertuak eta DJ saioak, 70.000 metro koadroko lursailean. Zuzenekoetarako bi eszenatoki, bi tekno karpa, pop karpa bat, merkatu txikia, jan eta edateko postuak eta kanpatzeko tokia izango ditu. Parte hartzaileak zein izango diren ez dute oraino jakinarazi. Musika talde eta bakarlari gehienak nazioartekoak izango direla aurreratu dute, baina Euskal Herriko batzuek ere parte hartuko dutela. Promotore berak Gasteizko Azkena Rock jaialdia antolatzen du. Aurten bosgarreneguz egingo dute, abuztuaren 31tik irailaren 2ra bitarte.

Euskarazko narratibaz.

Eusko Ikaskuntzak hitzaldi zikloa antolatu du Gasteizko EHuko Filologia fakultatean, euskal narratiba aztertzeko asmoz. Ibon Egañak gatazkaren inguruan eskaini zuen lehen hitzaldia. Ur = Apalategik *Literatura ala konpromisoa?* izango du hizpide 29an. Apirilaren 26an *Ume bat gerrari begira* mintzaldia eskainiko du Eider Rodriguezek eta Aingeru Epaltzak *Gure kontu triste hori* izeneko maiatzaren 17an.



ARRASATE

Martxoaren 31tik Apirilaren 9ra arte, Sebero Altuben

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Bizi irakurriz!

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE



Zeru urdina

Batzuen artean

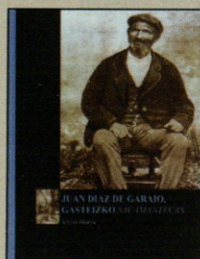
AUTOEDIZIOA

100 orrialde + DVD-a
12 euro

Zeru urdina Zetaren Bidean

Juan González, Idoia Zabaleta, Mako Gómez, eta Garbiñe Tolosak egindako ilustrazioz, argazkiz eta testuz osatua dago *Zeru urdina. Euskal Herriatik Mongoliara Zetaren Bidean zehar* liburua. Berarekin batera datorren DVDa, berriz, Sara Paniaguak editatu du. Bai batak zein besteak Euskal Herrian hasi eta Asiako lurraldeetan, bertako herriko plaza, espetxe, umezurtegi, estepa zein basamortuan barna egin zuten kultur espedizioaren emaitzak jasotzen dituzte. Herrien arteko kultur harreman mugimendua sortzea helburu zuen espedizio hura bost kidek osatu zuten, horretarako *Zeru urdi-*

na dantza-antzerki ikuskizuna erabiliz. 2003ko maiatzean abiatu, eta lau hilabetez ibili ziren Asian zehar horretan. Eta orain erakusten duten elkar trukea gertatu zen. ■



Juan Díaz de Garaio, Gasteizko Sacamantecas

Aitxus Iñarra

GAIAK
300 orrialde

Hainbat hilketa leporatutako nekazaria nola erabili zuten

Gaiak argialetxeak plazaratutako liburu honek Aitxus Iñarraren *Hilketa eta masa bezkuntza. Juan Díaz de Garaio, Gasteizko Sacamantecas (1821-1881)* doktore-tesia du oinarri. XIX. mendeko azken erdialdeko erakunde botereek herria kontrolpean mantentzeko hainbat hilketa leporatu ondoren, garrotezko heriotza zigorrera kondenatua izan zen jornalari arrunt baten kasuaz nola baliatu ziren ikertu du Iñarrak. Horretarako orduko testuinguru sozio-ekonomikoa, sexualitateaz eta krimenaz boteretsuek herriari igorri nahi zioten mezua eta Garaioaren epaiketa aitzaki kaleratu ziren diskurtsoek –juridikoak zein osasunari buruzkoak eta kronikak– agertzen eta ezkututzen zutena izan ditu kontuan, besteak beste. ■

Historiarako tres- na ere baden gida

Gazte Asanbladen Koordinadorak eta Gaztesareak osatu dute *Euskal Herriko Gaztetxe eta Gazte Asanbladen gida*. Erreportajeak, elkarrizketak, izan diren gaztetxe guztien historia jasotzeko ahalegina eta beste xehetasun ugari jasotzen ditu. Hala ere, egileak beldur dira argia ikustearako zahar itxura ez ote duen hartuko gidak, hau da, huraxe ireki ahala agertzen diren Barakaldoko eta Egiako gaztetxeakoei suertatutakoa beste askori ez ote zaien gertatuko. Baina aurrera egin dute, nolanahi ere, beraientzat gida hau lorategi baten erradiografia delako; historia liburu bat, helbidetegi bat, bizitzaren eguneroko bat eta hazteari inoiz uzten ez dioten lore horien uza. Eta jarraituko dutelako hazten, morroxko urdin, berde eta gorriek loreak zanpatuz udaberria geratu nahi badute ere. ■



Gaztetxe eta Gazte Asanbladen gida

Batzuen artean

ZEZENGORRI-XIRIKA

160 orrialde
8 euro

Bilboren eralda- ketak hizpide

1907an Julio Urquijok sortutako *Revista Internacional de los Estudios Vascos* aldizkariaren zenbaki berezia da *Bilbao y sus transformaciones*. Dosierrean, hiriarren bilakaera ekonomikoa eta izan duen superketa, dauzkan azpiegiturak eta kultur eskaintzak zein Bilbok atzerrian duen proiektzioa aztertzen dira, ikuspegi ezberdinetatik, hainbat adituk osatutako bederratzi artikulutan. José Guimónen iritziz, adibidez, aurrerapen ekonomiko ikusgarriak gorabehera, Bilbo oraindik ez dago ongi presaturik mundu globalizatuan lehiatzeko. Alfonso Martínezek dio, ordea, ingurumena biziberri-tuz, hainbat arkitektura elementu moderno gehituz eta kalitate handiko zerbitzuen eskaintzarekin Bilbok hartu duen irudi berriak, Europako lehen lerroan jarri duela metropoli eremuen biziberritze estrategikoari dagokionez. ■



Riev

Batzuen artean

EUSKO IKASKUNTZA

170 orrialde

Lapurdiko erresistentzia gaitzat duen nobela

1936ko Gerraren ondorioz Lapurdira ihesi joan eta nazien aurkako erresistentzia sare baten partaide bilakatu den Begoña du protagonista nagusietako bat Gaizka Arostegiren *Nocturno* eleberriak. Frantziako lur gehienak eta Iparraldea ere naziek bere menpe zuten garaian kokatua dago. Alemanek lurrera botatako abiadore aliatuei laguntzen ahalegintzen da, gehienbat, Begoñaren erresistentzi taldea, baina halako batean bestelako betebeharrak iritsiko zaie eskuetara, aurreko ekintza guztiak baino arriskutsuagoa, Biarritzera iritsiko dena eta beraiek lagundu beharrekoa naziek bera-

riaz bilatzen duten gizon bat delako, kontzentrazio zelai batetik ihes egin ahal izan duen aleman ospetsua. ■

The balde, 25. zenbakia ederki ospatu ondoren

Poz-pozik datozkigu oraingoan *The balde* aldizkarikoak, 25. zenbakia kaleratu zutenean gerturatu zitzaizkien lagun guztiak gogoratu. 26.enean, Internetetik jasotako bitxikeria ugari –gorpu zatien salmenta, kasu–, zein musika, argazkilaritza, bideo eta zinema nobedade piloa jaso dute, euskaraz eta ingelesez. Baina ez dira hor amaitzen berriak. Adibidez, ba al zenekien *Gora Euskadi* dioten txanokak Espainian eta Txinan egiten dituztela? Eta gastronomiak izan duen azken iraultza usaimenari lotua dagoela? ■

The balde
Batzen artean
ERAGIN.COM
60 or. / Doakoa



LEIRE BILBAO

«Badago halako ezkata kentze bat liburuan zehar, poemaz poema»



A. C. / ARGAZKI PRESS

Ezkatak jarri diozu izena zure lehen liburu honi.

Bai. Eta Xabier Gantzarainek egin dion azala ikusita, badirudi gogoan izan ditudan ezkatarrak arraun-ezkatak direla; liburuan arrainak, itsas kontuak agertuko direla. Eta agertzen dira, baina ez hori bakarrik. Beste ezkata mota asko daude, eta uste dut zilegi dela esatea guri, norbanakooi azala erortzen zaigunean ezkatetan erortzen zaigula. Eta horretatik ere asko dago poemotan.

Zer dira ezkata Leire Bilbaorentzat?

Niretzat ezkata dauka gutxien espero duzun lekuan eta momentuan –platerean, sukaldeko arraskan, edo kaletik zoazela– aurkitzen duzun zera txiki hori, argi printza bat zeharka jausi eta hor nonbait ezkata bat dagoela salatzen dizuna. Hori da ezkata niretzat. Eta beti deigarria egin zait nola daitekeen ezkata batek bere izatea, bere gorputza edukitzea bere txikitasunean, eta, hala ere, gorputz osoago bat estaltzea. Eta liburu honetan hori saiatu naiz egiten. Nire ustez, poema bakoitzak badu bere izatea, bere nortasuna, eta, hala ere, liburua osatzen dute. Nolanahi ere, solte, aske imajinatzen ditut nik ezkata, eta aitortu behar dut badagoela ere halako ezkata kentze bat, azal erausketa bat, liburuan zehar eta poemaz poema.

Oro har, nola azalduko zenuke haren mamia?

Liburua hasten da berba batekin, *badira*. Eta amaitzen da beste batekin, *badirudi*. Beraz, badirudi nire badira guztiak badirudi bihurtzen direla. Badirudi. Azkenean hori egin dut, hitzekin jolastu, hori gus-tatzen zait egitea. Eta hitzekin jolasten, jolasten, amaitu dut eskukada bete ezkatarekin.

egileari galdezka

Leire Bilbaoren barrua hustu duen poema sorta

Susa argitaletxearen eskutik, *Ezkatak* izenburuko poema sorta kaleratu berri du Leire

Bilbaok. Hitzaurre moldeko poema batekin hasten da, eta ondoren lau ataletan dago antolatua. Soiltasunez idatzi ditu olerkariak berrogeita hamalau poemok, Iñigo Aranbarri idazleak Leire Bilbaoren minaren geografia bezala definitu duena. *Hazten joan diren minekin hazi gara, / harri gaineko lo beroarekin, / ezinen orekan* dio ondarrutarrak olerki batean. *Ekarrizu esku bat eta sentitu / nire sabeleko harriak odoletan, / kazkabarra bezala ostikoka, / bizirik nagoela esaten*, hurrengoan. Min zintzoa erakusten du poetak bere hitzetan, bere haragia ere agerian utzi nahi duelako. Eta ausartuko da *Pospolo bizitza daramazu / pospolo heriotza baten esperoan* norbaiti gogoratzera. Are gehiago, *Arriskatzen duguna*



Ezkatak
Leire Bilbao
SUSA
78 orrialde
10 euro

balio dugu, / askoz gehiago ez esango du ere. Haatik, olerkariak ondo ezagutzen du gizakiok lor dezakeguna galtzeari izan ohi diogun beldurra. Baina, zer egin, berak ez omen dauka *lekiziorik, / ez onik ez txarrik, / inori mokadutzat emateko. / Ez asmorik / egunak ogi apurra lez atzamarrekin batzeko, / bihotza jan dioten sagar-mutxikina lez / paradisuko zakarrontzian amaitzeko*. ■

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Noranahi	Lehen biak	Izana	Putre	Droga mota
	Petatxuak	Asto ar	Urteen kopurua	Beldurtu	
Osmioa		Ekiten dio			
Pl., fruitu mota		Kontso-nantea			
Pl., basapiztia mota	Aspaldiko garaia			Potasioa	
XI. hila	* DEITURA			Ipar EH-n, orduak	
		* IZENA			
		Ikas eta Ari			
Edateko gogoa			Jardun		
Pisu apalekoa			Hasi!		
		Kontso-nantea	Moztu		
		Presio unitate	Gipuzkoan, zain		
Bizkaieraz, iratzea		Elkartea			
Ipar EH-n, barkamena		U birritan			
		Otx!		Bokala	
		500		10	Bokala
Suari dario	Urdinaren antzekoa				

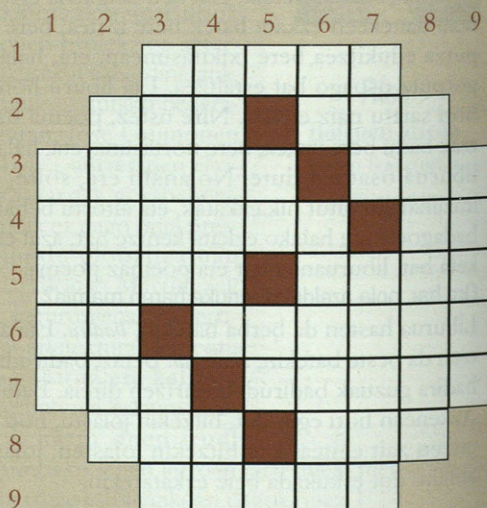
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Titi. 2.- Jardun. Yankien osaba hura. 3.- Bernardo Atxagaren benetako deitura. Joan den urtea. 4.- Harginaren lanabesa. Kasik, abantzu. 5.- Izan, eduki. Bakarrari. 6.- Landare mota. Almirante. 7.- Guztiz larritu. Larrua. 8.- Aurpegiko irekiune. Nire. 9.- Hitzarmena.

GOITIK BEHERA

1.- Beldurti, ikarati. 2.- Zerbaitetan, eta bereziki. ikasten diren gaietan trebatzeko egiten den jarduna. 3.- Barazki mota. Izaniko. 4.- Lodia, potoloa. Ogi, hitz elkarketan. 5.- Bokala. Zuloaren erdian. Masurioaren ikur kimikoa. Bokala. 6.- Euskal fonema. Deitura. 7.- Gipuzkoan, zain. Fruitu mota. 8.- Amoros. 9.- Nekeza.



Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA: AINHOA OIARTZABAL
ARGAZKIAK: A. ARSUAGA

Donostia (Gipuzkoa)

Landarbasotik Urdaburura

Landarbaso, Igoi mendiaren ipar hegalean dago. Ipar eta ekialdetik, Errenteria du mugakide, hego mendebaldetik Hernani eta ipar mendebaldetik Astigarraga. Baina Donostiako udalerriari dagokio lur eremu hau. Garai batean bertako baserritarrek ez zituzten zergak ordaintzen eta gazteak ez ziren soldadutzara joaten. Landarbaso independentea izan zen. Urteak aurrera joan ahala, gazteak herrietara jaisten hasi ziren. Duela hamasei urte, lau baserri soilik zeuden.

Landarbasotik gora, Urdaburu mendia dago: arrantzaleen erreferentzia puntua da eta Adarra mendiko, Bidasoako mendietako, Lapurdiko eta Donostialdeako behatokia da. Hostozabal basoak ditu batik bat, eta bere magalean Añarbe urtegia dago, Donostialdea urez hornitzen duen iturria.

Gizakiak gustuko bizileku izan du Landarbaso: arkeologi aztarnategi garrantzitsua dago Aizpitarteko kobetan. Gure antzinako arbasoen arrastoak aurkitu dira, duela 28.000 urtekoak. Egun, Aiako Harria Parke Naturalaren barne dago.



Astigarraga eta Oiartzun herriak lotzen dituen errepidea hartu behar dugu lehenik (GI-2.132). Errepide hau Astigarragako Perurena auzoan utziko dugu, eskuinera hartuaz. Perurena jatetxearen ezker aldetik doan errepidean gora abiatuko gara. Landarbasoko bidean zehar, Listorreta parkera iritsi eta bertan apartatuko dugu. Listorreta atsedean lekuan mahaiaik, haur jolas parkea, taberna, bar-bakoak, iturria, zelai zabala... denetik dago.

Aizpitarteko kobak

Gaurko ibilbideak bi helburu ditu. Lehenik, Aizpitarteko kobak bisitatuko ditugu eta ondoren Urdaburu mendiari itzulia emango diogu. Nahi izanez gero, bata edo bestea egin daiteke. Hasi gaitezen bada.

Listorretatik abiatu eta metro batzuk aurrerago, beste atsedean leku bat topatuko dugu, Barrengoloia. Barrengoloira iritsi baino lehen, eskuinera, aldapan behera doan errepidea dago. Kartelak "Aizpitarteko haitzuloak" dio. Aldapa behera bukatzean, errebueltan, mendiko bide zidorrari helduko diogu. Marka txuri horiak jarraituko ditugu (PR-GI86). Berehala ezkerrean, egurrezko zubi bat ikusiko dugu, Aizpitarteko haitzuloetara eramango gaituena. Lehen lana, kobak bisitatzea izango da. Panel informatiboak topatuko ditugu bertan: kobak zenbat eta nolakoak diren, zein bizidun bizi izan diren, barruan ibiltzeko zenbait aholku...

Landarbaso erreka ondotik

Kobetatik atera eta berriz ere lehenago utzitako bide zidorrari helduko diogu. Landarbaso errekaaren parean joango gara. Erreka hau, Urumea ibaiaren adarretako bat da.

Landareztaz gozatzeko unea dugu! Ur ertzean, haltzadiak nagusituko dira. Baina ibilbidean zehar haritz, lizar, urki, astigar eta elorri zuri gisako zuhaitzak daude. Landareztaz estalitako zubi batera iritsiko gara. Hemen-dik aurrera, aldapa gogortzen hasten da. Baina konturatzeko, pista nagusi batera iritsiko gara. Pista honetan, zertxobait behe-rago, iturria ikusiko dugu. Nekea nagusi bada, hau litzateke lehen ibilbidearen gailurra. Pistan behera, berehala jaitsiko ginat-





ke kotxea utzi dugun lekura, Listorretara. Baina guk goranzko bidea hartuko dugu, Urdabururantz.

Urdabururantz

Goranzko bidean, agortuta dagoen bigarren iturri bat pasako dugu.

Zaldizkoak ere badabiltza pista honetan, eta nahi izanez gero zaldiak aloka daitezke. Malmazarko lepoan, norabide ugari ditugu. Ezkerrerantz, Malmazarko borden paretik, Aldura mendira igo gaitzke. Eskuinerantz, bi tokitara

goaz, Urdaburura edota Añarbeko urtegiara.

Malmazarko basoaz gozatuz goazela, berriz ere bidegurutzearekin egin dugu topo. Gu eskuinerantz, Urdaburu aldera. Marka txuri horiak jarraituko ditugu (PR-GI88). Dagoeneko atzean Urdaburuko gailurra dugula, hirugarren bidegurutzea Zilegiko lepoan dugu zain. Bi tokitatik joan gaitzke: eskuinetik joango gara eta buelta-koan ezkerretik itzuliko gara.

Bide hau pinudian zehar doa. Halako batean, pagadi eder batera iritsiko gara, eta aurrean Pagotzar-te borda izango dugu. Mendi borda hau, garai batean, kotxea bertara igo zitekeenean, txikitua egon zen. Gaur egun berritua eta txukundua dago, mendizaleen mesederako. Auto eta ibilgailuen sarrera debekatzea beharrezkoa izan da paraje zoragarri honen biziraupenerako.

Jadanik Urdabururen magalean, ezkerreko bidea hartuko dugu, mendiarri itzulua emateko. Marka txuri horiak jarraituko ditugu uneoro. Lurra bustia dago, eta ur putzuz beteta. Sasoi honetan, zapaburuz beteta daude, beraz erne hanka azpian ditugun bizidunekin! Donostia ikusteko aukera izango dugu, txilardi artean. Eta parez pare, berriz, Ernio mendia.

Altzifre basoan

Itzuliaren erdia amaitzeaz gaudela, berriz ere bidegurutzera irtengo

Landarbasoko arbasoak

Landarbasoan, duela 28.000 urte, bisonteak ehizatzen ziren. Cromagnonak ziren Gipuzkoako lurralde honetan egokitu zirenak. Ikerlariak diotenez, baldintza oso gogorrei aurre egin behar izan zieten hemengo bizidunek. Babesa Aitzpitarteko kobetan aurkitu zuten. Hainbat espezierekin bizitu ziren: oreinak, basahuntzak, elur oreinak, hartzak, sarriak...

Badirudi gehien ehizatzen zutena bisontea zela, haitzuloan aurkitutako bisonte hezur ugariak erakusten digutenez. Tranpa bidez ehizatzen zutela uste da: oihuekin eta suarekin, tranpetara zuzentzen zituzten animaliak. Jarraian larrutu, zatitu eta hezurak kentzen zizkioten bertan. Guzti horretarako harraskagailu, xixel, punta, arpoi eta antzeko beste lanabesek baliatzen ziren. Suharria, hezurra eta adarrak erabiltzen zituzten erremintak egiteko. Haitzulora haragi zatiak eta animalien gorputz-adarrak soilik garraiatzen zituzten. Sua, hartz eta bisonte larruei esker

igarotzen zuten negua gizaki hauek. Animalien larrua buril baten bidez zulatu eta josi egiten zuten.

Aizpitarteko aztarnategia ez da aberatsa gizaki arrastoetan. Dena dela, aurkitu izan dira haitzuloetan bizi ziren haurren baten edo besteren esneko hortzak. Arkeologoek diote, 30 lagun baino gehiago ez zirela bizi Aizpitarten, familia txikitan sakabanatuta.

Garrantzi paleontologiko eta historikoaz gain, haitzuloetako faunagatik ere azpimarragarria da Aizpitarte. Bizidunik handienak saguzarrak dira. Horietako bat adibidez, Ferra-saguzar mediterraniarra dugu. Desagertzeko arriskuan dagoen espeziea intsektujalea da. Animalia honek bizi duen egoeraren erantzule zuzenak gu, gizakiok, gara, beren bizilekua inbadituz, eta bertan gure hondakinak utziaz. Haitzulo hauetako beste populatzaile bikaina, kakalardo berezi bat da, *Ceutosphodrus vascoricus*, Aizpitarten bakarrik bizi dena. Zain dezagun bada!

Landarbaso erreka.



Zaldiak alokatzeko aukera badago.



Baso zoragarriak zeharkatuko ditugu, tartean, pagadiak.

gara. Guk ezkerrera joko dugu, mendia inguratuz, Untzegiko lepora. Bat-batean, iluntasuna nagusituko da. Lawson altzifre basoan sartuko gara, ikusgarria da paisaia aldaketa. Eta berriz ere pagadia dugu inguruan, baina ez nolanahikoa. Kasu marka txuri horiei, bidetik aldentzeko arriskua handia baitago baso zati honetan. Itzulia ematean, berriz ere Pagotzartera aterako gara. Borda pasa eta eskuineko bidea hartuko dugu. Laster batean berriz ere Malmazarren izango gara. Handik, pista nagusiari jarraituz, ibilgailuen sarrera debekatzen duen atakara iritsiko gara, Idoiako lepora. Jatetxea dago bertan. Handik berriz ere behera, errepi-deak, nahiz bide zidorrak, Barrengoloira eramango gaitu. Barrengoloitik behera, abiapuntura iritsiko gara. ■

Martxoak 28 Asteartea	TEN PINPILINPAUXA ANTZERKIA "Wendyren zabua" 18:00etan, Begoñako udalategian
Martxoak 30 Osteguna	POTXIN ETA PATXIN "Herri tropikala" 18:00etan, Bilboko La Bolsa eraikinean
Apirilak 1 Larunbata	ELVI sabel hixtuna "Nor da pampina...?" 11:00etan, Deustuko Bidarte udalategian

Bilboko haur kultur zirkuitua

**IKUSI
ETA
IKASI**

B
Bilbao
 UDALA
 AYUNTAMIENTO

BILBAO
 EUSKARAZ

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

EKOLOGIA

Metal beharrak ezin izango dira Lurreko metalekin ase

EUROPA ETA AMERIKETAKO hainbat unibertsitateko ikerlarik egindako azterketetan iragarri berri dute, etorkizunean populazioaren metal beharrak ezin izango direla Lurreko metalekin ase, nahiz eta birziklapen-maila ona izan.

Ipar Amerikako kobre-gordailuak aztertu ziren lehenbizi eta XX. mendean erabilerak eta ustiapenak izandako eboluzioa neurtu zen. Ondoren eredu informatiko bat garatu eta aplikatu zuten; eredu horretan kalkulatu zuten münduko estatu guztiek egun estatu aurreratuenek duten erabilera-maila balute beharko litzatekeen metal kopurua, hau da, mundu osoa era berdinean garatua eta teknologia



Mundu osoa estatu aurreratuenen maila berean garatuko balitz, Lurrean dagoen kobre dena beharko litzateke energia transmisiorako eta eraikuntzarako.

Osasuna

JABIER AGIRRE

Obesitatearen kontra, ariketa

OBESITATEA gaixotasun gero eta ohikoa goa da herrialde garatuetan. Gure artean, biztanleriaren %39k gehiegizko pisua du, eta %14,5ek obesitatea —ez dira gauza bera, beraz—. Kirol Batzorde Goreneko Endokrinologia Zerbitzuko Nieves Palacios Gil-Antuñano doktorearen iritziz, "obesitatearen jatorrian pertsonaren egiazko premia eta beharrekin bat ez datorren kaloria-kopurua irenstea egon daitekeela pentsatzea logikoa da. Beraz, obesitatearen kontrako aurreneko neurri prebentiboa bizimodu-estiloa aldatzea izango litzateke, ariketa fisikoaren bidez gastu energetikoa gehituz, eta dieta osasuntsua eta orekatua eginez".

878 adolozenterekin egindako ikerketan, Kaliforniako Unibertsitateko adituek ikusi zuten ariketa fisikoaren falta zela 11-15 urte bitarteko gazteen obesitatearen sortzaile nagusia. Eta gura etorri, berriz, 15 urte bitarteko gazteen artean egin zen ENSE inkestak erakusten digunez, %37,9k noizean behin bakarrik egiten omen du jarduera fisiko edo kirolen bat; %22k erregularki egiten du jarduera fisikoa —hilean hainbat aldiz—, eta %16,3k



asteen behin baino gehiagotan entrenamendu fisikoak egiten omen ditu.

Gaur egun, argi eta garbi frogatua dagoen bezala, sedentarismoa arrisku-faktore garrantzitsua da hainbat motatako gaitzak sortzeko. Eta bizimodu aktiboak, berriz, mesede eta onura ugari ekartzen dizkio gure osasunari, fisikoak bezala baita psikologikoak ere. Ariketa fisikoaren eragina berehalako ongizate sentsazioa izaten da, hainbat ordutan hortxe jarraitzen duena.

Palacios doktorearen hitzetan, "ariketa fisikoa egiteko ohitura, eta elikadura egokia. Horiexek dira obesitateari aurrea hartzeko oinarritzko bi zutabeak. Horrez gain, ez da ahaztu behar hidratazio on batek duen garrantzia ere, osasun-egoera ahalik eta onena lortzeko".

Europar Batasuneko hamabost herrialdetan urte luzetan egindako ikerketa baten arabera, Espainia da biztanleko jarduera fisiko tasarik txikiena duena, hau da, bizitza sedentarioena daramana. Gazteen %38k sedentariotzat jotzen du bere burua, eta umek ere gero eta denbora gutxiago ematen diote kirolari, beren aisia telebista ikusten edota ordenagailuz jolasean ematen dute-eta.

berrien erabilera berdina duena bailitzan aztertzen.

Emaitzetan garbi azaltzen da energiaren transmisiorako eta eraikuntzarako beharko litzatekeen kobrea egun erabilia dagoena eta lurrean gordin dagoena litzatekeela.

Metalen birziklapen-maila aztertuz, kobrean %26 galtzen da hondakinetan eta zinkaren kasuan %20. Bi hauen kasuan ez da alarma berezia piztu nahi izan zeren eta urte askoan ez da horniketaren faltarik aurreikusi; ez da horrela platinaren kasuan adibidez, hau oso urria baita eta bihurtzailu katalitikoetan edo hidrogenozko erregai-zelulatan erabiltzen baita. Azkenik, ikerlariek birziklapenaren beharra azpimarratu dute. Etorkizunean material berriak asmatuko direla-koan daude, baina bitartean daudenak ahalik eta ongien erabiltzeko eta ustiatzeko birziklapena ezinbestekoa izango da. ■

ESPAZIOA

Stardust: sua izotzaren barruan

STARDUST DEITURIKO espazio-misioak kometa-hautsen lehen analisiak bidali berri ditu Lurrera, eta ustekabeko ondorioak atera dituzte ikerlariek. Aipatu hautsetan oso tenperatura handitan sortzen diren mineralak topatu dituzte, baina hauen jatorria ez da espazioko leku beroren bat izan, Wild-2 kometa baizik, hau da, eguzki-sistemako lekurik hotzenetakoa.

Hau dela eta, pentsa daiteke Eguzkiaren inguruko materialen jatorria urrutiko leku hotz eta ilunak izatea, kometak sortzen diren lekuak hain zuzen ere.

Eskuratutako kometen hautsetan olibina da metalik arruntena; olibina burdin, magnesio eta beste zenbait elementuren arteko nahasketa da eta unibertsoan oso arrunta da. Jakin badakigu bero handia behar dela mineral hori sortzeko, baina nola sortu lehen aipatu Wild-2 kometa hotzean? Galdera honi erantzuteko 150 ikerlariri bidaliko zaizkie Stardustek hartutako materialen txantiloak, ea zein ondorio ateratzen duten.

Stardustek ez du kometen hautsa bakarrik bildu, horretarako alde bateko panelak erabili dituen bitartean, beste aldeko panelekin hauts interestelarra bildu du, baina honen ezaugarrien berri ez digute oraindik eman. ■

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Ahotik ahora



EGUNEROKO bueltaxkan, urterokoa etorri zait bueltan. Lizarra ere loretan ikusi dut, ordurako bioleta, txikoria-belarra, magnoliak, nartzisoa, sahatsa, muxika, mimosa, makala... lilituak. Gure parean erriok ujalak ekarri du udaberria eta, urterokoa bueltan,

ujalak zanpiura bazterreko mausarra bezalaxe mendian harrapatu eta blaitu nau. Hala nabilela bide-bazterreko pendizean lore zintzilikario gorrizko makalaren negarraren odol tantoen artean lehen marrubi-loreak, ttikian ederrak fruitu ederragoen iragarle.

Marrubia aspalditik zaigu eder eta goxo, geurean duen izenaren emana ikusi: amuli, mazura, basamarrubi, mauri, maurri, maguria, maurgi, maidubi, maulubi, mailar, mauli, mailubi, maruri, mailugai, marubiondo, mailugi, marribi, mailuki, marrubi, malubi, mariguri, marabio, marauri... Milaka urtetan makina bat mingain ezagutuko zuten hitzok!

Hainbatetan baina sekula ez behar adina aitaturako Narteko botanikari Lakoizketak 1888an honelatsuko hausnarketak idatzi zituen: "Marrubia: alea esan nahi duen BIA eta soinu, kraskateko adierazten duen MARRU hitzetatik dator, jaterakoan azalean dituen hazitxoek hortz artean egiten duten klaska dela eta. Mariguria eta maguria izena ere ematen zaio: mari eta ma soila mamiren bilakaeratik datoz eta guria: mami guria adieraziz".

Katalanek *fraga* deitzen diote marrubiari. Izen zientifikoa latinetik datorren *Fragaria* du eta hau "*frangens*"etik omen dator, hau da usaintsua adierazten du. Europako barietate zaharrak menditarrak eta txikiak dira, baina organioleptikoki (usaina, aho-sapaia...) bikainak. Gerora Ameriketako bi barietate erraldoi topatu ziren eta egun horien arteko hibridoak dira gehien jaten direnak. Handiak bai baina bai makalak, arbiaren antzekoak! Gaurko marrubitzar horiei izena jarri behar izango balitzaieke usain gozoa dion "*fraga*" ez litzateke erabiliko...

Amaitzeko bitxikeria bi: munduko marrubi ekoizle handiena Polonia da eta inoiz ezagutu den marrubi handiena Ingalaterran jaso da, 231 gramokoa.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Soluzioak

Zerbitzuak

Erremintak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Maribi Arregi Unai Romano

Maribi Arregik 58 urte ditu (Zizurkil), Unai Romanok 29 (Gasteiz). Bion artean ia hogeita hamar urteko aldea dago. 1981ean, tortura pean hil zuten Joseba Arregiren arreba da Maribi. Josebak 30 urte zituen orduan. Hogeita bost urteren ondoren torturaren patu krudelak elkartu ditu Maribi Arregi eta Unai Romano. ARGIArekin bildu arte ez zuten elkar ezagutzen. Azken 25 urtetan 6.000 tortura kasu salatu dira Euskal Herrian. Torturaren praktikak zigorgabe segitzen du haatik.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco



Torturatuak: Estatuak aitortu gabeko biktimak

Unai Romano eta Maribi Arregirengana hurbildu garenean euskal gatazkaren ondoriozko biktimak izan ditugu gogoa. Balizko bake eta normalizaziorako garai honetan ordea, alde bateko biktimak ageriago dira beste aldekoak baino. Biktima guztien egoera azaltzea da gure nahia. Baina, egia esatera, biktima guztiek ez digute harrera bera egiten. Biktima izaera eurentzako soilik nahi dutenek, AVTkoek kasu, gurekin biltzeari uko egiten diote. Beste batzuek etxeko atea ireki digute. Hauxe da kasua.

6.000 tortura kasu 25 urtetan

6000 tortura kasu salatu dira azken 25 urtetan. Iaz, esaterako, 60. "Joseba bizirik izan balitz, bere aurkako torturak

estaliko ziren. Eta zenbat halako joango ziren, ezta? Joseba hil zelako, bestela ez zen bere kasua argitara aterako. Mikel Zabaltza, Joxean Lasa eta Joxi Zabalaren kasuak izan ziren geroago. Gogor torturatuak izango ziren... baina" diosku Maribi Arregik.

Torturaren zantzuak ere beste hildakoen baitan ageri izan dira: besteak beste, Esteban Muruetagoiena, Xabier Kalparsoro edota Gurutze Iantzi ditugu gogoan. Frankismoan jada, Amparo Arangoaren kasua ezaguna egin zen torturen zantzuak argazkietan agertu zirelako. Azken bost urteotan, Iratxe Sorzabal, Juan Karlos Subijana edota Unai Romanoren tortura zantzuak agertu dira argazkietan. Zantzuak luze-

rako dira noski: "Arrautza frijitu moduko bi soilgune egin zizkidaten, orain txikiagoak dira baina ile asko joan zait horietan. Ezker belarrian entzumena galdu dut, eta beldurra, gutxi-asko, beti daramazu".

Romanok dioenez, tortura kasu berriak agertzen direnean bizi da gaizkien torturatua izan dena. "Guk ikusita dauzkagu, baina zuek zuen barruan daramazu" diotso Arregik Romanori. "Unairi gertatua ikusi genuenean, beste bat, norbaiti tokatu behar zitzaion-eta. Gurea hil zuten, baina Unairena ikusita ez zela hiltzetik urrun izango pentsatu genuen etxean, beste hainbeste gerta zekiokela alegia" dio Joseba Arregi zenaren arrebak.

Torturaren praktika ez da gelditu eta Espainiako Estatuak ez du hala-
korik denik onartzen: “Guk kaleko
babesa jaso genuen, lagunengandik
eta herriarena orobat. Instituzioetatik
ez zaigu inor inoiz hurbildu ordea”.

Maribi Arregirekin batera Valentin
Tolosa senarra dugu solasaldian.
Orduko espetxe politikaren ondorioz
senitartekoek jasaten zuten egoera
gogorarazi digute Tolosa eta Arregi-
ren etxean: “Josebaren gauzen eske
joan ginen kartzelara eta irainak bes-
terik ez genituen entzun. Handik alde
egiteko esan ziguten guardia zibilek”.

Arregi Izagirre sendian zazpi
anaia-arreba ziren, ama bizirik zen
artean: “Amak semea galdu ondoren
horrelakoak bizi behar izatea ere.
Pentsa zer sentituko zuen!”.

Iñaki Esnaola abokatuaren bitar-
tez jarri zuten heriotzaren salaketa:
“Baina ez zen deus lortu, kasua laster
artxibatu zen. Guardia zibil bi auzipe-
tuak izan ziren baina ez zuten kartzela
zapaldu ere egin. Bizpahiru hilabe-
tetan artxibatu zuten kasua”.

Orduko prentsan jasoa denez, 73
guardia zibilek parte hartu zuten
ETAko Joseba Arregi militantearen
itaunketan: “Auzipetuak izan zirene-
tako bat polizia-inspektore omen da
Kanariar Uharteetan eta bestea
Erdialdeko Amerikako herrialde
batean kargudun diplomatikoa.
Dominak jaso izan dituzte zigorreren
ordez” dio Maribi Arregik.

25 urteren ostean, zigorrik ez

Antzeko egoera bizi du Unai Roma-
nok 25 urte eta gero. Antzekoa tortu-
rari dagokionean eta antzekoa ere justi-
ziak tortura kasuetan jarrera

**“Auzipetuak izan zirenetako
bat polizia-inspektore omen
da Kanariar Uharteetan eta
bestea Erdialdeko
Amerikako herrialde batean
kargudun diplomatikoa.
Dominak jaso izan dituzte
zigorreren ordez”**

MARIBI ARREGI

harterakoan. 2001ean izan zen atxilo-
tua Romano. Gasteizko Gazte Asanbla-
dako kidea zen: “Alde Zaharreko gazte
jendea ginen, ez genuen harreman
zuzenik”. Romano ETari laguntza
ematearen akusaziopean eraman zuten
poliziek. Bere sumarioan hogeita hamar
bat pertsona inguru daude: “Atxiloketak
Bartzelonan hasi ziren, handik Gastei-
zera etorri zen polizia eta hogeit hamar
pertsona inguru atxilotu gintuzten”. Romanok
sei hilabete inguru pasa zituen barruan
eta epaitu gabe dago: “Gure aurkako
akusazioak orokorrak dira, frogarik ez
dago. Epaiaketaren zain nago lau urte
luze pasa ondoren”. Gainerako atxilo-
tuak ere halaxe daude.

Torturaren zantzuak modu desber-
dinetan atera dira argitara. Arregire-
nak, hil zelako edo halabeharrez. Unai
Romanorenak, zorionez, berak azal
diezazkiguke: “Instrukzioko epaileari
esan nion argazki batzuk atera zizkida-
tela kartzelara sartu aurretik. Eskatuko
zituela esan zidan. Ez nuela uste
emango zizkietenik esan nion. Berak
baietz ordea eta halaxe gertatu zen.
Abokatuaren eta epaileen bitartez lortu

genuen argazkiak ateratzea. Irudiak
ikaragarriak egin zitzaizkidan”.

Salaketa Madrilgo XXV. Instrukzio
Epaitegian jarri zuten abokatuak:
“Deklarazioa hartzeraz deitu ninduten,
baita buruko zauriak ikusi ere. Mediku
forentsearekin hitz egin zuen epaileak.
Jarraipena egiteko agindu zion, proba
piloa egin zizkidaten, baita deklarazio
piloa hartu ere medikuei. Guardia zibi-
lak ere galdekatuak izan ziren, baita
nirekin zeuden presoak ere”.

Kasua luzez egon zen isilean.
Abokatuak eginahalak egin arren,
epaitegiak orain urte erdi bat artxiba-
tu zuen kasua. Abokatuak helegitea
jarri zuten eta, berriz ere, orain hila-
bete bi kasua artxibatua izan da.
Kasua Epaitegi Konstituzionalean
dago, atzera eta aurrera.

Torturatuak, bien bitartean,
hamaika gorabehera bizi du. Roma-
noren kasuan txosten andana egin da,
horietako bat Francisco Etxeberria
forentsearena. Etxeberriak TAC
mediku –eskaner bidez eginiko eko-
grafia– baten bidez egindako azterke-
tari garrantzia berezia eman zion.
Guardia zibilek diotenez, Unai Roma-
nok bekoz hartutako kolpe baten
ondorioz egin zuen buruaren atzeko
zauria, paretaren aurka jo ondoren.
Etxeberriak TAC azterketa ikusita,
horiek ezin direla horrela inondik
inola egin adierazi zuen: “Burua ubel-
duz beteta neukan, aurrean, alboan,
atzealdean... eta bekoz emandako kol-
peen ondorioz egin nituela?”. Foren-
tseak Guardia Zibilaren teoria atzera
bota zuen. Alabaina, Entzute-
gi Nazionaleko Magistraturak Ana Aiz-
corbe forentsearen txostena hartu
zuen aintzakotzat.

**gure
arteak
euskaraz**



Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia



"Alde bateko biktimez hitz egin da, baina beste biktimak ez dira aipatu ere egiten. Denak gara biktimak. Edo Unai ez al da biktima?"

Akusatzailea akusatua

Are mingarriagorik ere bada. Guardia Zibilak bere buruaren aurka jo izanaz akusatu du Unai Romano epaitegian, autolesionatu zela alegia: "Nik autolesioa ez dut inoiz ukatu. Handik ateratzeko eskumuturrak hozkatu nituen, egoera ikaragarria zen, burua lehertzeko moduan neukan, mina jasan ezina zen, ez nuen ezer ikusten, eta hala edo nola handik atera nahi nuen". Torturak jaso bitartean, bere ama Gasteiz ondoko urtegi batera eraman eta uretan itoko zutela esan zioten Unai Romanori.

Tortura nozitu ostean, biktima borrero izatera pasa da. Nola bizi du hori torturatuak?: "Ikaragarria da, ez? Torturaren inpunitatearekin bukatzeko eta inkomunikazioa bertan behera geldidadin saiatzen ari naiz eta torturatua izatetik nire aurkako akusazioak jasatera pasa naiz". Oraindik ez omen du denborarik izan gertatzen ari dena asimilatzeke, hala ere, horrekin ere bizitzen ikasi behar dela diosku Romanok. "Hori bigarren aldiz torturatzea da, hori ere tortura da" dio Arregik.

Akusatzaile izatetik akusatu izatera pasa da Unai Romano. Familia eta lagunaren elkartasunari esker ari da aurrera egiten, baita TATen laguntzaz torturaren inpunitatea salatzeke gogotsu: "TATEkoak lehen egunetik izan dira nirekin, abokatua, medikua edo psikologoa eskaini dizkidate. Eskerrak besterik ez ditut eurentzat".

Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubideen Batzordean agertu da berriki Unai Romano. Ezker Abertzalea taldearen eskariz inkomunikazioa desgerraraztea eskatu du Romanok. EAJ, EA, EB-Berdeak eta Aralarrek Guardia Zibilak bere aurka jarritako salaketa gaitzesteko lege besteko proposamena aurkeztu zuten bestalde: "Taldea hauek elkartasuna adierazi didate. PSE-EEk torturaren aurka dagoela dio, baina legeak esaten duenera mugatzen da, epaileak esaten duenari kasu egin behar zaiola dio, alegia. PPK aldiz, ez neukala zilegitasunik ez sinesgarritasunik esan zidan agerpean". Legebiltzarrean egon zen egunean ABC egunkariak idatzi zuena lekuko: "El Parlamento deja que un etarra hable de 'torturas' que él mismo se aplicó". Romanok TATEko abokatuekin batera jardun zuen Legebiltzarrean. TATen iritzi, Auzitegi Nazionalaren jarrerak eta inkomunikazioaren aurrerak errazten dute torturaren aplikazioa.

Biktima mota asko dago

"Alde bateko biktimez hitz egiten da, baina beste biktimak ez dira aipatu ere egiten. Denak gara biktimak. Edo Unai ez al da biktima?" dio Arregik. "ETAk eragindako biktimez hitz egin da orain arte, baina jakina biktima mota asko dago: torturaren biktimak, disparteioaren biktimak, GALen biktimak. Denok gara biktimak, baina

"Torturaren inpunitatearekin
bukatzeko eta
inkomunikazioa bertan
behera geldidadin lanean ari
naiz eta torturatua izatetik
nire aurkako akusazioak
jasatera pasa naiz"

UNAI ROMANO



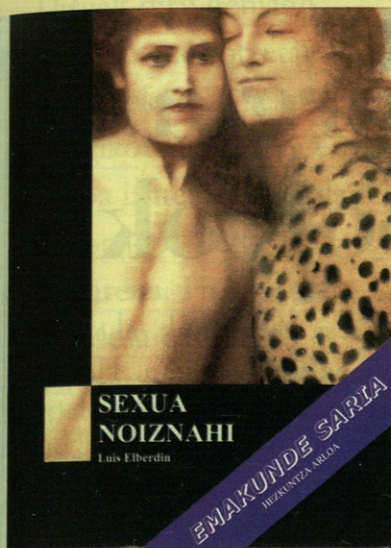
"Normalizazio prozesuak aurrera egiten badu, Estatuak biktima bezala onartu beharko gaitu, beste gatazketan onartuak izan dira".

hemen ere kategoriak ezarri dira" dio Romanok.

Presoen eta euren senideen egoera gogoratu dute uneon: "Espetxean daudenak biktimak bihurtu dituzte, begira zenbat preso ari den hiltzen! Eta bidean euren familiako zenbat kide. Horiek ere biktimak dira".

Estatuak onartuko ote ditu biktima guztiak ordea: "Nik uste baietz. Orain zaila da, ez du tortura dagoenik onartzen ez torturatuak, baina urteen poderioz onartu beharko ditu. Normalizazio prozesuak aurrera egiten badu, onartu beharko gaitu, beste gatazketan onartuak izan dira. Horrela beharko luke behintzat" diote solaskide biek.

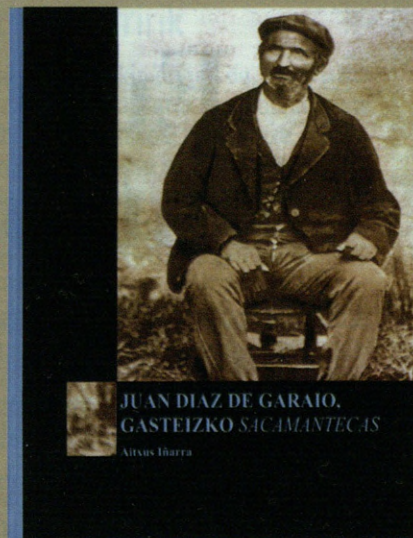
Bake eta normalizazio prozesuak bi hitz eskaini digute azkenik. Unai Romanok: "Nik esperantzaz bizi dut egoera, azken gertaerak giroa nahastu dute, baina prozesuak aurrera egingo duen esperantza daukat. Esperantza horrekin altxatzen naiz egunero". Maribi Arregik: "Itxaropen gabe ezin gara bizi, Irlandan lortu bazuten... Baina bien bitartean gauza txar asko pasako dira zorritzarekin". ■



SEXUA NOIZNAHI
(Luis Elberdin)

Liburu hau praktikoa da batez ere. Sexuarekin zerikusia duen gorputzaren alde anatomikoen eta fisiologikoen berri ematen digu (erekzioa, bagina, hilekoa,...). Maitasun "debekatuak" beste kapitulu batean agertzen dira (lesbianak, gizon gayak, transexualak,...) eta kontrazepzio-metodoak (kondoia, pilula, DIUak, basektomia, gizonentzako pilula, biharamuneko pilula, abortua,...). Transmisio sexualeko gaitzen artean, HIESak badu toki berezia.

Jolas eta fantasia sexuak, nola ez, badute bere lekua. Orgasmoak, usain sexualak, uzkiko koitoa,... Klitori-bagina polemika ere aztertzen du egileak, eta horren barnean ospe handia hartu duen "G puntua" aztertzen da. Maitasuna sexurik gabe? Sexua maitasunik gabe? Elkarrekin betirako? Haurrak bai, senarrak ez?... Egun pil-pilean ditugun gaiak Luis Elberdin sexologoak aztertzen ditu liburu bikain honetan, 2005eko "Emakunde Saria" jaso duena.



**JUAN DIAZ DE GARAIO, GASTEIZKO
"SACAMANTECAS"**
(Aitxus Iñarra)

Liburu honetan Sacamantecasen figura enigmatikoa aztertzen da.

Sacamantecasi zenbait hilketa leporatu ondoren, garrotez hil zuten 1881ean.

Jornalari arabar arrunta zen pertsona horri egindako epaiketa aztertzen du egileak eta, horren aitzakiz, XIX. mendeko testuinguru sozio-ekonomikoa, erakunde-boterea, sexualitatea eta, batez ere, herriari bideratu nahi zitzaion mezua (herriak Sacamantecas mito bihurtzen baitu) ikertzen du: munstrokeria, zorotasuna (mitotik aldendua) eta, horren ondorioz, heriotza irtenbide bakarra dela giza endekapenaz egozten zaien herritarrei.

Sacamantecas heriotza fisikoa eta sinbolikoa aztertzen da liburuan eta, horren bidez, goiko klaseek dituen mekanismoak herria xumea kontrolpean izateko agerian azaltzen dira.



GAIK

ARGITALDARIA

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

Europako energia kontrolatzeko borroka

Azkenaldian borroka basatian dabilta energiaren sektoreko enpresa europarrak, ahalik eta kontzentrazio handienaren bidez, ahalik eta negozio handiena lortu nahian. Hori dio merkatuak mundu globalizatu honetan: lehentasuna ez du bakoitzaren "aberria" defendatzeak, Espainiako enpresa batzuekin ikusarazi nahi izan diguten moduan, baizik eta ahalik eta etekin ekonomikorik handiena defendatzeak.

DANIEL UDALAITZ



Gas Natural enpresa katalana izan zen lehena Endesaren kontra OPA bat jaulkitzen. Ondoren, E.ON enpresa alemanak gauza bera egin zuen. Ezkerretik eskuinera hiru enpresetako presidenteak: Salvador Gabarró (Gas Natural), Manuel Pizarro (Endesa) eta Wulf Bernotat (E.ON).

DIRUAK EZ DU EZ ABERRIRIK, ez kolerik. Diruak diru gehiago bilatzen du, ahal den kosturik txikienarekin. Horretarako, ordea, ezinbestekoa da sektore estrategikoen kontrola eta lidergoa izatea, hala nola, Europako energiaren sektorearena. Horixe dago energiaren sektorean ikusten ari garen borrokaren atzean, ez bakarrik Espainian, baita European eta mundu osoan ere. Datozen hilabeteotan hedatuz joango da borroka hori. Gas Natural enpresa katalanak Endesa espainiarraren kontra jaulkitako Akzioak Erostea Eskaintza Publiko edo OPAREN kasuan, oso basatia da borroka hori. Zergatik? Zeren ikusarazi nahi izan digute OPA areritsua horren atzean zeuden interes politikoak Kataluniaren aldekoak zirela eta PPK defendatutako kontrakoak. Alderdi horrek beretar bat jarri zuen Endesako buru.

Izatez, ordea, OPA hori, OPA guztiak bezala, ahalik eta negozio handiena ahal den kosturik txikienarekin lortzeko operazioa da eta are gehiago orain, mundu globalizatuan gaudela. Burtsak ez du ez bihotzik, ez aberririk. Burtsak diruaren berri baino ez daki, eta ez dio begiratzen jatorriari. Egoera ederki asko berre-

Kontzentrazioa

Hona hemen Europako adibide batzuk: E.ON alemanak azken urte hauetan Powergen eta TXU bereganatu ditu; RWE alemanak Innogy eta Thames Water; EDF frantsesak London Electricity, EnBW eta Edison; ENEL italiarrak Riesgo espainiarra, eta EDPk Hidrocarbónico-Naturcorp espainiarra.

tsia geratu da orain, "espainolasunaren" eta "katalantasanaren" arteko polemika horren erdian E.ON erraldoi alemana indarrean sartu denean, Endesaren gaineko beste OPA bat jaulki baitu. Endesaren gaineko bi OPAk mahai gainean daudela, gobernuak, Europako Batzordeari, Baloreen Komisio Nazionalari, enpresa erasanez eta, azkenik, akziodunei dagokie jokatzeko. Horrek guztiak bere denbora beharko du. Beraz, inkognitak ez dira erabat argituko bizpahiru hilabete baino lehen.

Gero eta sektore kontzentratuagoa

Zergatik ari dira orain gertatzen energiaren sektoreko mugimendu horiek, Espainian ez ezik, baita European ere, E.ON talde alemanaren oldarraren ondoren? Lehenik eta behin, Gas Naturalen asmoa, Endesaren kontrako OPA jaulki zuenean,

Diruak diru gehiago
bilatzen du eta horretarako
ezinbestekoa da sektore
estrategikoen kontrola eta
lidergoa izatea, hala nola,
Europako energiaren
sektorearena. Horixe dago
Endesa edo beste
operadore txikiago batzuk
bereganzeko borrokaren
atzean

Espainiako gas eta elektrizitateko enpresa-talde handia eratzea zen. Gas Naturalek burtsan duen kapitalizazioa 10.997 milioi eurokoa da eta 10 milioi bezero eta 6.697 enplegatu ditu; Endesarena, berriz, 29.528 milioi euroraino heltzen da eta 22,3 milioi bezero eta 27.204 enplegatu ditu. Bi enpresek bat eginda, 40.570 milioi euroko balioa izango lukete burtsan, eta 31,2 milioi bezero eta 33.901 enplegatu.

Bigarrenik, E.ON erraldoi alemanak Endesaren kontrola bereganatu eta merkatu espainiarrean sartuta, Europako energiaren sektoreko lider bihurtzea nahi du. E.ONek 66.618 milioi euro balio du burtsan, 32,9 milioi bezero ditu eta 79.947 enplegatu ditu. Endesaren gaineko OPA irabazten badu, burtsako balioa 95.427 milioi euroraino helduko litzaioke, haren bezeroak 50 milioitik gora izango lirateke eta enplegatuak 102.151. Burtsako balioari dagokionez, Europako energiaren sek-

Negozioak ez du aberirik

Negozioak, diruak bezala, ez du aberirik. Edonorekin egiten da, nonahi eta unerik aproposenean. Eta ez da energiarena sektore bakarra. Aski dugu beste sektore batzuei begiratzea: banketxeak, industria kimikoa, etxegintza, papergintza, zementugintza, burdingintza. Siderurgian, bi kasu ari gara bizitzen Euskal Herrian: bata, Gerdau erraldoi brasildarrak Sidenor irenstearena; bestea, Arcelor taldea, Euskal Herrian hamar planta dituen, agian Mittal Steel erraldoi indiarren irenstearena. Beste maila batean, Portland zementugileak Cementos Lemona enpresaren gaineko OPA jaulki du.

Horrek ez du esan nahi, egoera jakin batzuetan, zenbait bat-egite gertatzeko interes eta bultzada politiko jakin batzuk ez daudenik, atzerriko lehiakideei aurre egiteko tamaina handiago baten bila. Horixe gertatu zen egoitza soziala Bilbon duen BBV bankuarekin. Bitxia bada ere, banku txikiago batek "irentsi" zuen, Argentariak, gaur egun BBVA dena eratzeko. Orduan Aznarren esku zegoen Espainiako Gobernuak probokatu zuen irenste hori, hango buru bere-tar bat jartzeko: BBVAko egungo presidentea, Francisco González.

Gas Naturalek Endesaren gainean jaulkitako OPAk Espainian sortu duen egoera are gehiago larritu da hirugarren enpresa europar batekin. E.ON alemanak ere, Endesa bereganatu nahi du, eta nork daki Gas Natural ere ez ote duen nahi. Gas Naturalen "katalantasanaren" aurrean Endesaren espainiartasuna defendatzen zutenei benetako asmoak igarri ahal izan zaizkie orain, erraldoi alemanarekin diru-etekin handiagoa atera ahal izateko ideia gogoan darabiltenean. Esan beza-la: helburua negozioa egitea da, eta ez aberria egitea!

to-reko lider bilakatuko litzateke. Europako hurrengo enpresa EDF frantsesa izango litzateke, 74.723 milioi euroekin. Oraingoan, Europako mugimen-duen aiduru dago, baina aurki mugitu-ko du fitxa. Balio-diferentzia ikusteko, Europako energiaren sektoreko zortzi enpresa inportanteenen rankinean, Euskadiko Iberdrola zazpigarren lekuan egongo litzateke, 24.269 milioi euroko balioarekin. Egoitza soziala Bilbon duen enpresa hori ere egon dai-teke zurrumbilo kontzentratzailearen begian. Errazagoa da besteek irents dezaten hark egitea baino.

E.ON alemana Endesaren kontro-la bereganatzera indarrean sartu iza-nak, zalantzarik gabe frogatzen du gas

eta elektrizitateko enpresak presaka dabilatzala tamaina handitu nahian eta leku pribilegiatua segurtatu nahian. Adituek iragarri dutenez, berandu baino lehen operadore gutxi izango dira. Gaur egungoak bata bestea irentsiz joango dira, eta European, seguruenik, hiruzpalau konpainia geratuko dira. Horregatik, kontua da lehiakideei irensten ez uztea eta, hartara, ikusgarriak izango diren inbertsioei aurre egin ahal izatea. Ekonomiako Lankidetzeta eta Garapenerako Erakundearen (ELGE) arabera, energiaren sektoreko konpainia handiek European milaka milioi euro inbertitu beharko dituzte, argindar eskariari 25 urtean berme osoz erantzun ahal izateko. ■

Zer da OPA bat?

OPA (Akzioak Erosteko Eskaintza Publikoa) burtsako maniobra da, sozietate batek eskuarki beste txikiago baten kontrola bereganatzeko egiten duena. Enpresa "opagileak" iragartzen du prest dagoela akzioak erosteko, egungo kotizazioa baino prezio altuagoan. Helburua lortzeko bi aukera ditu: edo sozietate horren akzio guztiak erostea edo, ohikoagoa izaten denez, pakete handi baten jabe bihurtzea eta, hala, enpresa kontrolatzeko ateak zabaltzea. Kontua da, enpresa handiak txikia jaten duela. Eta hozkada bakarrean egin ohi du. OPA ausiki finantzario azkar eta efikaza besterik ez da, enpresa irensteak, taka-da batez, eskaintza egin dion sozietatearen kontrola har-

tzen baitu. OPAREN arrakasta baldintzatzen duen faktore bakarra akziodunen erabakia da, nahiz eta aurretik beharrezkoak diren horretarako baimen ofizialak (gobernuare-nak eta dagozkion erakundearenak).

OPA izan daiteke adiskidetsua, enpresak ados jarrita egin delako, edo areritsua, alde aurreko adostasunik gabe egin delako. Euskal Herrian, energiaren sektoreko azken OPAk Iberdrolari erasan zion. Gas Natural enpresa katalanak jaulki zuen, modu areritsuan. Ez zen aurrera atera, baimen ofiziala lortu ez zuelako. Gas Naturalek Endesaren kontra jaulki duen oraingo OPA areritsua izan da; E.ON alemanak jaulkitakoa, berriz, adostua izan omen da.

Joxerra Garzia

«Pentsa liteke Euskal Herri independente eta euskararik gabekoan ere»

Filosofia eta kazetaritza ikasketak egin zituen bere garaian. Horretaz gain, telebistan eta irratian hainbat saio gidatu ditu, *Hitzetik Hortzera* eta *Sorginen Laratza*, besteak beste. Ile luze eta bere horretan hazitako bizarrak oroimin itxura aiotortzen dio.

Legazpin jaio bazen ere Donostiako Antigua auzoan bizi da 52 urteko gizaseme hau. Hamaika gauzatan murgildua eta guztietan euskara du xede.

ANDER ALTUNA

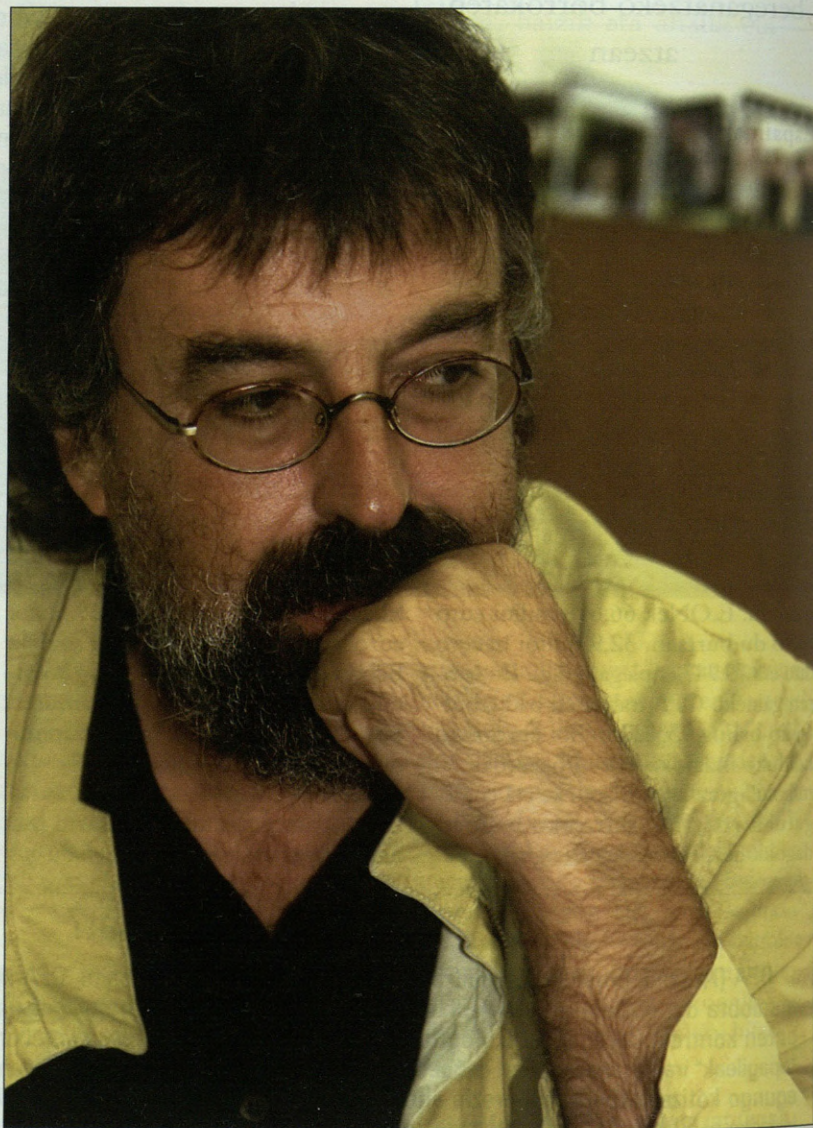
Argazkia: Iñigo Azkona

Euskara euskaldunon hizkuntza omen da. Euskal hitzun askok eta askok euskara baztertzeke duen joera aintzat hartuz, omentasunak ken daitezke?

Omen hori ezin daiteke kendu. Arazo baten aurrean behar bezain ezkor izan behar dugu diagnostikoan. Gaitza zein den jakin eta gero has gaitezke baikorrek izaten, sendabidea ote duen pentsatuz. Euskararen ezagutza asko igo da, baina erabilera ez hainbeste, batik bat gazteen artean. Omen hori serio hartu beharreko sintoma bat da.

Euskaldunon ahotan hitzetik hortzera erdara. Zergatik?

Ez dut uste euskaldunon ahotan



erdara alferrikakoa ere badenik. Izan daiteke tristea, baina batez ere izan behar luke euskal munduak duen gaitz baten sintomaz jabetzea. Gauza da, zergatik egiten duen ezutla, ez zer ezutl susia duen.

Behin baino gehiagotan salatu duzu hezkuntza noraezean dabilen arima galdua dela. Zein litzateke bere ipar-orratza?

Horretarako joera dut, baina ez dugu hezkuntzan bakarrik huts egin. Saia-

tzen gara hezkuntza eredu estandar-
rak imitatzen eta ez gara konturatzen
euskara oraindik larrialdi egoeran
dagoela. Gauzak honela, agian guri
hezkuntza anormal bat dagokigu.
Hizkuntza irakasten da normalduta
balego bezala eta honek ez dio emai-
tza onik eman euskarari.

Irakurria dizut, euskara desagertuko
balitz erdaraz negar egitera atera
beharko dugula kalera. Txirritaren esa-
narekin, "erdara ez zen bakarrik kapaz,
euskarak lagundu dio", bat zatoz? Eus-
kaldunak ari gara euskararen hilobia
eraikitzen?

Euskararen garapena kanpotik era-
gotzi izan da urtetan, baina, demo-
krazia hitza hitzetik hortzera darabil-
ten hedabide horiek ere euren errua
dute. Biztanleriaren laurdena euskal-
duna bada, gurean behintzat propor-
tzio hori gorde beharko lukete eta ez
dute alerik sartzen. Era berean, eus-
karaz diren hedabideetan hartu dugu
zuzentasun eta zorrotasun jarrera
bat eta horrekin lortu duguna da
batatutik urrun dauden hiztun ezin
egokiagoak konplexuz betetzea. Hiz-
tun horiek traumatatu egin ditugu, eta
horren errua gurea da. Hobe da
kulpagauregain hartu eta konponbi-
dea jarri.

Euskara jakite hutsa nahikoa da eus-
kaltasun etiketa aitortzeko?

Euskaraz jakin eta erabiltzen ez
duena... (zigarroari zupada luzea
eman dio, keak bere ideiak antolatuko
balitu bezala) bai, baina, alde. Eus-
kaldun izatea kontzeptu graduala da:
batetik euskara ikasi nahi ez dutenak
daude, ideologikoki barrerak jartzen
dizkietenak. Bestetik euskaraz jakin,
baina ia-ia harro dagoena dakien hori
erabiltzen ez duelako. Badaude ere
lagunarterako bakarrik erabiltzen
dutenak. Euskaldun peto-petorik ez
dago. Erdararen eragina aitortzen
duguna baino handiagoa da.

"Agian guri hezkuntza
anormal bat dagokigu.

Hizkuntza irakasten da
normalduta balego bezala
eta honek ez dio emaitza
onik eman euskarari"

Euskarak euskalduna behar du ala
euskaldunak euskara?

Peter Ansorenak zioen bezala, euska-
ra ez da maitatu behar, euskara erabi-
li egin behar da. Hizkuntza mundua
ikusteko era bat da, sentipena ere
alda dezakeena. Hizkuntza da erreali-
tatearen eta gure subjektibitatearen
arteko filtroa. Gure identitatearen
ardatza euskara da. Euskarak egiten
gaitu moderno eta globalizatu. Ezin
dugu hain lore arraroa galtzen utzi,
hizkuntzarekiko ikuspegi ideologikoa
behar da.

"Euskarak klase guztietako
soldaduak behar ditu.
Estrategia diseinatzeko
duten jeneraletan
egin dugu
hutsik handiena"

Atzeritar askok, Espainia edo Frantzia
beharrean Euskal Herrian egonak direla
diote, baina ez dute euskaraz ikasten.
Naziotasuna aitortzen digute, baina hiz-
kuntzarik gabeko nazioa ez al da hiru
hankako mahaia bezain ezegonkorra?

Hizkuntzarik gabeko nazio bat egon
liteke. Luxenburgon ez dago luxen-
burgera, alemanez eta frantsesez egi-
ten da. Asko daude aitaren etxeaz gal-
dezka, hau da, zer egitura politiko
eman behar zaion Euskal Herriari.
Badaude beste batzuk esaten dutenak
etxea egin, egingo dugula, txaleta izan
ala zazpi pisukoa izan, baina etxea

egiten dugunerako amaren sua piztuta
egon dadin.

Euskararen etorkizuna bermatzeko
Euskal Herriak independentzia beharko
luke?

Independentziak ziur asko on egingo
lioke, baina pentsa liteke Euskal Herri
independente eta euskararik gabeko-
an ere. Oreka kontua da. Etxeari zer
forma emango diogun erabaki behar
dugu. Nire ustez, bakoitzak bere etxe
irudipenarekin jardun behar du eta ez
indar guztiak etxe beregain bat eraiki-
tzen xahutu. Ez dut etxe independen-
te batean bizi nahi, baldin eta etxe
horretan bizi garen gu horrek gu hor-
tatik oso gutxi badauka.

Euskara erabili ordez, euskara politiko-
ki erabiltzen al dute politikariek?

Politikari, profesional, kirolari, heda-
bideetako izarrek eta kristo guztiak.

Ez abertzale eta aldi berean euskalduna
ezin izan zaitezkeen jendearen ustea
ustel ezazu.

Euskaltzale izateko abertzale izan
behar duzunaren ustea eta gainera
abertzale klase batekoa tragedia handia
da. Hala ez bazara, nahiz eta euskara-
ren alde egon, ez du balio. Dinamika
horretaz baliatu dira etsaiak esateko
euskararen mundua, mundu itxi eta
bartzertzailea dela. Euskararen alde egin
nahi duen oro ongi etorria izango da.

Euskararen aldeko borrokan nortzuk
lirateke soldadurik fidelenak?

Euskarak klase guztietako soldaduak
behar ditu. Estrategia diseinatzeko
duten jeneraletan egin dugu hutsik
handiena. Euskararen alde dauden
guztiak bat egingo dutelako esperan-
tza daukat, ideologiak ideologia.

Etorkizuna zein hizkuntzatan imajina-
tzen duzu?

Euskaraz! Imajinatzea doan da! ■

Babeslea: Bizkaiko Foru Aldundia

gure
artean
euskaraz



BFA
DFB

Bero-beroan

BECetik espetxera

Urtarrilaren eta Bide Eginez prozesuaren amaiera zen eta airean zegoen Batasunak BECen egin ahal izango zuen kongresuaren amaiera. Badakigu ezin izan zuela, eta ezin izan horrek interpretazio askorako tartea eman zuela, baina gogoan izatekoa da orduan, PP ezik gainerako indar politiko guztiak eta haien buruzagiak agertu zirela kongresua egitearen alde, baita Zapatero presidentea bera ere. Publikoan ikusten dugun eszenatokiari begira, Grande Marlaska epai-leak jarri zuen egoera bere lekuan, eta harrezkero, agian kongresua egiteraino iritsi zitezkeen buruzagiak espetxean edo espetxerako bidean dira. Zer gertatu da bi hilabeteren buruan tamainako jauzia eman dadin? PSOEk bere estrategia gogortu du -Parot doktrina lekuko adierazgarriena-; ETak atentatuak ugaritu eta zerga iraultzailearen eskaera areagotu ei du; EAJk ere -nagusiki Ertzaintzaren eskutik- bere jarrera gogortu du; eta su-etenaren zain, Batasunari negoziazio politikorako eskema batean, jardun politikorako ahalmena murriztu zaio. Tartean, bi presoren heriotzak aipatutako tenkatze horien guztien areagotzea ekarri du. Urak elkarrrizketa eta negoziazioaren ubide nagusira itzultzen ari bide dira eta ez dirudi Batasuneko buruzagien espetxeratzeek hori saihestuko dutenik, baina ikusi beharko da indar agerpen hauen ondoren sukaldegintzako elkarriketak nola berregituratzen diren. Arnaldo Otegiaren espetxeratze saihestezina dirudiena izango ote da oztopo ziklo gogor honen amaiera?

MARISOL RAMIREZ / ARGAZKI PRESS



Kale agerraldiak

Lokarrik bere lehen kale agerpena egin du Bilbon, eta bertan esparru sozio-politikoaren sostengu zabala lortu badu ere, bildutako jende kopurua -2000 bat lagun- ez dator bat sostengu zabal horrekin. Kale agerpenerako hautatutako eszenatokia ez da izan seguruenik aproposa eta hurrengorako kontuan hartu beharko luke hori gizarte mugimendu berriak. Dirudienek, bestelakoa izango da datorren larunbaterako Oinarrizko Hitzarmenaren inguruan bildutako indarrek Bilbon egingo duten indar agerpena. BECeko urtarileko ekitaldian hasita, epe motz eta ertainera begira erabaki eskubidearen inguruan aliantza indartsu bat finkatzen ari dela dirudi eta ikusi beharko da egituratzen ari den bake prozesuan nola eragiten duen. Oraingoz, datu esanguratsua gabezia batek markatutakoa da: EAJ ezik gainerako indar abertzale guztiak dira bertan. Datozen urteei begira zerbait esan nahi ote du honek? Goiz da halakorik adierazteko, besteak beste gaur gaurkoz bake prozesuaren abiada eta indarraren menpe dagoen aliantza delako.

Zer da...

Tekniker

Tekniker teknologia aplikatuko ikerketa zentroa da eta legez irabazirik gabeko Fundazioa. Industriaren berrikuntza ahalmena handitzea du helburu, lehiakortasuna hobetzeko. Eibarren dago eta fabrikaziorako teknologietan espezializatua dago. Orintsu Mikro Fabrikaziorako eta doitasun-ingeniaritzarako zentro bihurtu da. Iaz 2005-2008rako lau urteko plan estrategikoa abiarazi zuen, eta, besteak beste, hainbat ildo teknologiko eta estrategiko zehaztu dira; hala nola, Laserra, Lebitazio magnetikoa, Mikro Metrologia, Ultra Doitasun Prozesua, Mikro Mekanizatua, Gai-

nazalen Funtzionalizazioa, Gai-nazalen Kimika, Industri Ekoizpenean Inguru Adimendua eta Enpresa Sareak eta Lehiakortasuna. Datozen urteetako teknologi garapenean zeresan handia izango dute "mahai berritzaileek", hau zentroak berak abian jarritako metodologia da, erakundeei buruzko diagnostiko bat egiteko ezagutza partekatzean oinarritzen dena. 152 langile ditu, 51 bekaduneko gain; eta 2004an 13,6 milioi euroko salmentak izan eta 121 proiektu egin zituen.

Daniel Udalaiz

Irujo eta Eulate: txapela irabazi dute, orain EGA gainditu behar

PEDRO MARTINEZ DE EULATE Lizarrakoa eta Juan Martinez de Irujo Iberoakoa, nafarrak biak. Biak bizi dira giro erdaldunean, familia erdaldunak dituzte eta eskolan gaztelaniaz ikasi dute. Biak daramatzate hiru urte Iruñeko AEKren Iruñazar euskaltegian euskara ikasten. Hirugarren urratsean ari dira eta oraindik hedabideekin euskaraz aritzen ausartzen ez direla esan zioten *Berriari* joan den astean, igandeko pilota finalaren aitzakian egindako erreportajea. *Gaur txapela, bihar EGA* jartzen duen pankarta ez zuen ikusi telebistaz hau idazten ari denak, baina euskaltegi-ko ikaskideek askotan eramaten dute pankarta hori bi pilotarien partidetara. Igandean, txapela irabazi zuen Irujo-Eulate bikoteak eta mikrofonoa segituan gerturatu zien Koldo Aldalur EITBko kazetariak. Irujori gaztelaniaz egin zion elkarriketa eta bukaeran galdetu ea noizko euskaraz; "datorren astean" erantzun zion Iberoak, ez dakigu txantxetan ala serio. Eulateren txandan bestela izan zen, euskaraz aritu zen. Ez dakigu EGA gaindituko duten inoiz, baina Eulatek ez du pauso makala eman, Fernando Goñik duela ez hainbeste egin zuen bezala.



Irujo eta Eulate igandeko finala irabazita.

Eusko Jaurlaritzak 16 bidegileri buruzko liburuxkak argitaratu ditu

EUSKALGINTZAN, irakaskuntzan, erlijioan, musikan, marrazkigintzan eta literaturan aritu diren hamasei bidegilerin biografiak dira Jaurlaritzak kaleratutakoak, hauexek dira hamaseiak: Elbira Zipitria, Frantzisko Laphitz, Jean Pierre Arbelbide, Peli Markiegi, Julita Berrojalbiz, Mari Karmen Alzueta, Eusebio Osa, Imanol Laspiur, Jon Gotzon Etxebarria, Gabirel Manterola, Migel Olasagarre *Aita Damaso Intzako*, Maritxu Urreta, Matilde Zabalbeaskoa, Jose Olaizola, Gotzon Aulestia eta Jesus Guridi.

100 andereñok erretiro pentsioa jasoko dute

EAJK AURKEZTUTAKO EKIMENA joan den astean onartu zuten Kongresuan eta beraz, Francoren garaian ikastoletan lan egin zuten ehun andereñok, erretiro pentsioa jasoko dute, urte horietan Gizarte Segurantzza ordaindu izan balute bezala.

BAHEA

Arnaldo Otegiren balizko espetxeratzeari zela eta, hausnarketa bitxia egin zuen PSNko Jose Luis Urizek martxoaren 14ko *Deian*. Arnaldo Otegiaren garaia lider moduan amaitu dela eta Fernando Barrenaren txanda dela dio: "Eta hor dator, Euskadiko Gerry Adams izateko baldintzak biltzen bide dituen Fernando Barrena. [Otegi baino] Ezkerreko formazio askoz sakonagoarekin, ez da ahaztu behar bere aita militante sozialista izan zela eta bere garaian, Urralburu boterean zegoenean, honi aurre egiteko ausardia izan zuen bakarrenetakoa izan zela. Gutxiago hitz egiten du [Otegi baino], baina ideologikoki gehiago sakontzen du eta, kasu hauetan funtsezkoa dena, pragmatismo ukitua ere badu".

HBko bozeramaile ohi Floren Aozek, martxoaren 18an *Gara*-n idatzitako artikuluan gogor kritikatu zuen herritar talde zabal batek Nafarroa Bai sostengatzeko egindako adierazpena, eta EAri buruzko hausnarketa egin zuen: "Egia esan, ez dut ulertzen zer egiten duen EAK hainbeste porrot biltzen dituzten horiekin. Batzarrek, Aralarrek, EAJk eta 'independente' horiek ez dute beste aukerarik, baina EAK... Akaso norbaitek, ezker abertzalearekiko polemika bilatuz, EA lotu nahi du. Zalantza izpirik ez Nafarroa Bairen etorkizunaz? Ziur? Bestalde, nor da Nafarroa Bairen zaindaria? Eta, batez ere, Nafarroan dago?"



TALLERES

Mitxelena s.coop.

Torno bertikala: Ø 4.200 x 2.000 • Fresadora: 10.000 x 3.500
Barrenatze mekanizatua

Eziago poligonoa, 21 • Hernani -Gipuzkoa-

© 943 552 512 / 552 516 • Fax: 943 552 816 • info@talleresmitxelena.com

www.talleresmitxelena.com

Martxo honetarako Irango erasoa eta krisi sistemikoa?

Biak, Israelek eta AEBek Iran inbaditzea eta globalizazioa geldiaraziko duen krisi orokorra, martxo honetan eta beranduena 2006an bertan gertatuko direla dioten alarma deiak zabaldu dira. Jendea mugiarazi nahia? Manipulazio plan erraldoi baten interesak? Umezeria ezkertiarra?

"STOP US/ISRAEL ATTACK ON IRAN", titulu hori zeraman martxoaren 2an *Indymedia* gune alternatiboak plazaratu zuen albisteak. Eta ondoren izenburuan: "AEBek eta Israelek Irani erasotzeko plana daukate petrolioaren kontrola eta dolarra defendatzeko". Beste alde batetik, zenbait komunikabidetan (Mexikoko *La Jornada* entzutetsuan, Espainiako *Crisis Energética*, eta abar) honakoa iragarri zen: "Martxoaren 20tik 26ra, munduaren krisi sistemikoa". Alegia, sistema sobietarra hondoratu zenetik antolatu den globalizazio prozesua zuloan sartzeraz zihola, zenbait gertakizun ekonomiko eta politikoren pilaketatik.

Net Hurbil hau martxoaren 19an egongo baita sarean eta 23 inguruan ARGIA paperean jasotzen dutenen eskuetan, oraindik egunak dauzkagu ikusteko zertan gauzatzen den afera hau. Ea alarma dei burutsua zen ala komunikabide alternatiboak ere horikerian eta sentsazionalismoan eror daitezkeela erakutsi duen.

Indymediak plazaratutako kezka-Estatu Batuek eta Israelek martxoan egingo ziotela eraso Irani- aspalditik zebilen sareko argitalpenetan. Kalkulu honen arabera, AEB/Israelek hilabetetan barrena berotu dute Iran isolatzeko kanpaina, azkenean bonba nuklearrak erabiliz zenbait atake jotzeko. Batzuen iritziz, bonba nuklear txikiak ("mini-nukes") eta lurpean oso sakon irits dai-

tezkeenak erabiliko lituzkete horretarako, eraso bakar, bizkor eta zabal batean. 16 herri jipoituko lituzkete egun horretan, tartean Bushehr (165.000 biztanle), Arak (511.000), Natanz (40.000), Isfahan (2.000.000) eta Teheran (12.000.000 biztanle).

Hilabeteotan egunetik egunera ikusi dute mundu osoko herritarrek Iranen eta AEBen arteko liskarra goritzen ari zela, eta munduko potentzia nagusiek behartu dituztela gainetako potentzia txikiagoak (Europa, Errusia, Txina...) Iran isolatzera. Arrazoiak: Iran bere programa nuklearra ari dela garatzen eta denbora laburrean bonba atomikoa edukitzeko aukera izanen dela.

Telebistetako titular deigarrien atzean zer dagoen begiratu duen edonor ohartuko zen funtsik gabeko argudioa erabiltzen dutela amerikarrek. Alde batera utzita Ipar Korearen kasu deigarria, harrigarria suertatzen da zein neurri ezberdinez epaitzen diren batzuk eta besteak. Israelek berak 75 edo 200 bonba nuklear dauka jadanik, eta ez du Arma Nuklearrak Ez Ugaritzeko Ituna sinatu; Pakistanek bonba nuklearrak dauzka amerikarrek horretarako lagundu ondoren, Indiak jauzi hori emana du... Eta beraz, zergatik orain Iranekiko obsesio hori?

AEBen eta Israelen erasoa martxoan izan daitezkeela kalkulatzeko bi datu

Washingtongo agintariek aspalditik daukate Iran erasotzeko planak prest, eta Israelgoek asmo bera askotan aipatu dute. Lerroen alboko afitxean Osaba Sam-nazionalismo yankiaren ikurra- ageri da esku batean giltza ingelesa duela erasotzeko prest, eta testuek diote: "Iran... zu izango zara hurrengoa. Lana bukatzea goaz!". Eskuineko argazkia 1929an aterata dago, eta urte hartan lehertu zen krisi ekonomikoaren erdian bankuek kale gorrian -altzari eta guztiz- utzi zuten familia bat ikusten da. Erreportaje honetan aipatzen diren analisiak egiazko datu asko darabilte, bai Iran erasotzeko arrazoiei eta planei dagozkienean, bai AEBetako ekonomiak dituen arazoei buruz. Besterik da hortik epe jakin -eta berehalako- baterako alarma deia egin eta egia suertatzea.

nagusi aipatu ditu zenbait ikertzailek. Batetik, martxoaren 26rako zegoela iragarrita Iranek Petrolioaren Burtsa (Iran Petroleum Exchange) martxan jartzea Kish uhartean, eta horretan petrolioaren saldu eta erosi ez dolarretan baizik eurotan egingo dela.

Lehen ere askotan esana dago AEBek Irak inbaditzeko eduki zuten motiboetako bat izan zela Saddam Husseinek petrolioaren dolarretan saltzeko hartu zuen erabakia. Oraingoan, Irak inbaditu ondoren zer nolako lokatzetan sartu diren ikusita, AEBek nahiagoko lukete Irango eraikin militar nagusiak birrintzea eraso azkar batean. *Indymediak* honela bukatzen du bere albistea: "Egizue zerbait! Hasi baino lehen eraso horiek geratu!"

Martxoaren 20 eta 26 artean

Iranen kontrako erasoa martxoan kokatzeko ideia 2020 Laboratoire Européen pour l'Anticipation Politique erakundeak zabaldu duen ikerketa baten haritik etorri da. Honela dio izenburuan: "Alerte Europe 2020 / Rupture Systémique Globale 20-26 Mars 2006: Iran/US Déclenchement d'une crise mondiale majeure". Ez galdetu erakunde hori norena den, kazetari honek -bere weba ikusita- izan badela besterik ez daki eta.

Laboratoire Européen pour l'Anticipation Politique (LEAP) erakundeak bidalitako alarma horren arabera, hil honen 20 eta 26 artean hasiko da (%80ko probabilitatearekin) Berlingo



harresia erori zenetik (1989) munduak ezagutu duen krisirik sakonena. AEBek edo Israelak Iran erasoko balute, probabilitatea %100era igoko litzateke.

Martxoko egun horietan bi gauza gertatu behar omen dira. Batetik, 20an estreinatuko omen du Iranek bere Petrolio Burtsa. Bestetik, 23an AEBetako Erreserba Federalak utziko omen dio bere M3 buletina argitaratzeari; buletin horrek neurtzen bide du AEBek mundu osoan barreiatuta daukan diru masaren zati handi bat. Neurgailua kendu nahi omen dute, paper-diru hori jadanik kontrolik gabe dagoelako.

Ikertzaile horien ustez, Sobiet Bata-suna erortzearekin hasitako munduko geopolitikaren berrantolaketa oraindik egonkorta gabe dago; horretan une erabakiorra gertatu zen AEBek Iraken gerra galdu zutela ikusi zenean. Handik laster hasi omen zen, 2004an,

petrolio-gasaren eta urre-zilarren indartzea, dolarraren beherakadarekin batera.

Krisi sistemiko edo orokor honek bere baitan sei krisi sektorial dauzka, LEAPen aburuz: 1) Dolarrarekiko konfidantzaren krisia; 2) AEBetako finantz-desorekarena; 3) Petrolioarena; 4) AEBen lidergoarena; 5) Mundu arabiar-islamikoarena; eta 6) Europako gobernagarritasunarena.

Ororen buru, hona zer gertatuko omen den: martxo honen 20tik 26a artean lehertuko omen da aspaldi ezagutu denik eta krisi politikorik handiena, eta horrekin batera gertatuko den krisi ekonomiko eta finantzazkoak 1929koaren tamaina izango du. Hau hala gertatuko omen da Iranen kontrako erasorik egon ez bada ere, %80ko probabilitatez. Erasoa gertatzekotan, krisia erabat izanen da segurua.

Analisi horren arabera, AEBetako agintariek badakite krisi sakon hori gainean dela, eta lortu nahi duten bakarra hori atzeratzea omen da. Krisi nagusi hori azken finean gertatuko litzateke AEBen inperioa dolarraren indarrean dagoelako eraikia, beste guztiek balioa ematen dioten paper berdea berak baino ezin baitezake inprimatu. Gainerakoan, ordaindu ezin duen zor erraldoi baten gainean omen dago antolatua AEBetako bizimodua, azken hamarkada honetan etxegintzaren burbuilak goxatu duena. Baina orain iraingitze data ipini diote LEAPeko adituok: 2006a.

Paper hauetaz (Iranen kontrako eraso gainean dela eta krisi sistemikoa aurten gertatuko dela) enteratu ez denak, ondoko asteetan ikusiko ditu komunikabide nagusiotan... kazetari triste hau erdiz erdi ekibokatzen ez bada. Baina zer dago alarmismo horren azpian egiazkoa dena?

Ezer segururik ez. Javier Blas *Expan-sión* egunkarian petrolioaz ari denak dio inork ez duela gaur aipatzen Irango Petrolio Burtsa. Eta Iran dolarretatik euroetara pasatzea ez litzatekeela mundua hondoratzeko modukoa. *Crisis Energética* webgunean kolaboratzaile batek berriz alderantzizko konspirazioa ikusi du: Irango herritarrei gehiegizko itxaropenak sortu Internetetik horrelako "alea" zabaldua (Iranek AEBak koxkabletatik harrapatuta dauzkala) eta gero ezer gertatuko ez denez, herritar irandarren artean ezinegona eta protestak piztuarazi.

Bestalde, ez dira gutxi sistema berez eroriko den ametsetan bizi direnak. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Zure gorputzak 8 orduko atseden behar du.
Zure begiek 24 orduko lasaitasuna.



Zure lasaitasuna da garrantzitsua. Horregatik, **MultiOpticas**en gure produktu eta zerbitzu bakoitzean kalitate eta garrantiarik handiena emateko konpromisoa hartu dugu. Izan ere, nahiko genuke zu gustura egotea Espainiako optika-sarearik handieneko - **MultiOpticas** - profesionalengan konfiantza izan duzulako

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Maiakén Lujanbio

Ekinaldia edo Ekitaldia

Ubela ere umotu. Martxoaren morea zimeltzen hasia. Egun bateko lora baltzan, pasatu zaio purea. Zortzia zen gaur hemezortzi.

Eta ari edo egon. Esan edo eskatu. Bizi edo gogorazi. Denetik izan zen Emakumearen Egunean: lasterketa, diskurtso, autobus-jira, afari-festa, kale-izen aldatze... Badabil mugimendua. Mugimendu kutsakor irekiak eta mugimendu-geldi-autokontsumokoak. Bietatik behar seguru aski, baina emaitza ondo desberdinekin. Ez baita berdin: jendea jende artera joan, gaia bere baitan hara-hona eramanez nornahiren aurrera, edo gaia oholtza gainean kokatu eta jendea oholtzara igo eta jendea oholtzatik jaitsi, ikuslego beti beraren aurrean.

Eta martxoko lora more edo berdina maizteko zein apirileko eta zernahi koloretako izan, elgarretaratze fisikoki geldiei usaina mintzen ari ote zaien... Ez du erakarpenik gelditasunak eta ez du jakinminik pizten. Egoki antolatua izan arren, oholtza ingurua mimoz egingako pankartaz josia... Baina hitz batzuek ezin dira ja irakurriak izan. Etengabeko errepiak oharkabeko bilakatu ditu. Begi-niniek hitzon formako zulo-moldeak eginak dituzte, euren soslaien pasabidetik sartzen dira hitzok begietara eta han pausatzen, haurtxoen jolas geometrikoetan hirukiak eta laukiak bakoitza bere zuloan bezala; nini-ertzik urratu gabe, tentsiorik sortu gabe, eragirik gabe, orbela bezain apal eta itzali.

Eta hala, oholtzaren aldamenetatik jendea pasaeran entzungor. Hitz batzuk ezin dira ja entzunak izan: etengabeko higadurak sor utzi duen frekuentzia batean esanak baitira. Ez dira geratzen. Eta hitz maiztuon azentuazioa aldatu arren, entzuleak sorpresarekin esanarazteko bezala, ez, ohitu gara horretara ere.

Ez da jendearen axolarik eza lanean fin ari denaren errua, noski. Bada jendearen axolarik eza lanean fin ari denaren arazoa. Nola egin... Pasaeran doan jen-



ALBERTO ELOSEGI

deak mesprezuz begiratzen du ia erabat emakumez osaturiko biltzar bat. Eurekin zerikusirik ez balu bezala... balu bezala-. Gizonak tarteko balira, gizon dezentte, orduan beste zilegitasun bat emango liokete bilkurari, legitimitatea. Eta beste lasaitasun bat begiratzen duenari, ez litzateke hain irudi inkomodo agresiboa. Baina hori... hori itsaso beronen beste sakonune bat da... Beste baterako.

Eta oholtzara axola handiz eta propio hurbildu direnentzat ere, zer? Diskurtso batzuek, hartzaileari mira handirik gabe, lauzpabost papereko sortan heltzen direnean, ertzetik grapa batez lotuak, jakinekoak eta geuk geuretzako esanak, ezin dute indarririk eman, ez pozik. Entzule militanteen pazientziari pilak janez elikatzen diren irakurketa mono-tonoak.

Eta alor anitzetako "jende ezaguna" espreski joana... Baina kontestu batzuetan ezin liteke adibidez bertso onik osatu. Bertso batzuekin ezin liteke barrurik hunkitu. Sortu berriak izan eta lehen ere entzunak iduri. Harria bezain astunak. Borobilegi zozoak. Eta begiak betazalekin bezala, geruza inpermeable batekin estaltzen dugu automatikoki bularra, bihotza-eboluzio kultural bat izan da; ez genetikoak-.

Eta esan modu batzuk ezin dira ja efektiboak izan. Aldarrikatzen ari bagina bezala aldarrikatzea. Oihua gehiagok entzuten dute baina gutxiagok aditu.

Bi hitzetako esloganek ezin dute ja hainbeste kabitut: hainbeste ñabardura, hainbeste jende, hainbeste urte... Zaharberritze bat behar. Eta esaldien inperatiboak ia uxatu egiten du erakarri baino-ez arrazoi faltagatik-.

Eta ez da erraza. Eta beste mila eta bi faktore... Baina estilo bat. Estilo bat, honezkero nekagarria.

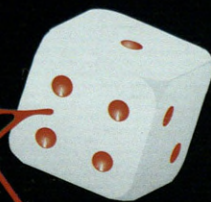
Mugimendua; mugimendua bizigarri. Hobe isilik ari, oihuka egon baino. *Ekinaldiak* edo *Ekitaldiak*. Eginez esan, edo aldarrikatuz... aldarrikatu. ■

Eta martxoko lora more edo berdina maizteko zein apirileko eta zernahi koloretako izan, elgarretaratze fisikoki geldiei usaina mintzen ari ote zaien...

Ez du erakarpenik gelditasunak eta ez du jakinminik pizten

ASTE HONETAKO

zozketak



JOLASTOKI JATETXEA



Jolastoki Jatetxea

Afaria
bi lagunentzat

Makalen etorbidea 24, Neguri
Getxo BIZKAIA

www.jolastoky.com

1

Urruti Sport

Bi lekuko parapentean
hegaldia, bi lagunentzat

J.M. Soroa, 20
Donostia GIPUZKOA

www.urruti.com

2

Txapela buruan

ta ibili munduan



www.txapelaburuan.com

943-428299 943004215

Txapela buruan eta ibili munduan

4 kamiseta

Gamon Zumardia, 7
Orereta GIPUZKOA

www.txapelaburuan.com

3

Euskal Burdinaren Museoa

3 harpidedunentzat
bina sarrera

Bikuña-enea 16 - Bikuña Jauregia
Legazpi GIPUZKOA

www.lenbur.org

4



Lauburua eta Gartzot

2 produktu sorta

www.argia.com/denda



5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

ATALAIA JATETXEA

• Lierni Legorburu Ibarguren (Antzuola)

IRIGOIEN LANDETxea

• Edume Urruzmendi Zendoia (Donostia)

DONOSTIAKO AQUARIUMa

• Maritxu Aiertza Lertxundi (Donostia)
• Erriguarda Enea jatetxea (Hernani)
• Iturrama Institutua (Iruñea)
• Oihana Goiriena Foruria (Gernika-Lumo)
• Eva Ruiz de Galarreta Crespo (Noain)

ISTILU BANAKETAK

• Zalao Jaka Elorriaga (Larrabetzu)
• Alain Garzia Basabe (Bilbo)
• Manu Urruzola Aranzabe (Alkiza)

LAUBURUA eta 888 TXISTE

• Iñaki Biain Salaberria (Donostia)
• Zaldibarko Udal Liburutegia (Zaldibar)

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ** 09:00-13:00 **ARRATSALDEZ** 15:00-18:00

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea



